İRLANDA

20. YÜZYIL DOSYASI

Terör ve Özgürlük

Constantine FitzGibbon

■ MİLLİYET YAYINLARI A.Ş.

■ Çeviren : Mine Ünel

■ DİZGİ — BASKI : Esin Matbaası Tel. : 40 71 82 - 47 11 97

■ 1. BASKI : Mart 1979

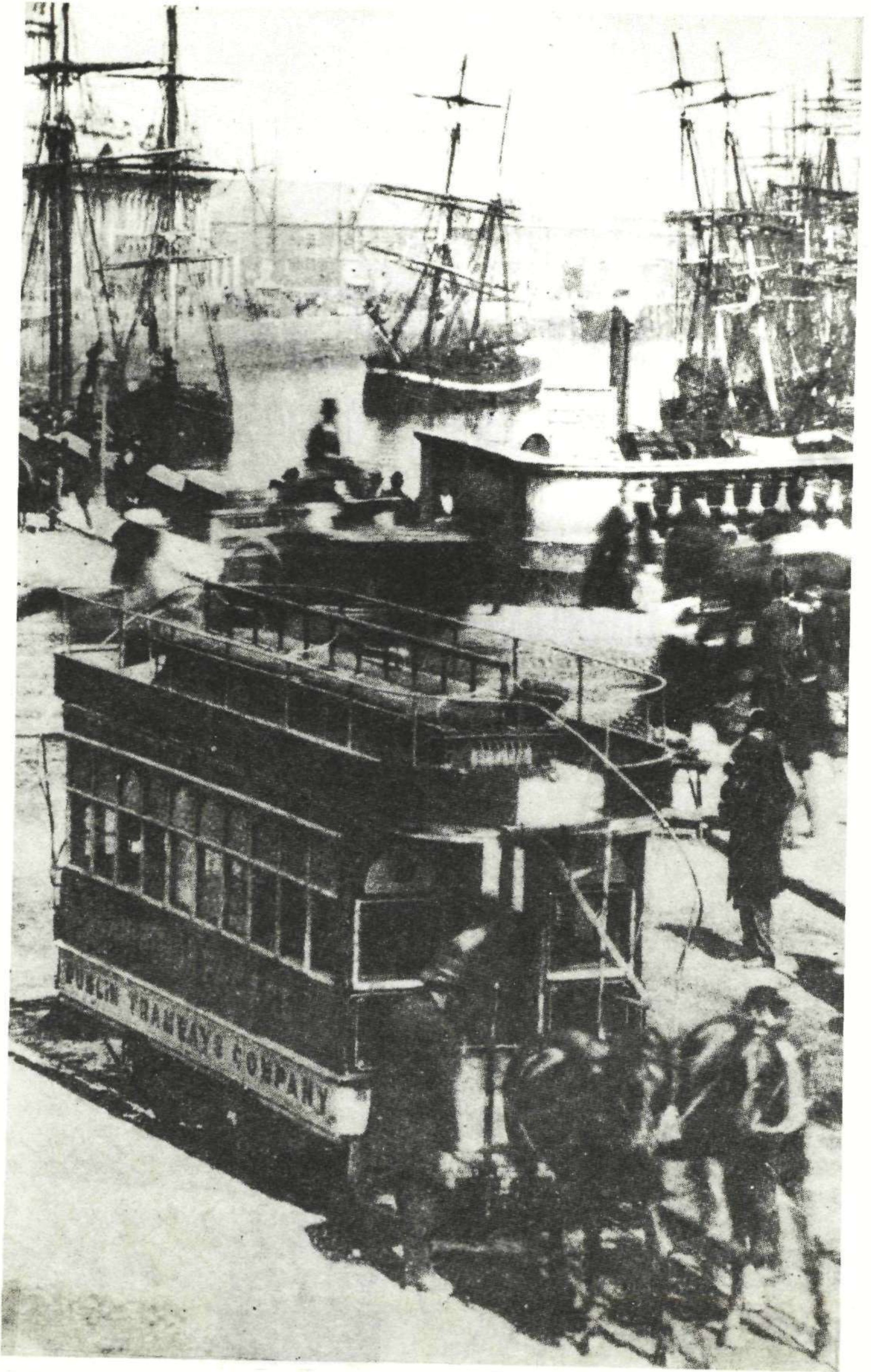
İRLANDA
Törer ve Özgürlük

CONSTANTINE FITZGIBBON

1860'larda Dublin limanı ve gümrük binaları.

BİRİNCİ BÖLÜM

Karanlık Bir Miras

İrlandalıların büyük çoğunluğunun İngiltere'ye karşı çıkmak üzere birleştiği 1916'daki Paskalya Ayaklanması ile İrlanda Cumhuriyetinin kurulmasıyla sonuçlanan 1919 Devrimi, İrlanda'nın özgürlük çabasını özünde toplayan iki büyük olaydır. Bu olaylara yol açan tarihi, sosyal, politik ve belki de hepsinden daha önemli psikolojik nedenler oldukça karmaşıktır.

İngilizlerin İrlandalıların karekterini ve isteklerini yanlış anlamaları ile İrlandalıların dünya görüşünün İngilizlerinkinden, hatta Almanlar ile Fransızlarınkinden oldukça farklı oluşu psikolojik nedenleri yaratmıştır. Kelt dilini konuşanların sayısı azaldıkça, İrlandalıların çoğunun ve eğitim görmüş tüm İrlandalıların İngilizceyi İngilizlerin çoğundan daha düzgün konuşup yazdıklarını görmek İngilizleri şaşırtmıştır. Ülke yönetiminde söz sahibi sınıfın büyük bir kısmının İngiliz veya Anglo-Norman asıllı olmalarını ise İngilizler daha da büyük bir şaşkınlıkla karşılamışlardır. İngilizler, Paskalya Ayaklanmasından önceki iki yüzyılda - İrlandalı Katoliklere karşı çıkarılan Ceza Yasalarının uygulanmasıyle eski Irlanda soylularından geri kalanların zalimce ezildiği ve İrlanda topraklarının tümüne İngilizlerin sahip çıktığı iki yüzyıl - yabancı yönetimden kurtulmak isteyen İrlandalılara, Gratton, Tone, Parnell ve diğerleri gibi Protestan kişilerin önderlik ettiği gerçeğini görememişlerdir. Yasalar, dinsel ve ekonomik baskılarla kendi ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş durumuna itilmiş bu «basit İrlandalılarla» birleşmekle bu kişiler vatan haini değiller miydi? Washington, Jefferson ve Franklin bile Kırmızı Paltolulara (eskiden İngiliz askerlerine verilen ad) karşı Kızılderililerle birlik olmamışlardı.

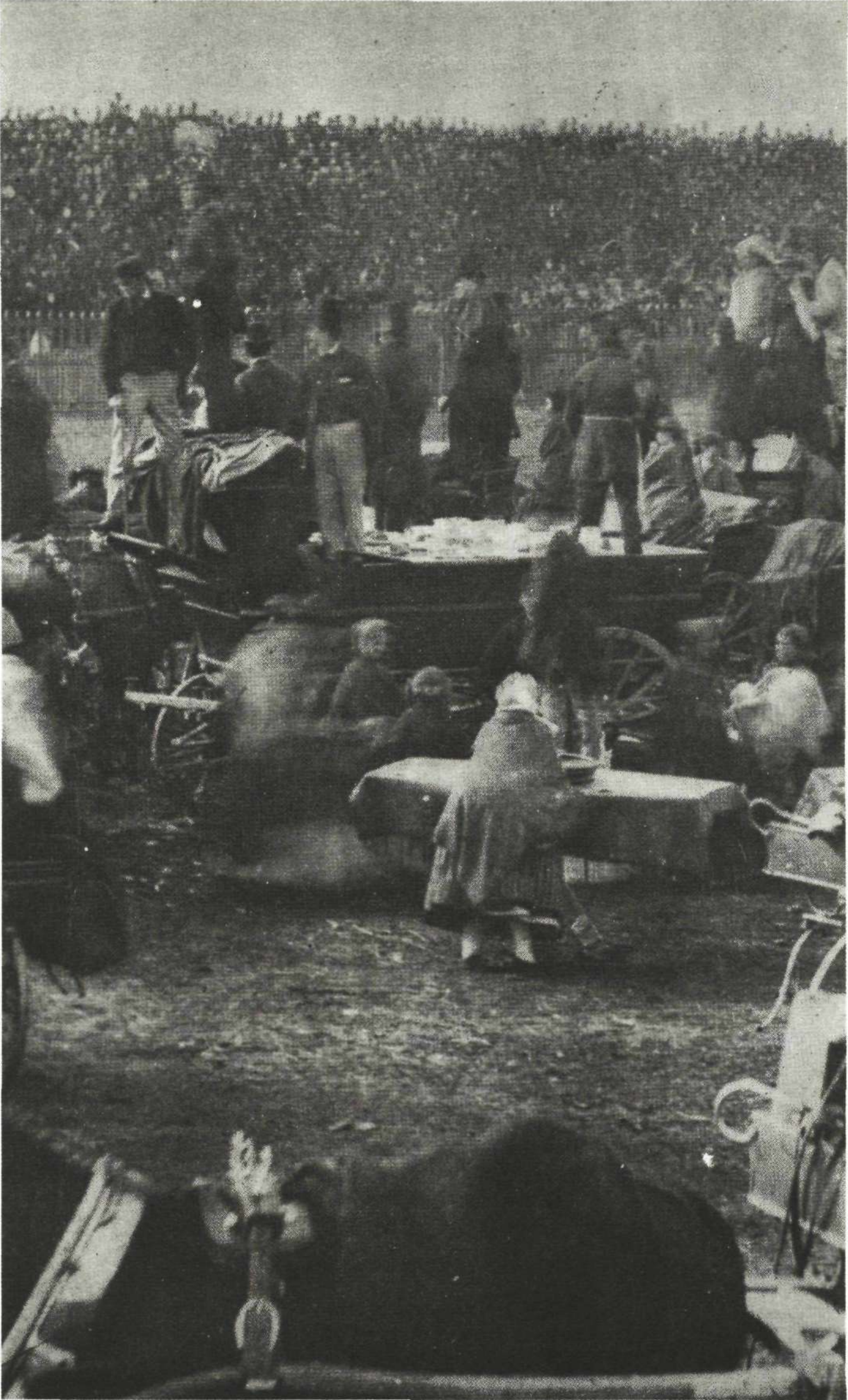
Böylesine bir yanlış yoruma, İngiltere'deki İngilizlerin İrlanda'da yaşamın birçok bakımdan, en azından insancıl ilişkiler açısından, İngiliz yaşam biçiminden kültürel olarak daha üstün olduğunu anlamamaları yol açmıştı. İrlanda'da yaşam, daha ılımlı, daha az maddeci; daha fazla manevi-

yata ve manevi değerlere dayanan, yersiz gururdan ve sınıf ayırımından uzak, servet sahibi olmaktan çok insan mutluluğuna önem veren özellikleri taşıyordu. Teknolojik bakımdan her zaman geri kalmış, politik bakımdan bağımsızlıklarına düşkün İrlandalılar, bin yılı aşkın bir süre dalgalar halinde gelen yabancı güçlere karşı koyamamışlardır. 1170'den sonra da ülke İngiliz ve İskoç istilalarına maruz kalmıştır. Bu istilacılar İrlanda'da kaldıkları takdirde, servet kazanmaya yönelik bir yaşam kurmak yerine, süs ve eğlenceye, mükteye ve dine önem veren, rahat ve zevkli İrlanda yaşamını görüp baştan çıkıyor ve İngilizlerin deyimiyle «İrlandalıdan çok İrlandalı» oluyorlardı.

Sadece Ulster'in bazı kısımlarına yerleştirilen yabancılar sürekli olarak «başarılı» olmuşlardır. 17 nci yüzyılın başında yerli İrlandalıların sürüldükleri bu topraklara yerleştirilenler, kendi güçlü dinsel inançlarına dayanan ve sadece kendilerinden oluşan bir toplum meydana getirmişlerdir. 17 nci yüzyıldan önce ve sonra İrlanda'nın çeşitli bölgelerine yerleştirilenler ise kısa bir süre sonra birbirlerine sürekli olarak aşırı düşmanlık besleyen, sınıf farkına önem veren ve çeşitli sınıflara bölünen topluluklara dönüşmüşlerdir. Ulster'in dışında, İrlanda birbirine uyan ve benzeyen insanların yaşadığı bir bölgeden çok istila edilmiş bir bölge özelliğini taşıyordu. İrlandalılar ulus fikrini hiçbir zaman unutmamışlardı ve istilacılar ile istilaya uğramış olanlar arasındaki sınır gittikçe yok oluyordu. 1800'de kabul edilen Birlik Yasası ile İrlanda'nın kendi parlamentosu feshedildiğinden ülke, kendisinin İngiliz asıllı Protestan yönetici sınıfından çok Londra'dan yönetilir olmuştu.

İngilizlerin, yönetim, ekonomi ve tarım alanlarındaki uzmanlığı ile Protestan dini gibi İrlanda'ya sunacakları çok şey vardı ama İrlandalıların çoğu bu nimetlerle ilgilenmiyordu. Ve İngiltere'deki İngilizler İrlandalıların bu kayıtsızlığını nankörlük olarak tanımlamaktaydılar. İrlandalıların başka şeylere değer vermeleri İngilizlere garip ve gülünç geliyordu - eski New York tiyatrolarında alay edilen «karalar» gibi, Londra sahnelerinde de gülünç «İrlandalı» tipi yaratılmıştı. - İngilizlerin eninde sonunda İrlanda ayaklanmasıyla her zaman başa çıkabileceği hatırlanırken, İrlandalıların Avrupa'nın belli başlı ordularında ve İngiliz Ordusunda canla başla savaştıkları gerçeği unutuluyordu. 19 uncu yüzyıl boyunca ve Birinci Dünya Savaşına kadar «Paddy ve domuzu» gülünç, çocuksu bir karakterdi. İngilizlerin kendisine tanıdığı yaşam içindeki yerini bilmeliydi. Gerekirse belki Anglo-İrlandalı (İğrenç, anlamsız bir terim) Büyük Britanya'nın bu bölgesini yönetebilirdi ama Paddy hiçbir zaman.

Öte yandan politik bakımdan her zaman İngiltere'nin başına dert açan bu İrlandalılara karşılık Viktorya döneminin sonunda yaşayan İngilizler, babaya yakışır ciddilikleriyle temiz ve iyi kişilerdi. 19 uncu yüzyılın sonunda Liberal Partinin büyük önderi W.E. Gladstone, İrlandalılara iç işlerinde kısmî bağımsızlık tanınması gerektiği inancına varmıştı - ilerde İç Yönetim olarak tanınacak yönetim şekli -. 1881'de Gladstone İngiliz Avam Kamarasına

1860'larda sınıf, ırk ve din farkının geçici olarak unutulduğu, herkese açık Punchestown yarışları.

1880'lerde yoksulluğun hüküm sürdüğü Dublin'de yoksulların oturduğu bir sokaktan görünüş.

ilk İç Yönetim Tasarısını sundu. İç işlerinden sorumlu bir İrlanda Parlamentosu kurulacak; kara ve deniz kuvvetleri ile dış işlerini yönetme yetkisi İngiliz Parlamentosunun elinde bulunacak ve İngiltere Kralı İrlanda Kralı olarak kalacaktı.

İç yönetimi destekleyen 86 İrlandalı milletvekilinin - o dönemde İngiliz Parlamentosunda 103 İrlanda milletvekili bulunmaktaydı - önderi Charles Stewart Parnell, Gladstone'un Liberallerini destekliyordu. Fakat oylama sırasında yeterli sayıda Liberal (kendilerine Liberal Birlikçiler adını vermişlerdi) fikir değiştirip Tasarı aleyhinde oy kullanarak hükümetin düşmesine yol açtılar. 1893'de Avam Kamarasında kabul edilen ikinci İç Yönetim Tasarısı ise o sıralarda mali yasaların dışında her türlü yasa tasarısını reddeden Lordlar Kamarasında bir kenara atıldı. 1911'de kabul edilen Parlamento Yasası ile gücü kısıtlanan Lordlar Kamarası engellemesini, en sonunda 1913'de onaylayıp yasalaşan üçüncü İç Yönetim Tasarısının ancak yürürlüğe girmesini iki yıl geciktirmekle yaptı. Birinci Dünya Savaşının patlamasıyla Asquith'in Liberal Hükümeti, Kralın da onayladığı yasanın savaş sonuna kadar yürürlüğe girmemesi için karar aldı.

Modern çağda İrlanda milliyetçiliği her zaman anayasal ve devrimci olmak üzere iki kanada ayrılma eğilimi göstermiş, bazen biri bazen de her ikisi birden varlıklarını ortaya koymuşlardır. Gratton'un parlamentosu çökerken, 1798 ayaklanmasıyla son darbe indirilmiş ve Birleşik İrlandalılar örgütü, Tone ve Emmet gibi devrimciler bir süre kaybedilmiş davanın önderleri olmuşlardır. Daniel O'Connell ise anayasal yollarla, özelikle 1829'da kabul edilen Katolik Özgürlüğü Yasasıyla - Katoliklere sivil haklar tanıyan yasa - halkına daha yararlı olabilmişse de, Birlik Yasasını yürürlükten kaldıracak tasarıyı Avam Kamarasından geçirememiştir. Ve 1846'daki Kıtlık ile kıtlığı izleyen büyük çaptaki göçler, O'Connell'in yöntemleriyle İngiltere ile uzlaşma sağlanabileceği hakkındaki umutları yok etmiştir. (1841'de 8.000.000 üstündeki Irlanda nüfusu sonraki on yıl içinde 2.000.000 azalmıştır. İrlanda nüfusu 1881'de yaklaşık 5.000.000 iken 1964'de de İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzey İrlanda dahil 4.000.000'un biraz üstündeydi.) Her şey yeniden başlıyordu. 1848 yılındaki Genç İrlanda hareketi, o yıl Avrupa'yı baştan başa saran büyük Liberal-devrimci hareketin benzeriydi. Hareket bastırılmış ve A.B.D.'ye kaçamayan bazı önderler Avustralya'ya sürülmüşlerdi. Hareket bastırılmıştı ama ruhu 1858'de kurulan İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliğinde (IRB) yeniden canlandı.

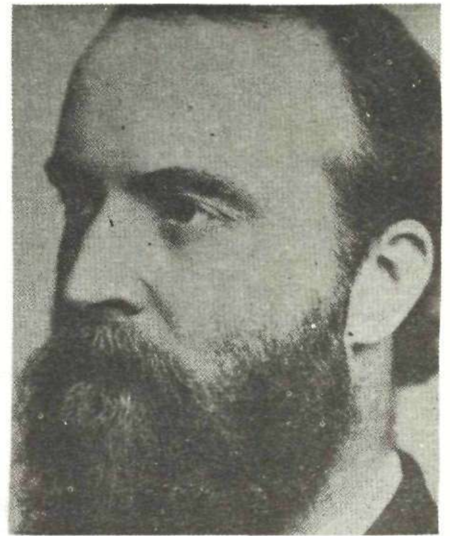
IRB (çok daha sonra kurulan IRA veya İrlanda Cumhuriyet Ordusuyla karıştırılmamalıdır) gizli bir dernekti. Amerika, Avustralya, İngiltere veya başka yerlerdekiler de dahil, üye sayısı hiçbir zaman iki bini geçmemiştir. «Aydın» sayılabilecek üyelerin çoğu kararlılıkları ve gizlilikleri açısından Lenin'in küçük Bolşevik Partisi içinde yeşermeye başlayan gizli devrimci gruplara benziyordu. Fakat amaçları ekonomik olmaktan çok politik olduğundan Bolşeviklerden farklıydılar. IRB üyeleri ulusal bağımsızlık yoluna baş koymuş vatansever kişilerdi ve sonuca varmak için zor kullanmakta

dahil her türlü yola başvurmaya hazırlardı. IRB, İrlanda oyunlarını tanıtan Kelt Atletizm Birliği ile İrlanda dilinin korunması için çalışan Kelt Birliği gibi politik olmayan dernekler de dahil, tüm vatansever hareketlere sızmış ve birçok hareketi yönetimi altına almış bulunuyordu. Örgüt, İngiliz yönetiminden kurtulup İrlandayı özgürlüğe kavuşturacak kütle hareketin genel kurmayını oluşturuyordu. IRB'nin 1910'da kurulan iki haftada bir yayınladığı **İrlanda Özgürlüğü** adlı dergisi tüm İrlanda için tümüyle cumhuriyetçi bir hükümeti savunmaktaydı. Bu nedenle; 1916'da İrlanda Cumhuriyetinin ilânını imzalayanların tümünün IRB üyesi olduğuna şaşmamak gerekir.

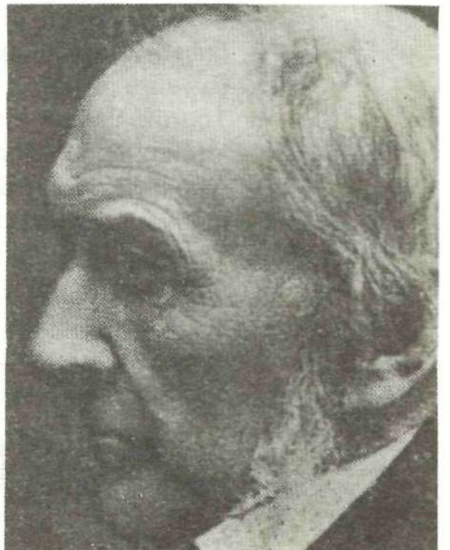
1867'de şiddet eylemlerine başvurarak ayaklanma girişiminde bulunmuş olan Fenian adlı gizli örgüte IRB öncülük ettiğinden, Fenian derneği IRB'nin faal kanadı olarak nitelendirilebilir. Doğrudan doğruya Genç İrlanda hareketinden türemiş olan Fenian üyeleri, 1916'da ülkenin bağımsızlığını gerçekleştiren kişilerin atasıdırlar. Öte yandan, 1882'de Phoenix Parkında İrlanda Genel Valisi Lord Frederick Cavendish ile yardımcısı Thomas Burke'ü öldüren tedhişçiler, İngiliz basınında Fenian üyeleri olarak tanımlanmışlarsa da, aslında bir başka örgütün üyesiydiler. Kamuoyunu olumsuz yönde etkileyen ve İç Yönetimi sağlamak konusunda Parnell'in zaten zor olan işini daha da zorlaştıran böyle bir girişimi IRB desteklemiş olamazdı.

19 uncu yüzyılın ikinci yarısında İrlanda'da şiddet olayları birbirini izliyordu ve olayların tek nedeni de politikti. Kırsal alanlarda ise şiddet olayları yüzyıllardır sürüp gitmekteydi. Kiraladıkları toprağı işleyen İrlandalı çiftçiler ve çiftlik işçileri, çoğu kez doğru olarak, işledikleri toprağın toprak sahibinin ataları tarafından kendi atalarından çalınmış olduğu kanısındaydılar. Yaşamlarını İngiltere'de genellikle Lordlar Kamarasında oturarak geçiren toprak sahipleri - elbette İrlanda'ya özgürlük tanınmasına karşı çıkacaklardı - topraklarını, tek amacı en yüksek kirayı öne sürmek olan insafsız aracılar vasıtasıyla kiraya verirlerdi. Toprağı kiralayan çiftçinin, çiftlikte yaptığı yenilikler sadece kiranın artmasına yol açtığından çiftlikler gittikçe gerilemeye başlamıştı. Tarım alanındaki sefalet, 1870'de kabul edilen kötü hazırlanmış Toprak Yasası ile artmış, 1870'den itibaren sonraki on yıl içinde tarım ürünlerinin fiyatının iyice düşmesiyle daha da kötüleşmişti. Toprağın işlenmesi kâr getirmediği için, tarım alanları otlaklara dönüşmekteydi. Bu nedenle işler azalmış ve çok sayıda genç göç etmişse de geride kalanların yaşam düzeyi giderek düşmüştür. Ancak 1881'de kabul edilen yeni Toprak Yasasıyla küçük kiracı çiftçinin durumu düzelmeye başlamıştır. Bu yasayla çiftçiye adil kira ücreti, en yüksek miktarı verene işletme hakkını devretme özgürlüğü ve kira sözleşmesinin sonuna kadar kirası artmadan toprağı işleme olanağı tanınmıştır.

Ekim alanlarının geri alınmasıyla kırsal alanlarda perişanlık daha da artmıştı. Nüfusun giderek azalmasına rağmen, toprak sahiplerinin çoğu mısır ekimini bırakıp sığır yetiştirmeye başladıklarında kiracı çiftçilerin sayı-

İrlanda İç Yönetim Taslağını İngiliz Parlamentosuna sunan Gladstone'un yenilgisini gösteren bir karikatür. En sağda, üstte Parnell, ortada Kitty O'Shea, altta Gladstone.

sının gene de yeterinden fazla olduğunu görmüşlerdi. Artık fazla işçiye de gerek yoktu. Otlakların genişletilmesini isteyen toprak sahipleri için bu küçük çiftliklerin ortadan kaldırılması gerekiyordu. 1930'larda Rusya'da Marksist ekonomi ne denli uygunsa, 1860'larda İrlanda'da **laissez-faire** ekonomi o denli uygun olduğundan, bu fazlalık köylüleri, özellikle çoğu küçük tarlalarda ekip biçtikleriyle sadece kendi karınlarını doyurup kirayı nakit parayla ödeyemeyenleri topraklardan çıkarmak mantıksız değildi. Sonuç doğal olarak büyük acılara yol açtı. İrlanda Kilisesine son verilip, topraklarının büyük bir kısmının satılmasından önce, Katoliklerden, kurulmuş bulunan İrlanda Protestan Kilisesi için onda bir oranında şu veya bu şekilde vergi alınması da tepkiyle karşılanmış ve kırsal alanlarda çok sayıda cinayetlerin işlenmesine yol açmıştı.

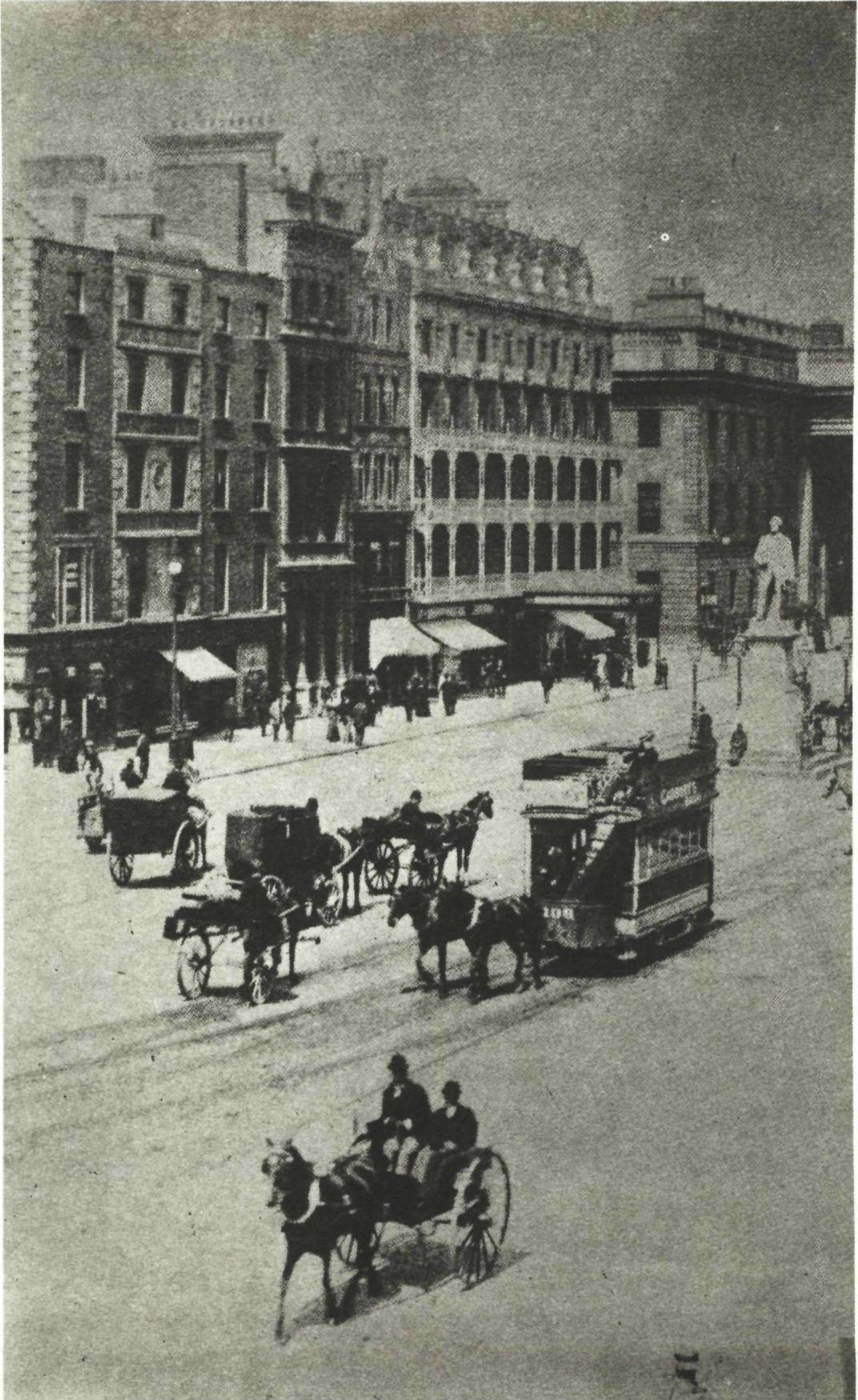
Bir zamanların büyük ve güzel başkenti Dublin'de de sefalet, suç işleme ve fahişelik olağan kabul edilir olmuştu - tıpkı Londra'da olduğu gibi. Güzel kentin büyük bir kısmı yoksul mahallelerine dönüşmüştü. Sadece Protestanların çoğunlukta olduğu ülkenin kuzey-doğusunda sanayileşme, orada yaşayanların yaşam düzeyini olumlu olarak etkilemişti. Çirkin ve gaddar da olsa artık Belfast gelişen bir kentti.

Fenian Ayaklanmasının yer aldığı 1867 yılı belki de olayların dönüm noktası olmuştur. 1869'da İrlanda Kilisesinin varlığına son verilmişti. Ülkelerinin içinde bulunduğu durumdan telaşa düşen ve İngiliz Parlamentosuna daha az bağlı olmak isteyen Katolikler ile Protestanların politikasının çekirdeğini oluşturan İç Yönetim Birliği 1870'de Issac Butt tarafından kuruldu. 1871-1878 yıllarını cezaevinde geçirmiş bir Fenianci olan Michael Davitt de serbest bırakılır bırakılmaz Toprak Birliği adını verdiği örgütü kurdu. Cezaevine girmeden önce ve çıktıktan sonra da Davitt, hayatını İrlanda halkının çektiği acılara son vermeye ve politik bir güç oluşturmaya adamıştır. Ve hepsinden önemli, Parnell 1877'de 31 yaşında iken İrlanda Partisinin başarılı başkanı olmuştur. Hemen işe koyulan Parnell, halkının tarımsal ve politik çıkarlarını anayasa teminatı altına almaya kararlıydı. Hiçbir zaman ayaklanma ve devrim yolunu savunmamış olan bu yakışıklı genç Protestan, Birlikçi toprak sahipleri ile onları destekleyen kuzey-doğulu Protestanların dışında 13 yıl tüm İrlanda'nın «taçsız kralı» olmuştur. Bu süre içinde çok şey başarmıştır. Gladstone'un 1881'de kabul edilen Toprak Yasası kiracı çiftçilerin durumunu biraz düzeltmiş ve 1903'de çıkarılan ikinci Toprak Yasasıyla kiracı çiftçilere işledikleri toprağı satın alabilmeleri için devletin uygun koşullarla uzun vadeli kredi vermesi sağlanmıştır. Belfast'ta Katoliklere karşı ayaklanmalara yol açan İç Yönetim Tasarısı 1886'da reddedilmişse de, en azından İrlanda'nın uğradığı haksızlıkların İngiliz Başbakanı ve partisi tarafından kabul edildiğini ve ilerde kısmî özgürlüğün tanınabileceğini ortaya koymuştur. Bir süre için bu tür anayasal yöntemleri kabul etmeye hazırlıklı olan IRB, başarıya ulaşılamadığında başka yollara başvurmaktan çekinmeyecekti.

1890 yılında Kitty O'Shea'nin kocası tarafından açılan boşanma davasında Parnell kadını baştan çıkaran kişi olarak suçlandığında, partisi

ikiye ayrılmış ve ülke de bölünmüştü. İrlanda'da Katoliklik o günlerde bugünkünden çok daha sofu ve bağnazdı. Hiyerarşi konuşuyor, papazlar zina yapan Protestan aleyhinde vaızlar veriyorlardı. Liberal Parti içinde güçlü bir grup olan İngiliz Kilisesine mensup olmayanlar da aynı görüşü paylaşıyorlardı. Gladstone istese bile Parnell'e bu durumda yardım edemezdi. Birlikçiler skandaldan ellerinden geldiğince yararlandılar. Ve gözden düşen Parnell, sevgilisiyle evlendiyse de bir yıl sonra 45 yaşında iken hayata gözlerini kapadı.

Parnell'in ölümü ve 1893'de İkinci İç Yönetim Tasarısının reddedilmesiyle, İrlanda özgürlük hareketinin anayasa kanadının koruduğu İrlanda birliği de ölmüştü. Birlik 25 yıl sonra bu kez devrimci kanadın arkasında yeniden doğacaktı.

1890 yılında şimdi O'Connell Caddesi adı verilen Sackville Caddesinden bir görünüş. Resimde Genel Postane ile O'Connell'in heykeli de görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Fırtınadan önceki Durgunluk

20 nci yüzyılın ilk on yılı içinde İrlanda yüzyıldan fazla bir süredir tatmadığı mutluluğu, refahı ve sükûneti tadıyordu. George Wyndham tarafından hazırlanan, Sir Anthony MacDonnel tarafından desteklenen ve kabulünden kısa bir süre sonra İrlandalı küçük çiftçiler lehinde değişiklikler yapılan 1903 Toprak Yasası, ekonomik sorunların en önemlilerinden birini çözüme bağlamıştı. Boer Savaşına katılan İrlandalı birlikler öylesine cesaretle çarpışmışlardı ki, Edward VII yeni bir İrlandalı Muhafızlar Birliği kurmuştu. İrlandalı milliyetçiler de İngiltere'nin bu savaşın başlangıcında karşılaştığı zorluklardan kendi davaları için yararlanma yoluna gitmemişlerdi. İç Yönetim kısa bir süre sonra gerçekleşeceğe benziyordu. 1900'de bir Parnellci olan John Redmond, İrlanda Milliyetçi Partisinin başkanı seçilmiş ve Liberallerin iktidara geleceği - 1906'da geldiler de - ve yeni bir İç Yönetim Tasarısının sunulacağı günler için parti içindeki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaya girişmişti. Partisini yeniden birleştirmiş ve İrlanda'da büyük bir ulusal önder olamamışsa da, İngiliz Parlamentosunda saygıdeğer bir politikacı olmayı başarmıştı. Daha sonraları İrlanda'da Redmond'un vaktinin çoğunu Londra'da geçirdiği için kendi ülkesiyle ilişkisinin gittikçe azaldığı söylenmiştir.

Ülkenin kuzey-doğusundaki bağımsız Protestan bölgeler dışında, dinleri ne olursa olsun İrlandalılar - kırsal alanlarda ve kentlerde hâlâ geniş çapta yoksulluk varsa da - geçmişe göre daha sakin, yasalara saygılı ve ekonomik bakımdan kendini oldukça toparlamış olan ülkede kısmî bağımsızlık fikrini kabulleniyorlardı. Başka ülkelere göç edenlerin sayısı azalmıştı ve Birinci Dünya Savaşının yarattığı tarımsal refahla daha da azalacaktı. Gerçekten de, İngiliz-İrlanda Savaşında bir İngiliz generali, savaşın nedenini göçlerin durmasına bağlamış ve İrlanda'da gereğinden 100.000 fazla genç erkeğin bulunduğunu söylemiştir. Genel Valinin makamı ve İrlanda'da İngiliz yönetiminin merkezi olan Dublin Şatosu artık sahte başkentin sahte

sarayı idi. Şatonun ve büyük toprak sahiplerinin bahçelerindeki çay partileri, kriket oyunları hâlâ zevk veriyor ve geçmişin artık solmuş anılarını anımsatıyordu. Şatonun balo salonlarında İrlandalı hanımlar, henüz Mons, Ypres veya Passchendaele adını duymamış İngiliz Ordusunun genç subaylarıyla dans ediyorlardı? Parası olan herkes ava, olmayanlar da at yarışlarına gidiyordu. Kırsal bölgelerde «Hatırı Sayılanlar» (Protestan Anglo-İrlanda soyluları için kullanılan terim) «basit İrlandalıya» daha biraz fazla sevgiyle, hoş gözle ve her zamankinden çok daha fazla hoşgörüyle bakıyordu. O dönemin «sevgili pis Dublin'i», Irlanda'nın en büyük romanı James Joyce'un ancak 1920'de yayınlanan **Ulysses**'in de dile getirilmiştir.

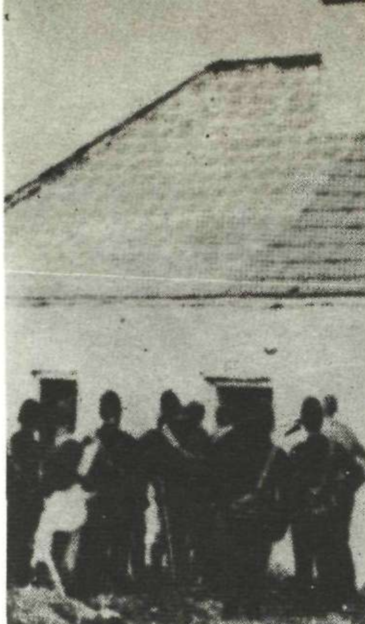
İngiltere'deki **belle époque** ve Edward döneminin kısa bir süre sonra patlayacak fırtınadan önceki sükûnet olarak göründüğü gibi İrlanda tarihindeki bu dönemin de büyüleyici, sona ermesi istenmeyen tatlı bir havası vardır. Bu dönem İrlanda'nın büyük rönesansıydı. Lady Gregory'nin, Abbey Tiyatrosunun, Yeats'in, Moore'un, Synge'nin, Joyce'un, Shaw'un, AE'nin ve yoğun Kelt kültürünün dönemiydi bu. Artık mutluluk İrlanda'da kök salmaya başlamış gibiydi. Birinci Dünya Savaşı patlak vermeseydi, mutluluk belki tüm ülkeye yerleşecekti. Belki de, hayır. 20 nci yüzyılda ekonomik gelişme, hatta sosyal ve kültürel refah İrlanda'da veya herhangi bir yerde politik huzur getirmemiştir.

İrlanda'da İngiliz yönetimi hâlâ zora dayanıyor ve bu yönetime karşı direnen İrlandalılar da son çare olarak zora başvurmaya hazırlanıyorlardı. Geçmiştekinden farklı ve kısmen tarım sorunlarından ayrılmış kentlerdeki ekonomik sorunlar, refah düzeyi biraz düzelmiş İrlanda az da olsa sanayileştikçe kendini gösterir olmuştu: sınıf kavgası, sadece kenardan olsa İrlanda'nın durumuna yeni bir boyut getirmekteydi. Batıda ufuk belki pırıl pırıl görünüyordu ama doğuda kara savaş bulutları toplanmaya başlamıştı. O günlerde genç İrlandalı hanımlarla cepheye sürülmeye mahkum İngiliz subayları çalınan walsler, polkalar ve yeni moda olan fokstrotlarla dans ederlerken aralarında Almanya ile savaş olasılığını herhalde konuşmuşlardır. Konu, İrlanda'nın başka yerlerinde ve İngiltere'de, Amerika'da, Avustralya'da yaşayan IRB üyeleri arasında kesinlikle tartışılmıştır. Eğer İç Yönetim çok daha ileri bir tarihe atılacaksa, öteki çözüm yolunu deneme girişiminde bir kez daha bulunmak için doğan bu fırsattan yararlanmak gerekmez miydi?

Kırsal bölgelerde İngiliz yönetimi, kışlada yaşayan sayıları 10.000 kadar silahlı ve ordu şeklinde örgütlenmiş bir polis gücü olan Kraliyet İrlanda Kuvvetlerine (RIC) dayanıyordu. Hemen hemen hepsi İrlandalı olan RIC mensupları bölgelerini çok iyi tanıyan ve birkaçı dışında, en azından 1916'ya kadar, Krala sadık kişilerdi. İyi eğitilmiş; basit de olsa iyi donatılmış bu güç, halk tarafından sevilmese de düşmanlık da duyulmazdı. RIC görevlileri aynı işi Boston ve New York'ta yapan yakınları kadar becerikliydiler. Dublin Şatosu RIC'a sadece yerel ayaklanmaları bastırma konusunda değil, tüm ülkede olup bitenler hakkında düzenli ve güvenilir bilgiler sağlama açısından da güveniyordu.

Kardinal Wiseman'ın kuzuları: İngilizlerin Papalığa duyduğu korkuyu dile getiren bir karikatür.

19 uncu yüzyılda kiraladıkları topraklardan İrlandalı çiftçilerin çıkarılması, acımasızca atılmış bir adımdı. Topraklarından daha fazla gelir sağlamak isteyen toprak sahipleri, kâr getirmeyen kiracı çiftçileri topraklarından atarak, tarlaları otlaklara dönüştürdüler. 19 uncu yüzyılın büyük bir kısmında kiracı çiftçilerin işledikleri topraklar üzerinde hiçbir hakları yoktu. Zaten yoksul bir yaşam sürdükleri evlerinden çıkmayı kabul etmeyenler, toprak sahipleri tarafından yardıma çağrılan polis hatta asker gücüyle atılıyorlardı (sağda). Yukarıdaki resimde de görüldüğü gibi, topraklardan çıkarılan aileler başka yerlere gitmektense yakınlardaki kovuklarda yaşamayı tercih ediyorlardı. İrlandalı kiracı çiftçiler için izlenen politika, yüzyıllardır süregelen İngiliz sömürüsünün yeni bir şekliydi. Ülkeyi fetheden yabancılar, İrlanda topraklarını yıllar önce aralarında paylaşmışlar, atalarının mirası olan bu topraklarda asıl hak sahibi olanlar açıkta kalmışlardı. Toprak sahiplerinin küçük çiftçileri topraklarından attırmaları sonunda kiracı çiftçilerin toplu olarak kira ödemeyi reddettikleri Toprak Savaşı başladı: toprak sahipleri ve muhbirleri saldırıya uğruyor ve bazen de öldürülüyordu.

Silahlar elbette vardı ama Dublin'de polis normal olarak silah taşımazdı. Londra polisi örnek alınarak örgütlendirilmiş bulunan Dublin polis gücü 1000 kişiydi ve Özel Şube politikayla ilgilenirdi. Sivil giyinmiş detektiflerin milliyetçi, cumhuriyetçi ve solcu örgütlere sızıp elde ettikleri bilgileri Şatoya bildirmeleri gerekiyordu. Özel Şube detektiflerinin ise bu işi pek iyi beceremedikleri ve IRB'ye başarıyla sızamadıkları bir gerçektir.

Bu polis güçlerinin arkasında İngiliz ordusu ve deniz kuvvetleri vardı. Birinci planda, İrlanda'da görevli İngiliz birlikleri ile görevi ülke dışındaki İrlanda vatanseverlerinin örgütlerine sızmak ve İrlandalı aşırı uçlar ile Büyük Britanya'nın Almanya veya başka ülkelerdeki düşmanlarıyla ilişkilerini önlemek veya var olan ilişkilerine son vermek olan Deniz Kuvvetleri Haberalma Servisi vardı. İkinci planda ise, İrlanda'daki birlikleri hızla takviye edecek İngiltere'deki İngiliz Ordusu ile İrlanda kıyılarını kolaylıkla abluka altına alacak Kraliyet Donanması yer alıyordu.

İstila ve sömürge mekanizması işte böyle işlemekteydi. (Sömürme kelimesini kullanmak abartma değildir. 1912 yılında Sir Henry Primrose başkanlığındaki bir hükümet komitesi, 1902-1908 yılları arasında İrlanda Genel Valisi Anthony Macdonell'ın 1800'deki Birlik Yasasından sonra İngiliz hükümeti tarafından İrlanda'dan alıp götürülen servetin değerinin 350.000.000 Sterlin olarak tahmin ettiğini yetkililere bildirmiştir. Bu açıklama, Büyük Britanya İmparatorluğunun diğer bölgeleriyle karşılaştırılınca İrlanda'nın Birlik Yasasından sonra çok fazla vergilendirildiğini ileri süren 1896 yılındaki hükümet raporunu doğruluyordu. Özel sektör tarafından ise çok daha fazla miktarda servet ülkeden çıkarılmıştır.) Bu mekanizma İrlandalı ve İngiliz Birlikçiler tarafından geniş çapta, sayıları az olan bazıları dışında da İngiliz halkı tarafından pasif olarak desteklenmiştir. O günlerde Redmond'un partisi ile İrlandalıların büyük çoğunluğu İngiliz yönetimine sadece pasif bir direnme gösteriyordu ve İç Yönetimin gerçekleşme olasılığı hoşgörülerini arttırıyordu. Mekanizmanın yüzyılın başındaki gerçek düşmanları ise IRB, kısa bir süre sonra ortaya çıkan yeni bir hareket olan **Sinn Fein** ve ekonomik nedenlerden dolayı da sosyalistler ile önemli işçi sendikalarıydı.

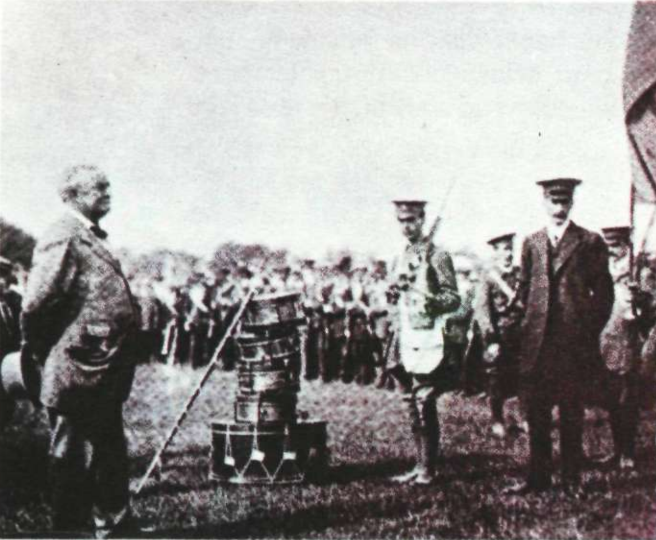
İÇİN İÇİN KANAYAN YARA

20 nci yüzyılın ilk on yılına gelindiğinde, eski IRB İç Yönetimin gerçekleşmesini beklerken gücünü yitirmiş, genç Fenianlar da iyice uyuşmuş durumdaydılar. Aralarında, 1858 doğumlu ve ilerde büyük ün kazanabilecek Thomas Clarke gibi kişiler de yok değildi ama bu on yıl içinde IRB'ye, özellikle gerilimin arttığı Ulster'den ve güneyden genç ve faal kişiler katıldı. 1910 yılında Sean MacDermott ile Bulmer Habson'un kurduğu **İrlanda özgürlüğü** örgütünde Padraic Pearse adında IRB üyesi genç bir öğretmen de yer almıştı. Bu gençler ve arkadaşları sönmekte olan Fenianizm alevini yeniden canlandırdılar. İrlanda Cumhuriyetinin ilânını imzalayanların tümü

Üstte - «Batı İngiltere» olarak adlandırılan ülkenin sefaleti ile Özgür «Eire» olarak adlandırılan İrlanda'nın görkemliliğini karşılaştıran bir duvar ilânı. Ortada - 1914 yılında New York'tayken Sir Roger Casement'in John Devoy ile çekilmiş bir fotoğrafı. Altta - Redmond ve Ulusal Gönüllüler.

Solda - Paskalya Ayaklanmasının bazı önderleri: Padraic Pearse (üstte solda), Thomas Clarke (üstte sağda), Joseph Plunkett (solda yukardan ikinci), Eamonn Daly (sağda üstten ikinci), Sean MacDermott (solda üstten üçüncü), Eamonn Ceantt (sağda üstten üçüncü), James Connolly (altta solda), Thomas MacDonagh (üstte sağda).

ile bunu izleyen Anglo-İrlanda savaşının İrlandalı önderlerinin çoğu IRB üyesiydiler.

Sinn Fein başlangıçta cumhuriyetçi bir hareket değildi. Yetenekli gazeteci Arthur Griffith tarafından yaratılan **Sinn Fein** daha sonra politik bir partiye dönüşecek anayasa taraftarı fakat parlamentoya karşı bir hareketti - politikaya ilk kez 1908 seçimiyle girmiş fakat başarılı olamamıştır - Daha sonraları ise adı ve örgütüyle tüm devrimci hareketin dayanağı haline gelmişse de, Anglo-İrlanda savaşı ile İrlanda İç Savaşının başlangıcı arasındaki kısa süre içinde hızla bölünmüş ve dağılıp gitmiştir.

Sinn Fein genellikle «Yalnız Bizler» veya «Biz kendimiz» olarak tercüme edilerek karışık İrlanda kavramına İngilizcede en yakın karşılık bulunmuştur. **Sinn Fein,** her şeyden önce İngiliz yönetiminden kurtulmak, bağımsızlığa kavuşmak demektir. Fakat İrlanda tarihi, İrlanda politikasına yön verdiğinden ikinci bir anlamı daha vardır. İrlandalılar İngiliz yönetiminden *kurtulmak için yüzyıllardır İngiltere'nin düşmanlarından yardım görmeyi* ummuşlarsa da İspanyollar ile Fransızlar ve 1916'da da Almanlar İrlandalıları yarı yolda bırakmışlardır. İngiltere'nin düşmanları İngiltere'yi İrlanda'da elbette alt etmek istemişlerdir fakat gel-gitler, güçlü rüzgârlar ve benzeri doğal etkenler ile Kraliyet Donanmasının İrlanda çevresindeki denizleri kontrolu altında bulundurması gibi askerî koşullar yüzünden denemeye girişmemişlerdir. Bu nedenle, **Sinn Fein** İngiliz yöneticilerini başlarından atmak için İrlandalıların sadece kendilerine güvenmeleri gerektiği anlamına da geliyordu. İlerki yıllarda İngilizler «Sinncileri» şiddetli cumhuriyetçiliğin özü olarak kabul etmişti. Aslında, ancak 1905 yılında ilk yıllık kongresini yapan parti, demokratikti ve Arthur Griffith'in de cumhuriyetçilikle ilgisi yoktu. Yayınladığı gazetede yazdığı yazılarda her zaman vatanseverliği savunmuşsa da bağnazlığa yer vermemiştir. İşte, Redmond'un oldukça donuk Milliyetçi Partisinden genç ve heyecanlı üyeleri gittikçe kendine çekmesinin bir nedeni de buydu.

Başlangıçta, Avusturya-Macaristan gibi ikili Krallık sistemini savunan Arthur Griffith, stratejik açıdan çok taktik bakımından İç Yönetim taraftarları ile farklı görüşteydi. Griffith'in isteklerini şöyle sıralayabiliriz: İrlandalı milletvekillerinin İngiliz Parlamentosunu boykot etmeleri ve İrlanda Parlamentosu olarak ayrı toplanmaları; İrlanda halkının boykot edeceği İngiliz mahkemelerinin yerine İrlanda mahkemelerinin kurulması; İrlanda borsası ile bir İrlanda bankasının kurulması. Ve bir İrlanda hükümeti kurulması için çıkacak savaşta İngiltere'nin düşmanlarının İrlanda'ya yardım edeceklerini umuyor fakat bunun, ülkenin yönetimini devralmaya hazır, en azından iskelet halinde bir **de facto** hükümetinin varlığı ile mümkün olabileceğini biliyordu. **Birleşmiş İrlandalı** adlı gazetesinde açıkladığı bu fikirlerinin birçoğu ilerde gerçekleşmiştir.

Milliyetçilik açısından Redmond'dan daha radikal ve **İrlanda Özgürlüğü** örgütündeki gençlerden daha ılımlı olan Griffith, sosyal ve ekonomik konu-

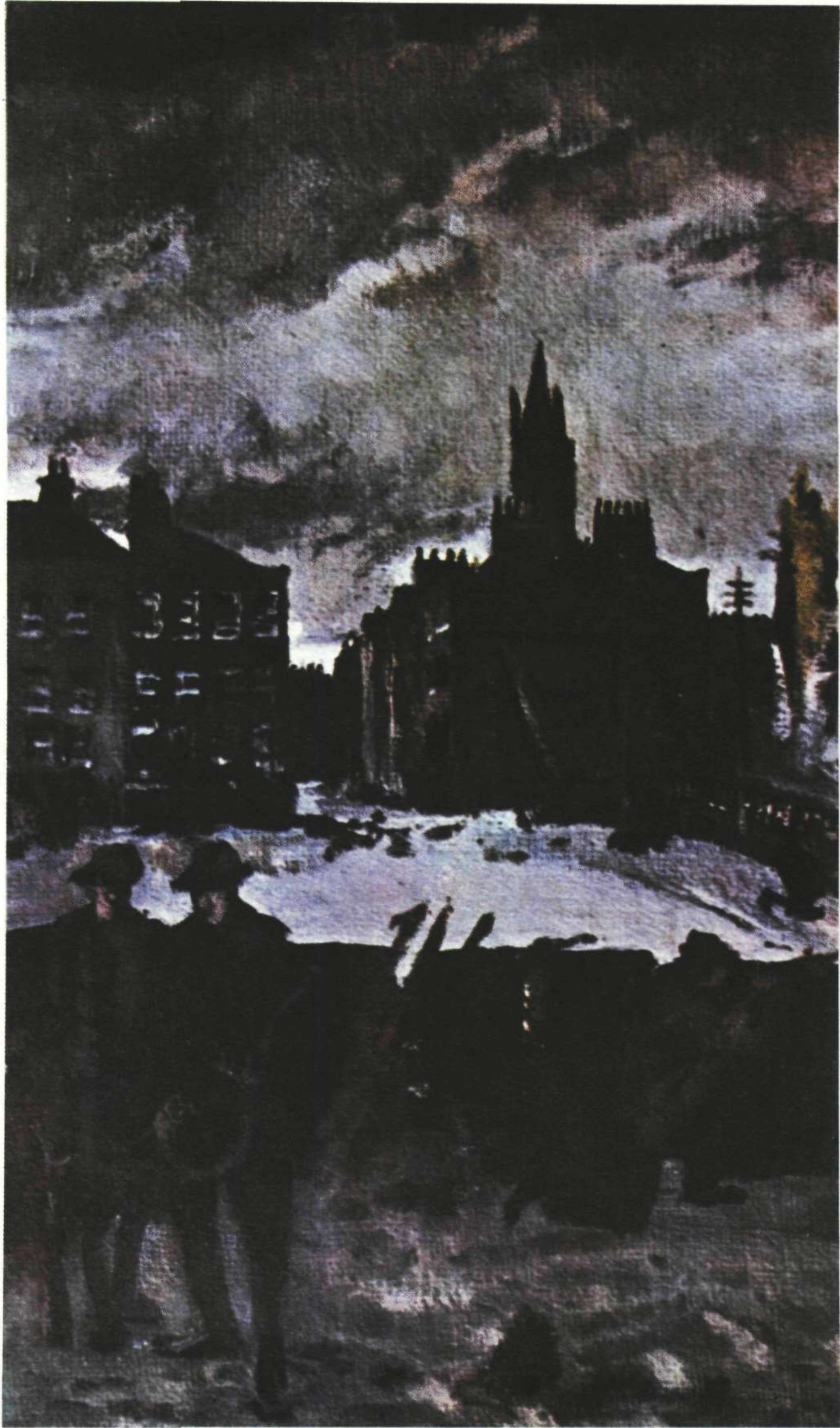
Yoksul kiracı çiftçilerin zenginlere ait topraklardan atılması (üstte), ve evsiz barksız kalmış bir yoksul çiftçi ailesi (altta).

larda hiç de radikal değildi. Gazetesi, Genç İrlanda hareketiyle aynı adı taşıyor ve 1848'deki kişiler gibi Griffith proleter güçlerin kullanıldığı bir burjuva devrimi istiyordu. Toplumun sınıf yapısının değiştirilmesine ve ekonominin yeniden düzenlenmesine kesinlikle karşıydı; o sadece İrlanda'daki İngiliz yönetiminin yerini İngiltere Krallığı altında bir İrlanda hükümetinin almasını istiyordu.

IRB de ekonomik ve sosyal bir devrim öngörmediğinden ilerdeki olaylar sonunda ortaya yeni bir kapitalist toplum çıkmayacak, var olan kapitalist toplum çok az değişikliğe uğrayıp, yönetim kadrosunda İngilizlerin yerini İrlandalılar alacaktı.

İrlanda'nın hemen hemen tümüyle bir tarım ülkesi olmasının ve İrlandalıların dinlerine çok bağlı olmalarının İrlanda devriminin yapısında rolü yoktur. 1917'de aynı gerçekler en azından aynı ölçüde Rusya'da vardı. Aradaki tek fark, İrlandalıların bir Lenin'inin bulunmamasıydı. IRB teknik bakımlardan ve hepsinden önce gizli faaliyetler açısından Lenin'in 1917 öncesi Bolşeviklerine çok benziyorsa da, gücünü kendisini temsilcisi gördüğü tüm İrlanda ulusundan alıyor ve İngiliz yönetimine son vermek gibi çok daha somut bir amaca sahip bulunuyordu. Cumhuriyetçiler arasındaki aşırı solcular bile, zaten sayısı çok az olan İrlandanın yönetici ve zengin sınıfının ortadan kaldırılmasını değil, yabancı sömürücülerin ülkeden atılması gerektiğine inanıyorlardı. Bu nedenle, IRB'nin faaliyetleri Lenin için herhalde modası geçmiş, milliyetçi bir devrim olarak görünmekteydi. İkinci Dünya Savaşından sonra İngiliz yönetiminden kurtulacak İngiliz sömürgelerindeki önderler için de herhalde ultra-modern olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten de, bilerek veya bilmeyerek, bu önderler kendi devrimlerinde IRB'yi örnek almışlardır.

Gene de IRB önderleri militan sosyalizmi benimsememiş sayılmazlar. Bazıları benimsemiş, bazıları da benimsememiştir. İrlanda sosyalizmi, kökü, kalbi ve can damarı Londra'da bulunan kapitalist mekanizmaya karşı olduğundan militanlığının İrlanda'daki İngiliz gücüne yönelmesi de haklı ve doğal bir hareketti. Üstelik İrlanda sosyalizminin yapısı, James Connolly önderliği 1913'de Jim Larkin'den aldıktan sonra değişmişti. Larkin Amerika'ya gitmeden kısa bir süre önce şiddet olaylarına, yağmalara ve acılara yol açan kanlı ITGWU (İrlanda Ulaşım ve Genel İşçiler Sendikası) grevi meydana gelmişti. Larkin, modern ve saygı gören bir sosyalist parti yerine Paris Komününe çok daha uygun, hırslı ve aşırı görüşlü bir konuşmacıydı. Çok daha modern görüşlü bir sosyalist olan Connolly ise, yenilikler getiren bir kişiydi. Sosyalizmin, en azından teorik olarak, uluslararası bir inanç olarak geliştiği o dönemde, Connolly bilerek sosyalizm ve milliyetçiliği birleştirmeyi denemiş ve büyük ölçüde başarılı da olmuştur. Sosyalizm ve milliyetçilik güçlerini bir araya getirerek bir İrlanda Sosyalist Cumhuriyeti kurmak istiyordu. Yanındaki sosyalistler aynı zamanda milliyetçi görüşlere sahip kişilerdi ve Connolly'nin her iki gücü birleştirmesi dönemin aydınları tarafından kabul edilmişse de, tarımla uğraşan büyük

Joseph McGill'in Paskalya Ayaklanmasını gösteren tablosu.

çoğunluktan ve orta sınıf milliyetçileri arasından ancak az sayıda taraftar bulabilmiştir. Connolly. ayrıca kendi Marksist görüşleri ile milliyetçiliğinin sentezini mantığa uygun bir şekilde tam olarak ortaya koymamış ve partisini 1916'da öldüğünde, ortaya çıkacak bir başka önderi alaşağı edebilecek biçimde örgütlendirmemiştir. Connolly yaşasaydı, sonraki yıllarda İrlanda İşçi Partisinin büyük ve yapıcı faaliyetleri olabilirdi, fakat Connolly artık ölmüştü.

Connolly, grev kırıcılarına karşı adamlarının yeniden savunmasız kalmamasını sağlamak için 1913-14 kışında Vatandaş Ordusunu kurmuştur. Örgütü, babasının bir İngiliz generali olduğu söylenen ve eski bir İngiliz subayı olan Yüzbaşı Jack White yönetip eğitiyordu. Küçük fakat gözüpek ve başarılı adamlardan oluşan bu örgüt, IRB tarafından da destekleniyordu. Vatandaş Ordusu 1916'daki Paskalya Ayaklanmasında büyük bir cesaret ve başarıyla çarpışmıştır.

Connolly'nin Constance adındaki arkadaşı Kontes Markievicz soylu bir İrlandalı kadındı ve kendisi gibi kadınlar için can sıkıntısından başka bir şey vermeyen Dublin Şatosu sosyetesinden ayrılıp militan sosyalizm ve cumhuriyetçilik gibi tehlikeli olaylara karışmıştı. Kontes Markievicz sonradan Kadınlar Birliği (Cumann na mBan) adını alan cumhuriyetçilerin kadın kolunu ve haberci, gözcü gibi görevleri yerine getirmeleri için eğitilen cumhuriyetçi gençler alayını (Fianna na hEireann) kurmuştur. Her iki örgüt ilerde yer alacak olaylarda önemli rol oynayacaklardı.

İki büyük örgüt, özgürlük çabasına işte böyle hazırlanmışlardı. 1910'da, olayların kısa bir süre sonra patlak vereceğini tahmin edenlerin sayısı çok azdı. İrlanda halkının ve İngilizlerin dikkatleri, Asquith'in Liberal hükümetinin ayakta kalabilmek için Redmond'un İrlanda Partisine dayanmak zorunda olduğu ve Redmond'un da İç Yönetim Tasarısının hâlâ çekimser kalan Lordlar Kamarasından bir an önce geçirilmesi için direttiği İngiliz Parlamentosunda toplanmıştı. Kuzey-doğuda Birlikçiler seslerini duyurmaya ve İç Yönetime karşı direnmek gerektiğini tekrarlamaya başlamışlardı. Ve Berlin'de, St. Petersburg'da, Viyana'da, Paris'de şık takımlar ve pırıl pırıl üniformalar içindeki kişiler, Londra'daki daha şık giyimli siviller ile parlak üniformalı meslekdaşlarının O Gün geldiğinde ne yapacaklarını merak ederken İrlanda'dan ara sıra herhalde söz etmişlerdir. 1914 martından sonra ise, Avrupa parlamentolarının zabıtlarına İrlanda hakkında uzun ve ayrıntılı görüşmelerin kayıtları geçmiştir.

1880'lerde Belfast'ta bir keten dokuma fabrikası. Belfast o sıralarda zengin fakat çirkin ve zalim bir sanayi kenti olma yolundaydı.

1914'de Ulster Gönüllüler örgütünün motosikletli tugayı bir geçit törenine hazırlanırken

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
'Ulster Çarpışarak İç Yönetime Karşı Koyacak'

1910 yılında İngiltere'de iki kez genel seçimlere gidilmiştir. Birinci seçimden sonra Liberaller ile Birlikçiler hemen hemen eşit sayıda milletvekili çıkardıklarından, Asquith'in partisinin öngördüğü yenilikleri (Lordlar Kamarasının gücünün kısıtlanması başta geliyordu) gerçekleştirebilmesi için İşçi Partisinin ve İrlandalı milletvekillerinin desteğine ihtiyaç vardı. İrlandalıların Liberallerin yanında yer almaları ise İç Yönetim tasarısının yasalaşmasına bağlıydı. Bu nedenle, Liberaller ve İrlandalı milletvekilleri çıkarları nedeniyle birbirlerine bağlıydılar, Asquith, Lordlar Kamarasının gücünü kısıtlayan tasarıyı Lordlar Kamarasına gönderdiğinde Lordlar çekimser kalınca ikinci kez seçime gidildi.

1910 yılı boyunca İç Yönetim konusu İngiltere'de ve İrlanda'da politikada ön planda yer almış, gerilim kendini göstermeye başlamıştı. İkinci seçimle Asquith'in durumu değişmemiş fakat Redmond iki sandalye daha kazanmıştı. İşçi Partisinin desteği ile Liberal Partinin 314, Muhafazakâr Birlikçilerin 272 ve İrlanda Milliyetçi Partisinin de 84 sandalyesi vardı. İrlandalı milletvekillerinin oylarını Liberallerden yana kullanacakları hemen hemen kesindi; fakat, Asquith İç Yönetim hakkında verdiği sözde durmazsa oylarını aleyhte kullanarak Asquith'in programının reddedilmesini sağlar ve hükümeti de düşürürlerdi. Bu durumda İç Yönetim çok yakında gerçekleşeceğe benziyordu. 1911 Ağustosunda İngiliz Parlamento Tasarısı yasalaştığından Lordlar Kamarası Avam Kamarasında onaylanan bir yasanın yürürlüğe konmasını ancak en fazla iki yıl geciktirebilecekti. İrlandalılar oyunu kazanmış görünüyorlardı. İç Yönetim 1913'de, en geç 1914'de gerçekleşebilirdi. Primrose Komitesi gibi çeşitli koşiteler İç Yönetimin ayrıntılarıyla görüşülmesi amacıyla kuruldu. Bir süre için, yüzyıllardır süregelen trajedi kan dökülmeden çözüme bağlanacak gibi görünmüştür.

Fakat durum kısa sürede değişiverdi. Sinn Fein, IRB ve Birlikçiler dışında tüm İrlanda ulusu İç Yönetimin yakında gerçekleşme olasılığını se-

vinçle karşılamıştı. Fakat gene 1911 yılında Redmond ve partisi, kendileri de dahil tüm milletvekillerine aylık ödenmesini sorunlu kılan tasarıya hükümetle birlikte olumlu oy verdiğinde, bazı İrlandalı milliyetçiler galeyana geldiler. Onlara göre, İrlanda'nın temsilcileri olarak seçilmiş kişilerin İngiliz parlamentosunun taktiklerinden İrlanda'nın çıkarı için yararlanmaları başka şey, İngiltere Krallığından ücret almayı diğer İngiliz partileri ile onaylamaları başka şeydi. Redmond'un attığı bu yanlış adım kendisine pahalıya mal oldu - partisi çekimser kalsa bile tasarı diğer gruplar tarafından onaylanıp zaten yasalaşacaktı -. Redmond'un hatası, kısa vadede Milliyetçi Partinin gözden düşmesine ve Sinn Fein'in güçlenmesine, uzun vadede ise - altı yıllık bir süre - partinin tümüyle politikadan silinmesine yol açtı.

Belfast'ta İç Yönetime karşı güçlü tepkiler oluşmaktaydı. 1911 yılındaki nüfus sayımına göre, Ulster Bölgesini oluşturan dokuz kasabada 700.000 Katolik ve 900.000 Protestan yaşıyordu. (Ulsterliler o dönemde tüm İrlanda nüfusunun üçte birinden biraz fazlasını oluşturmaktaydı.) Belfast ile Down ve Antrim gibi kasabalarda dağınık da olsa iki Protestana 1 Katolik düşüyordu. Cavan, Monaghan ve Donegal gibi kasabalarda ise bu oran tam tersiydi. Geri kalan dört kasabada oran hemen hemen eşitti. Fakat Belfast'taki aşırı Birlikçiler sadık «Protestan» Ulster'in adanın sadakatsiz «Katolik» bölümüne satılmak üzere olduğunu ilân etmeye başlamışlardı. Ve bölünme olasılığı artık Belfast'ta ve Londra'da konuşuluyordu.

Çoktan beri tamamen politik ve biraz da ekonomik özellik kazanmış davaya, dinin karıştırılması garip olduğu kadar dürüstlükten de uzaktı. Presbiteryenler daha kısa bir süre önce İrlanda Birlikçileri Kilisesi ile İngiliz Muhafazakârlarının tarafına geçmişlerdi: Kıtlığın başgösterdiği günlere kadar İrlanda'daki Presbiteryenler en ateşli cumhuriyetçiler arasında yer almış, İskoçyadakiler ise Liberaller ve İşçi Partisine oy vermişlerdi. Ayrıca, Irlandalı papazların duyguları ne olursa olsun, Roma Kilisesi her türlü devrimci faaliyeti önlemek dışında İngiliz-İrlanda politikasına karışmamaya her zaman büyük özen göstermişti. Sadece eğitim alanında doğrudan doğruya politikaya giren papazlar resmen ve açık olarak, Feniancılar kadar IRB'yi de onaylamadıklarını belirtmişlerdi. İrlanda Katolizmi ülkenin kültürel yapısının belkemiği olmakla birlikte, İrlanda cumhuriyetçiliği ve İç Yönetim hareketi kesinlikle dinsel bir temele dayanmıyordu. Oysa şimdi sadece yarı bağımsız İrlanda devletinden «Ulster'in» ayrılmasının nedeni dinsel bağnazlığa dayanmaktaydı. «İç Yönetim, Roma'nın yönetimi demektir» sloganı, yüzyıllardır Katolikliğe karşı çıkan İngiliz halkını ve özellikle İngiliz yönetici sınıfını harekete geçirmek için bilerek ortaya atılan bir kışkırtmaydı.

Becerisiyle Oscar Wilde'ı cezaevine gönderen Dublin'li avukat Sir Edward Carson, Trinity Kolejini temsil eden Birlikçi milletvekillerinden biriydi ve son Muhafazakâr hükümette Adalet Bakanlığı yapmıştı. Aynı zamanda Privy Konseyi üyesi olan Carson, daha sonra Lord Birkenhead olan F.E. Smith, Walter Long ve diğer tanınmış politik kişiler tarafından

desteklenen Ulsterlilerin önderi olmuştu. Carson faaliyetlerini Londra'da sürdürüyor ve İç Yönetimi engellemek için elinden geleni yapıyordu. Belfast'ta İç Yönetime karşı çıkanların başında ise daha sonra Lord Craigavon olan James Craig bulunuyordu. Carson'un başlıca amacı İrlanda'nın İngiliz Birliğinden ayrılmasını önlemek ve Birliği yaşatmak olduğundan Ulster anlaşmazlığından elbette yararlanacaktı. Craig ise bir Ulsterli olarak bölgesinin Dublin'deki Katolikler tarafından yönetilmesine kesinlikle karşıydı. Her ikisinin ardında da, daha sonra Muhafazakâr Partinin başkanı ve Başbakan olacak Kanada'da doğmuş bir Ulsterli olan Bonar Law vardı.

ŞİDDET OLAYLARI BAŞLIYOR

Craig 23 Eylül 1911'de İç Yönetime karşı çıkan Ulsterlileri kütle gösterisi yapmak üzere çağırdı. 100.000 kişinin katıldığı gösteride çok sert konuşmalar yapıldı. İki gün sonra da Ulster Birlikçi Konseyi geçici bir Ulster hükümetini kurma hazırlıklarına başladı. Bir yıl süren hazırlıkların sonunda askeri bir örgüt olan Ulster Gönüllüler Gücü ortaya çıktı. 1912'de ise Ulster Birlikçi Konseyinin önderleri tarafından desteklenen Belfast'lı Protestan kalabalık, Katolik vatandaşlarına karşı katliam diye adlandırılabilecek şiddet eylemlerini başlattı. Uzun yıllar sürecek katliamın açık amacı, Katolikleri evlerinden barklarından etmekti. Belfast'taki büyük tersanelerde çalışan 2000 Katolik işçi, işçi arkadaşları tarafından zorla işlerinden atıldı. Londra'daki Muhafazakâr Parti önderleri ile Belfast'taki Birlikçiler olup bitenleri açıkça onaylamaktan çekinmiyorlar ve Winston Churchill gibi Liberal önderler İç Yönetimi Ulsterlilere açıklamak istediklerinde nefretle ve onur kırıcı sözlerle karşılaşıyorlardı. (Sonraki yıllarda Belfast'taki katliam korkunç bir hal alacak, Katolik ailelere baskı yapmak için Katolik çocukların öldürüleceği söylentileri giderek yaygınlaşacaktır.)

Ulster'de 28 Eylül 1912'de yapılan bir başka gösteride kuzey-doğu halkına Ciddi Birlik ve Ant tanıtıldı. Sonraki haftalarda «İrlanda'da İç Yönetim Parlamentosunu kurmak üzere girişilen fesatlığı ortadan kaldırmak için» andı 220.000 erkek ile 230.000 kadının imzaladığı söylenir. Çok kişinin şişirilmiş olduğuna inandığı bu sayılar doğru olsa bile - ki; çoğu kez bu tür belgeler heyecan anında imzalanır fakat akşam eve dönüldüğünde sakin kafa ile düşünüldüğünde yasalar ve düzen, şiddete yeğ tutulduğu için gerçek taraftar sayısı saptanamaz - Protestan nüfusun yarısından ve Ulster nüfusunun da yüzde yirmisinden azdı. Gene de, Ulster Protestanları arasında çok sert düşünenlerin sayısı az değildi. Aralık ayında Andı imzalamış olan herkes politik hizmete, yani askerliğe çağrıldı. İşte Ulster Gönüllüler Gücü böylece doğmuştur. Başlangıçta sivil elbiselerle ve tahta tüfeklerle eğitilen Gönüllülerin 1913 yılına gelindiğinde ellerinde 50.000 ilâ 80.000 tabanca ve tüfek bulunduğu tahmin ediliyordu.

1913 yılında durumu düzeltecek hiçbir gelişim olmadı. Yılın ilk günü Bonar Law ve Muhafazakâr Parti tarafından desteklenen Carson, Ulster

Solda - Yeni tüfekleriyle geçit töreni yapan Ulster Gönüllüleri. Sağda - Birlikçi bir duvar ilanı.

Bölgesinin İç Yönetim dışında bırakılmasını öngören bir öneriyi Avam Kamarasına sundu. Redmond ve Asquith böyle bir öneriyi elbette kabul edemezlerdi. Fakat Asquith kısa bir süre sonra ılımlılık göstermeye başladı: İç Yönetimi gelecek genel seçimlerden önce yürürlüğe koymayacaklarını açıkladı. Sonraki seçimi Muhafazakâr Birlikçiler kazanırsa, İç Yönetim Tasarısının hiçbir zaman yasaya dönüşmeyeceği ve Liberaller yeniden iktidara gelirlerse bu kedi-fare oyununu sonsuza dek sürdürebilecekleri gerçeğine rağmen, Redmond 1914'de bu kaypak uzlaşmayı kabul etti. Böylece İrlanda'da Redmond'un kaybettiği taraftarlar Sinn Fein'in üye sayısını büyük ölçüde arttırdılar.

Ulsterli Gönüllüler ülke dışından silah sağlamaya başlamışlardı - Carson Ağustos ayında Kaiser ile öğle yemeği yemişti - ve asker ve sivil olmak üzere tanınmış İngilizler de yardımlarını esirgemiyorlardı. Bir İngiliz generalinin başkomutan olarak atandığı bu örgüt, İngiliz ordusu örnek alınarak örgütlendirilmiş gerçek bir askeri güçtü artık. Sonunda, 1914 Nisanında Carson tarafından Almanya'dan satın alınan 25.000 Alman tüfeği ve 2.500.000 atımlık cephane Larne'a geldi ve hemen Ulster Gönüllüler Gücüne dağıtıldı. 1914 yazında Ulster'de geçit törenlerine katılan, kırlarda ve dağlarda eğitim yapanlar artık oldukça iyi silahlandırılmış, üniformalı yepyeni bir ordu özelliğini taşıyordu. İngiliz hükümeti en sonunda tehlikeyi görüp Ulster'e yeni silah sevkiyatını önlemek için devriye gemileri çıkarmışsa da halen kullanılmakta olan silahların müsadere edilmesi gibi bir girişimde bulunulmamıştır.

Ulster'deki tüm Protestanların Carson ve Craig'in politikasını onayladıklarını söylemek doğru olmaz. 1913 Ekiminde Antrim kasabasında Protestan Milliyetçiler olanları protesto etmek için gösteri düzenlemişlerdi. O gösteride konuşanlardan biri de Belçika Kongosu'nda ve Putumayo'da insanlık için yaptığı olağanüstü hizmetler nedeniyle «sir» unvanını almış emekli bir İngiliz devlet memuru Sir Roger Casement idi.

Gene 1913 Ekiminde IRB konseyi, yaptığı gizli bir toplantıda Ulster Gönüllüler Gücüne karşı bir gücün oluşturulmasına karar vermişti. O günlerde İrlandalı cumhuriyetçiler İç Yönetimin değeri ve gerçekleşme olasılığı hakkında kuşku duymaya başlamışlardı. Redmond'un taktikleri ve desteklediği İngiliz hükümetinin kaypaklığı da Fenian'ın mirascılarını bir kez daha anayasal yoldan çıkıp devrimci çözüme gitmeye zorlamaktaydı. Fakat IRB üyeleri devrimci silahlı bir güç oluşturmanın imkânsızlığını anladıklarından planladıkları girişimi el altından sürdürmeye karar verdiler. Tarih profesörü ve ılımlı bir politikacı olan Eoin MacNeill, böyle bir gücü hazırlayacak komitenin başkanlığına getirildi. Sadece üç Sinn Fein üyesinin alındığı komitede, yeni gücü etkin bir biçimde yönetmeye kararlı gizli IRB üyeleri bulunuyordu. Bunlardan biri de Padraic Pearse idi.

Bir ay sonra yapılan ilk toplantıda, Mac-Neill birkaç bin kişilik topluluğa İrlanda Gönüllüler örgütünün «politik görüşü, sınıfı ve aslı ne olursa olsun, sağlıklı tüm İrlandalılara açık» bir savunucu güç olduğunu açıkladı.

Görevi, İç Yönetimi zora başvurarak engellemeye çalışan Ulster Gönüllülerine karşı koymaktı. İlk toplantıda, aralarında genç bir matematik öğretmeni ve Kelt dili bilimcisi Eamonn de Valera da bulunan 4.000 kişi örgüte yazıldı. Yıl sonunda ise İrlanda Gönüllüleri, çoğu Redmond taraftarı ve hemen hepsi silahsız 10.000 kişiden oluşan bir örgüt haline gelmişti. Bölgesel ve yerel olarak örgütlenen güç, birlik komutanları, daha sonra da seçimle iş başına gelen takım ve alay komutanları tarafından yönetiliyordu.

Kısa bir süre için, Birlikçiler dışında tüm İrlanda, İrlanda Gönüllüler örgütünde birleşmiş gibiydi. İrlandalıların İngiliz Parlamentosunun ağızlarına çalacağı bir parmak balı kabul etmek yerine özgürlük için çarpışmaları gerekeceği görüşü, Parnell milliyetçiliğinden sonraki karışık havaya taptaze, vatansever bir esinti getirmişti. IRB gecikmeden bu havayı sezmiş, ve İngiltere İç Yönetimi hasır altı ettiğinde - ki, öyle olacağı zaten bekleniyordu - Fenianizmin yeniden doğacağını tahmin etmişti. Olayların akışını izleyen Redmond da yönetimi altındaki gücün aslında IRB'nin nüfuzu altında bulunduğunu fark ederek, kendisinin göstereceği adayların örgütün yönetim kuruluna alınmasında direterek 1914 yılında İrlanda Gönüllülerini yeniden kontrolu altına almak istemişti. Bunun üzerine örgüt, hemen değilse bile, eşit sayıda olmayan iki kısma ayrıldı. Çoğunluk Redmond'un, azınlıkta kalanlar da Padraic Pearse'in yanında yer aldı. 1914 Temmuzunda az miktarda Alman silahları Erksine Childers'in yatıyla kaçak olarak Dublin'e sokuldu ve Pearse'in adamlarına verildi. Amerika'dan ve diğer yerlerden sürekli olarak az miktarda silah sağlamalarına rağmen, İrlanda Gönüllüleri hiçbir zaman Ulster Gönüllüleri Gücü gibi iyi silahlanamamıştır.

1914 yılında İrlanda'da bazen üniformalı ve genellikle silahları omuzlarında sokaklarda geçitler yapan yasalara aykırı dört özel ordu bulunuyordu. İkisi İrlanda Gönüllülerinin kanadı (Redmond'un taraftarları Ulusal Gönüllüler diye anılır), üçüncüsü Ulster Gönüllüler Gücü ve dördüncüsü de işçilerin Vatandaş Ordusuydu.

CURRAGH'DA İNGİLİZ SUBAYLARININ BAŞ KALDIRMASI

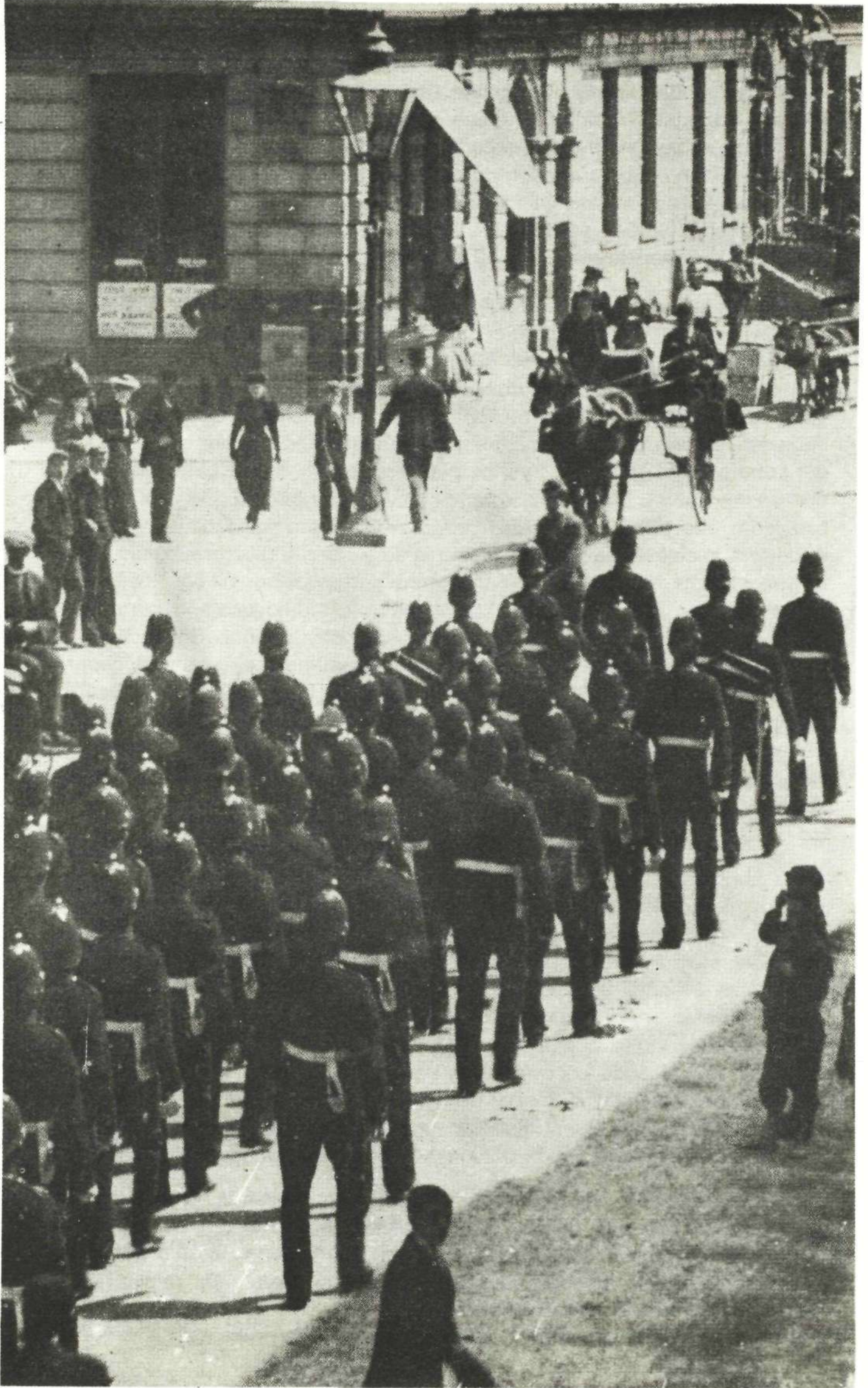
O dönemde İngiliz subaylarının çoğu Muhafazakâr Birlikçiydiler. İngiliz ordusunda, çoğu Ulster'den çok sayıda yüksek rütbeli İrlandalı subay görev yapıyordu. Bunlardan biri de 1914'de Savaş Bakanlığında Askerî Harekât Dairesi Başkanı olduğu için alınan askeri kararlar üzerinde büyük etki sahibi General Sir Henry Wilson idi. General Wilson, Oliver Cromwell'den bu yana İngiliz ordusunda «politik» konularda en fazla sözü geçen bir kişiydi. Şiddetli bir Birlikçi olduğundan Ulster Andını hemen imzalayarak, İngiliz hükümetinin İrlanda politikasına karşı olduğunu göstermişti. İngiliz hükümetine meydan okurken yalnız değildi. Kısa bir süre sonra Fransa, Belçika ve Hollanda'daki İngiliz Kuvvetlerinin ilk komutanı olacak İmparatorluk Genel Kurmay Başkanı General French ve Wilson gibi bir

Birlikçiydi. Ayrıca, 1914'de İrlanda'daki en fazla hareket gücüne sahip ve Dublin yakınında Curragh Kampında üslenmiş olan İngiliz Üçüncü Süvari Alayının komutanı İrlandalı Tuğgeneral Gough da koyu bir Birlikçiydi. Bu üç yüksek rütbeli subayın görüşleri İrlanda'da görevli her rütbeden İngiliz subaylarının çoğu tarafından da destekleniyordu. İç Yönetimi lanetliyor, Carson ve Craig'i vatansever olarak görüyorlardı. İngiliz Ordusunda her rütbeden subay, 1913 ve 1914'de İrlanda Hükümeti Yasasını çıkarmakta olan Ingiliz Hükümetine karşı gelerek Ulster Gönüllüleri ile birlik olmuştur.

Bunalım 1914 Martında kendini gösterdi. İrlanda'daki Ingiliz Başkomutanı General Sir Arthur Paget'e İngiltere'den Ulster Gönüllülerinin yapacakları baskına karşı Ulsterdeki silah depolarının korunması için emir gönderilmişti. Ulsterdeki aşırı örgüte karşı İngiltere'nin alınmasını istediği bu ılımlı önlem,. orduda büyük tepkiyle karşılandı. General Gough ile diğer subaylar istifa edeceklerini bildirerek hükümeti tehdit ettiler. General Paget Londra'ya böyle bir emri yerine getirmeyeceğini, İngiliz Ordusunun hiçbir zaman Ulster'li Birlikçilere karşı çıkmayacağını bildirdi. General French bile istifa edeceğini söylüyordu. Ordunun yüzyıldan fazla bir süre politik önderlere kesinlikle itaat ettiği Almanya'da Kaiser, İngiliz ordusunun, içinde anlaşmazlık olduğu ve bir süre sonra patlayacağını bildiği büyük savaşta ordunun gerektiği kadar önemli bir rolü olamayacağına karar vermişti. Ve Londra'da da hükümet subaylara boyun eğdi. Savaş Bakanı Seeley, Gough'a Kraliyet kuvvetlerinin İç Yönetime karşı olanları bastırmak için kullanılmayacağına söz veren yazılı bir teminat gönderdi. Gough tatmin olmuştu ve French de istifa etmedi. Yazılı teminat üzerine Seeley Savaş Bakanlığından çekilmek zorunda kalmışsa da, verdiği teminat yürürlükten kaldırılmadı ve «Curragh'daki başkaldırma» hareketine katılan subaylardan hiçbiri cezalandırılmadı.

Bu durum, İrlandalıların dürüstçe başlatılmış olsa da İç Yönetimin sonuca bağlanamayacağı inancını kuvvetlendirmiş ve bir kez daha İngilizlerin oyununa geldiklerini düşünmelerine yol açmıştır. Bu kez İrlandalı Gönüllüler Almanya'dan silah almaya başlamış ve Amerikalıların maddi ve manevi desteğini kazanma yoluna gitmişlerdir. Taraftarlarının gözünde Redmond artık İrlandalı bir önder değil, dürüstlükten uzak İngiliz politika oyununda çaresiz bir oyuncu haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle İngiliz hükümeti İç Yönetimin savaş sonuna kadar - bir kez daha ne zaman sona ereceği bilinmeyen bir süre öneri sürülüyor - ertelendiğini açıkladığında, IRB artık anayasal yolları bırakmaya karar vererek olanca gücüyle Sinn Fein'ı desteklemeye koyulmuş ve savaş sona ermeden, Ingiltere'nin başı henüz beladayken ayaklanmayı planlamıştır.

Redmond savaşının patlak verdiği günlerde çaresizlik içinde, İngiltere'nin İrlanda'dan tüm askerî gücünü çekerek ülkeyi askerî bakımdan işbirliği yapacak kendi Gönüllüleri ile Ulster Gönüllülerine bırakmasını ileri sürdüğünde, ateşli taraftarlarının gözünden iyice düşmüştür. İngiliz hükümeti Redmond'un önerisi üzerinde durmamış ve Ulster Gönüllülerinin tüm birliklerini Fransa'da başarıyla savaşan Ulster Tümenine dönüştürürken,

Gerçek gücün kendini göstermesi - 1900'da Limerick'de İngiliz birlikleri görülmektedir.

Redmond taraftarlarından gönüllü İrlanda alayları oluşturmayı tercih etmiştir. İçlerinde cephede çarpışırken ölecek olan Redmond'un kendi oğlu da dahil, çok sayıda milliyetçi gönüllü İrlanda alaylarına katılmıştır.

İngiltere'nin yanında çarpışmak üzere çok sayıda İrlandalı gencin gönüllü olarak savaşa gitmesi, aileleri ve arkadaşlarını da göz önüne alacak olursak, İrlandalıların çoğunun İngiltere'yi Almanya'ya karşı çarpışılan savaşın ilk iki yılında desteklediklerini gösterir. İngilizlerin propagandalarına göre, İngiltere İrlanda gibi küçük bir ülke olan Belçika'yı desteklemek için savaşa girmişti ve İrlandalılar gibi Belçikalılar da Müttefiklerin zaferinden paylarına düşeni alacaklardı. İrlandalılara, bir kez daha İngiltere'nin yanında savaşırlarsa, özgürlüklerine kavuşacakları hakkında söz verildi.

Durum, İrlandalıların çoğunluğu tarafından kabul edilmişti. Redmond'un partisi can çekişirken IRB'nin gittikçe açık olarak politik kanadını oluşturan Sinn Fein taraftarları ile IRB'nin askeri kanadı olan Pearse'in İrlandalı Gönüllüleri 1916'da Paskalya Haftasına kadar küçük bir azınlık olarak kaldılar. İrlandalı militanların önderleri arasında eski bir Fenianci olan Thomas Clarke, Sean MacDermott ve IRB üyesi olmadığı halde işçilerin önderi ve Vatandaş Ordusunun başı olarak IRB safhalarına katılan James Connolly vardı.

Savaşın ilk bir buçuk yılında ilerde meydana gelecek olayların hazırlıkları İrlanda dışında yapılmıştır. Casement para bulmak, silah satın almak ve planlanan ayaklanma için Almanların desteğini kazanmak amacıyla 1914 Eylülünde Amerika'ya gitmişti. O sıralarda İrlanda asıllı Amerikalıların büyük bir kısmı, İrlanda'daki İrlandalılardan çok daha fazla İngiliz aleyhtarıydı. Bunun da en azından iki nedeni vardı: İrlanda'daki İrlandalılar Toprak Yasaları gibi bazı olumlu uygulamalarla son 30 yıldır İngiliz yönetiminin yumuşadığına tanık olmuşlardı. Oysa Amerika'daki İrlandalılar çalışma olanakları bulunmadığı (bu konuda kaçınılmaz olarak İngiltere'yi suçluyorlardı) için ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmışlardı veya kıtlık yılları, topraklarının ellerinden alınması gibi gerçekten acı dolu anıları anlatanların çocukları ve torunlarıydılar. İkinci neden ise, İrlanda'daki İrlandalılar, asker veya sivil, İngilizlerle sürekli olarak omuz omuza yaşıyor, çok sayıda İrlandalı erkek ve kadın İngiltere'de çalışıyordu. İrlandalılar, olanak verilirse hoşgörü sahibi, iyi huylu ve kolay geçinilebilir kişiler olduklarından, tanıdıkları İngilizleri şeytanın ta kendisi olarak görmüyorlardı. Oysa İrlanda asıllı Amerikalılar için İngilizler şeytanın ta kendisiydi. Ayrıca, Amerika'nın henüz girmediği savaşta İrlandalılar her zamanki gibi İngilizlerle birlikte çarpışıyorlardı. Sonraki on yıl içinde Amerika'da İrlanda'nın bağımsızlığı için para toplamak, İrlanda'dan daha kolay olmuştur. Yukarıda sözü edilen nedenler dışında, Atlantik'in karşı kıyısında daha bol para vardı ve hayatını tehlikeye atması istenmeyen bir vatansever «dava» için elini cebine atmaktan çekinmezdi.

New York'ta bir ay kalan Casement Almanya'ya geçerek İrlanda'da İngiliz yönetimine karşı çarpışmak üzere Almanya'daki İrlandalı savaş tut-

1914'de kamp ateşi çevresinde toplanmış olan Ulsterli Gönüllüler. Resim, Boyne Savaşının yıldönümü olan 12 Temmuz'da çekilmiş olabilir.

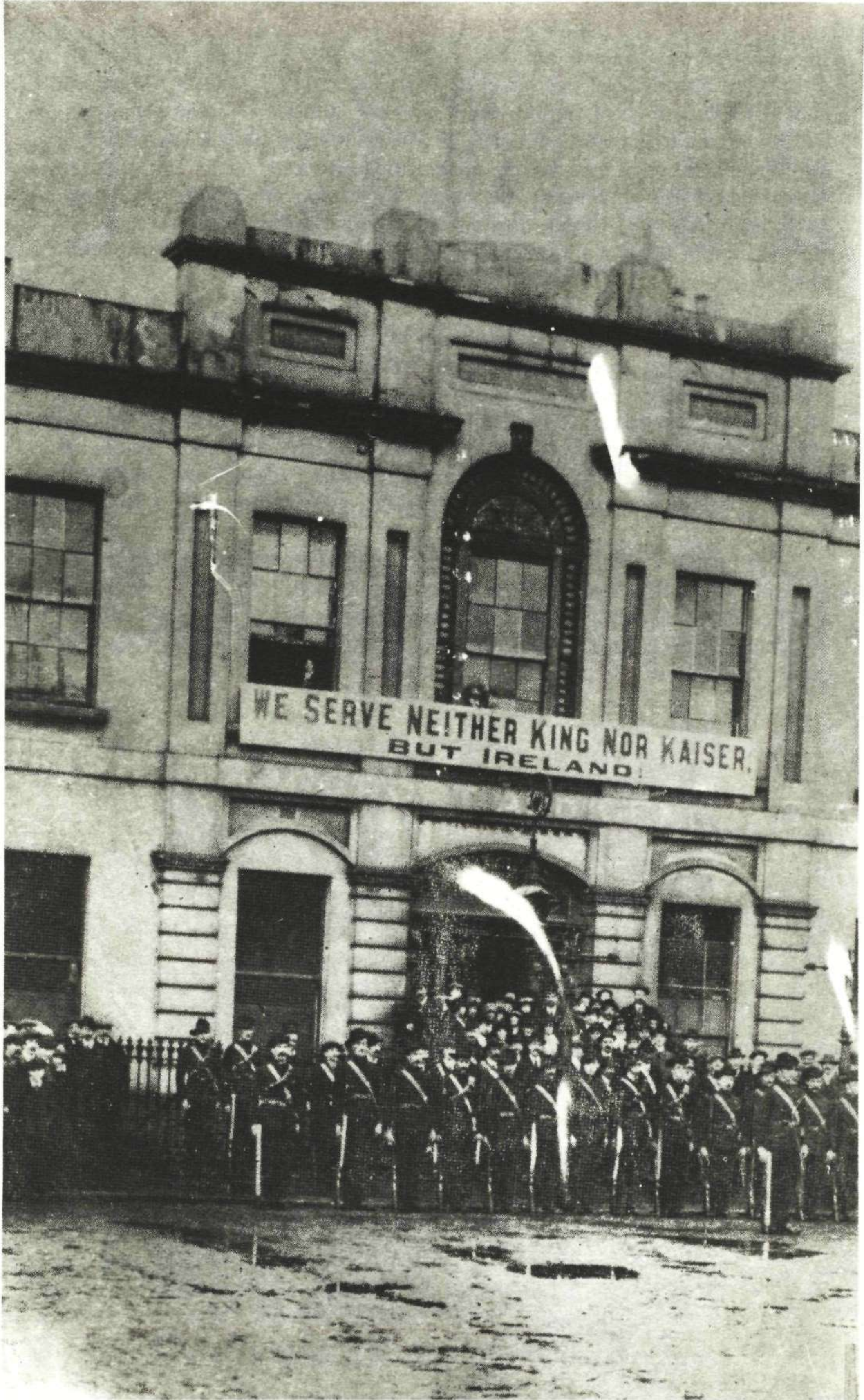
saklarının serbest bırakılması girişiminde bulunduysa da, pek başarılı olamadı. Faal bir devrimci için garip bir davranış olmakla birlikte Almanların para yardımı önerilerini geri çeviren Casement, Almanların Irlandalıları destekleyeceklerine dair verdikleri söze ve İrlanda temsilcisi olarak Almanya'da gördüğü itibara çok önem vermiş gibidir. İngilizler 1915 yılında Casement'in Amerika'daki IRB ve onların vasıtasıyla da İrlanda ile haberleşmeyi sağladığı New York'daki Alman başkonsolosluğunun şifresi de dahil, bazı Alman şifrelerini çözdüklerinden Casement'in neler yaptığını çok iyi biliyorlardı.

Oldukça sakin geçen 1915 yılının Mayıs ayında İngiltere'de Liberal hükümet devrilmiş ve yerine Asquith'in başbakan olduğu bir koalisyon hükümeti kurulmuştu. Yeni hükümette Bonar Law, F.E. Smith, Walter Long ve Edward Carson gibi ateşli Birlikçiler görev almıştı. İrlanda'nın eski bir dostu Lord Wimborne Genel Valiliğe atanmış ve tatlı edebiyatçı Augustine Birrell Baş Müşteşar olarak kalmışsa da politik bakımdan duyarlı olan İrlandalıların gözünden yeni hükümetin gerçek yapısı elbette kaçmayacaktı.

Redmond'un taraftarları umutlarını yitirmeye başlamışlardı. Oyuna geldiklerini biliyorlar ve gittikçe Sinn Fein'e kayıyorlardı ama Sinn Fein Arthur Griffith'in on yıl önce kurduğu parti değildi artık. Sinn Fein şimdi IRB'nin kontrolu altında bulunan ve ilk fırsatta ayaklanmak için hazırlıklarını sürdüren devrimci bir Fenian partisiydi.

Carson Ulster Gönüllüler birliklerini denetlerken.

İrlanda Cumhuriyetçi hareketinin genel merkezi olan Liberty Hall.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

"İrlanda'da Sükûneti Bozmayın"

Loos Savaşında, Çanakkale'de ve başka yerlerdeki çarpışmalarda İngilizlerin verdiği kayıplar 1915'de İngiliz Ordusunu öylesine güçsüz bırakmıştı ki, 1916 için planlanan karşı saldırı için askerliğin zorunlu kılınması gerekiyordu; İngiltere ve İrlanda'da gönüllü yazılmak isteyenlerin büyük çoğunluğu zaten orduda görev aldıklarından 1916 yılının Ocak ayında İrlanda'nın bir süre için kapsam dışında bırakıldığı fakat tüm İngiltere'yi içeren zorunlu askerlik yasası kabul edildi. Özellikle solcu pasifistler orduya yazılmak yerine cezaevine girmeyi tercih etmişlerdi ama çoğunluk hoşlarına gitmese de askerliğin zorunlu kılınması gereğini kabul etmişti. Ulus olarak ayakta kalabilmek ve demokrasiyi korumak - ki, yasa bu şekilde öne sürülmüştü - için çarpışılan büyük savaşta tüm İngilizlerin, en azından teorik olarak, ülkelerini ve seçtikleri politik sistemi korumaları gerekiyordu.

İrlanda bu görüşlerin dışında kalmıştı. İngilizlere yardım etmek isteyen İrlandalılar zaten gönüllü olarak İngilizlerin yanında savaşıyor, geri kalanlar ise İngiliz aleyhtarı veya cumhuriyetçi olmasalar bile, yardım etmiyorlardı. Askerliğin zorunlu kılınması olasılığı Irlanda'da huzursuzluk yaratmış, IRB de durumdan yararlanarak İrlanda halkını Sinn Fein'da birleştirmeyi planlamıştı. (Aslında askerliğin zorunlu kılınması İrlanda'ya hiçbir zaman kabul ettirilememişti ve bu kez de kabul ettirilemeyecekti ama savaş sonuna kadar zorunlu askerlik İrlandalılar için korkutucu özelliğini korumuştur. İngiliz hükümeti tasarı kapsamına İrlanda'yı almamış olsaydı, ilerde başına geleceklerden kurtulurdu. Fakat İrlanda'nın yasal açıdan Birleşik Krallığın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesi, aslında İngiliz yönetimi altında bulunan ayrı bir ülke olduğu gerçeğini örtüyordu.)

1915 yılının ilkbahar ayları boyunca eğitim yapan Gönüllüler, Dublin'in göbeğindeki kaleye benzer büyük bir yapı olan Genel Postaneye eğitim

için sahte bir saldırı bile düzenlediler. 17 Martta, St. Patrick Gününde, İrlanda'nın büyük kasabalarında Gönüllüler örgütü denetimden geçirildi. Özel Şube vasıtasıyla Şato ve RIC gelişimleri yakından izlemekteydi. (O sıralarda İrlandalı bir önder en azından yedi detektif tarafından izlenirdi.) Mart ayında İrlanda İşçi Partisinin ve Connolly'nin İrlanda Ulaşım ve Genel İşçiler Sendikasının merkezi olan Liberty Hall, tüm cumhuriyetçi hareketin karargahı haline geldi ve Mart ayından sonra gece gündüz Vatandaş Ordusuna bağlı silahlı kişiler tarafından korunmaya başlandı. 28 Martta da Gönüllülerin silahlarına el konulması için hükümetin girişeceği her türlü harekete güçle karşılık verileceğini açıkladı. Emniyet Müdürü ne olursa olsun silahlara el koymaktan çekinmeyeceklerini ileri sürerken, Müsteşar ve Müsteşar Yardımcısı gerçekleşmesini hiç istemedikleri bir ayaklanmaya yol açmaktan çekiniyorlardı. Ayrıca cumhuriyetçi önderleri tutuklayıp cezaevine göndermek için ellerinde yeterli kanıt da bulunmuyordu.

Fakat Ayaklanma kararlaştırılmıştı. Casement gerekli silahlarla birlikte Almanya'dan gemiyle yola çıkmak üzereydi ve 3 Nisan'da gönüllülerin komutanı Padraic, Paskalya hafta sonunda Gönüllüler gücünün üç gün sürecek manevra için hazırlanmasını emretmişti. O yıl Paskalya 23 Nisan'a rastlıyordu. Ayaklanmayı planlayan IRB önderleri daha Ocak ayından Ayaklanmanın o tarihte yapılmasını kararlaştırmış bulunuyorsa da karar Gönüllülerin Yönetim Kurulu ve Kurmay Başkanı olan Eoin MacNeill'e ve Hobson gibi ılımlı IRB üyelerine bildirilmemişti. Bu, tertip içinde tertipti.

Plan kaçınılmaz olarak karışıktı ve askeri haberleşme sistemine gerek vardı. Oysa tertipçiler haberleşme şebekesine sahip değillerdi. En son dakikaya kadar MacNeill'i haberdar etmek istemediklerinden oldukça başarılı olan Gönüllülerin haberleşme sisteminden de yararlanamazlardı. Bütün gizli tutma çabalarına rağmen, MacNeill kuşkulanmış ve Pearse, Ceannt (Kent) ile MacDonagh'dan kendisinin onayı alınmadan olağan emirler dışında Gönüllülere başka emirler verilmemesi için söz almıştı. Bu kişiler MacNeill'e verdikleri sözü tutmaya hiç de niyetli değillerdi. MacNeill ile yönetim kurulu üyelerinin çoğunun o sırada ayaklanmaya karşı olduklarını ve verilecek emri Hobson gibi MacNeill'in de geçersiz kılma yetkisine sahip bulunduğunu çok iyi biliyorlardı. Fakat ayaklanma bir kez başlarsa, olayların gelişimiyle ılımlılar ile tüm gönüllü ordusunun harekete katılacağını umuyorlardı.

Mümkün olduğu takdirde Casement'in Alman silahları ve kamplardan topladığı İrlandalı savaş tutsakları ile Perşembeden erken, Cumartesiden geç olmamak üzere Cuma günü Tralee Körfezi'ne gelmesini planlamışlardı. Silahlar Limerick'de, Cork'da ve ülkenin batısı ile doğusunda hemen dağıtılmaya başlanacak, bu kasabalardaki ve Dublin'deki tüm Gönüllü Ordusu da İrlanda Cumhuriyetinin ilan edileceği Pazar akşamı harekete geçecekti. Kentlerdeki ana noktalar ele geçirilecek, RIC ve İngiliz askerlerinin silahlarına davranamadan teslim alınmaları için çalışılacaktı.

Çatışmaların ilk döneminde bile Ulster Gönüllülerinin elinde makinalı tüfekler vardı. Oysa o dönemde makinalı tüfekler çok az bulunduğu gibi pahalıydı da. Ulster Gönüllülerine Londra'ya karşı çıkan İngiliz subayları açıkça silah sağamaktaydılar

CASEMENT YAKALANIYOR

İrlanda içinde haberleşme olanakları kötüydü ama Casement ile haberleşmek daha da zordu. Casement 6 Nisan'da Pearse'a yakın bir IRB önderi olan ve İsviçre'ye geçmeyi başaran Joseph Plunkett'tan bir mesaj aldı. Plunkett Casement'e ilk kez ayaklanma tarihinin belirlendiğini, Almanya'dan getirilen silahların en geç Cumartesi günü Tralee Körfezi'nde karaya çıkarılması gerektiğini, İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu ile birlikte çarpışmak üzere Alman subaylarının gönderilmesini ve Dublin limanında da bir Alman denizaltısının bulundurulmasını istiyordu.

Casement çaresizlik içindeydi. Almanlar bu kadar kısa süre içinde subay gönderemez ve Dublin Körfezinde bir denizaltıyı tehlikeye atamazlardı. Almanlar Casement ile başlangıçta kararlaştırılan silah yüklü iki gemi yerine tek bir gemi (Aud adında) göndermeye karar verdiler. Casement geminin İngiliz devriye gemilerine yakalanmadan aradan sıyrılabileceğine inanmadığından kurtardığı İrlandalı savaş tutsaklarının hayatını tehlikeye atamazdı - yakalandıkları takdirde vatana ihanet suçundan kurşuna dizilirlerdi -. Aslında ayaklanmanın başarıyla sonuçlanacağına da inanmıyor ve saptanan tarihi uygun bulmuyordu.

9 Nisan'da Norveç bayrağı çeken Aud yola çıktı. Gemide tek bir İrlandalı yoktu. Casement, İrlanda'daki önderlerle sadece New York yoluyla Alman şifresiyle gönderilen mesajlarla haberleşebiliyordu. Şimdi New York'taki Alman Başkonsolosluğu aracılığı ile düşüncelerini ve Almanları kandırmak için uğraştığı bir planın uygulanmamasını arkadaşlarına bildirirse, Alman hükümeti durumu öğrenecekti. Kendini çıkmazda hisseden Casement, Almanların kendisini yarı yolda bıraktıklarını düşünüyor ve böyle bir mesajı da ileteceklerinden zaten kuşku duyuyordu. Bu nedenle İrlanda'ya gitmeye karar verdi ve Almanlar da bir denizaltıyla onu İrlanda'ya götürmeyi kabul ettiler. Aud'un Tralee Körfezine ulaşabileceğini sanmıyorsa da, Casement gene de gemiyle orada buluşmayı planlamıştı. Aud, gelsin veya gelmesin, IRB'yi uyarıp ayaklanmanın ertelenmesi için çalışacaktı. Eğer kendisi İngilizler tarafından yakalanırsa, İrlandalı önderler durumun ne denli umutsuz olduğunu görüp, ayaklanmayı geciktirirlerdi. İrlanda tarihi diğer ülkelerin tarihlerinden daha çok mantığa uymayan olaylarla doludur. İrlandalı bir vatansever olan Casement İngiliz yönetimine karşı diğer İrlandalı vatanseverlerin ayaklanmasını tek başına durduğu için aynı yılın sonunda İngilizler tarafından idam edilmiştir.

Ayaklanmayı hazırlayan İrlandalı önderler Paskalyanın her zaman dolunaydan sonraki ilk Pazar gününe rasladığını gördüler. Ay ışığı altında geminin yanaşması ve silahların boşaltılması olanaksızdı. Bu nedenle, ayın küçülmesini beklemek ve karaya çıkarılmış silahları aramak için RIC'a fazla süre tanımamak için geminin son anda gelmesi gerekiyordu. Ayaklanma günü de Pazartesiye alınmıştı. O gün Fairyhouse'da yapılacak at yarışlarına Dublin'deki İngiliz garnizonunda görevli İngiliz subaylarının çoğunun

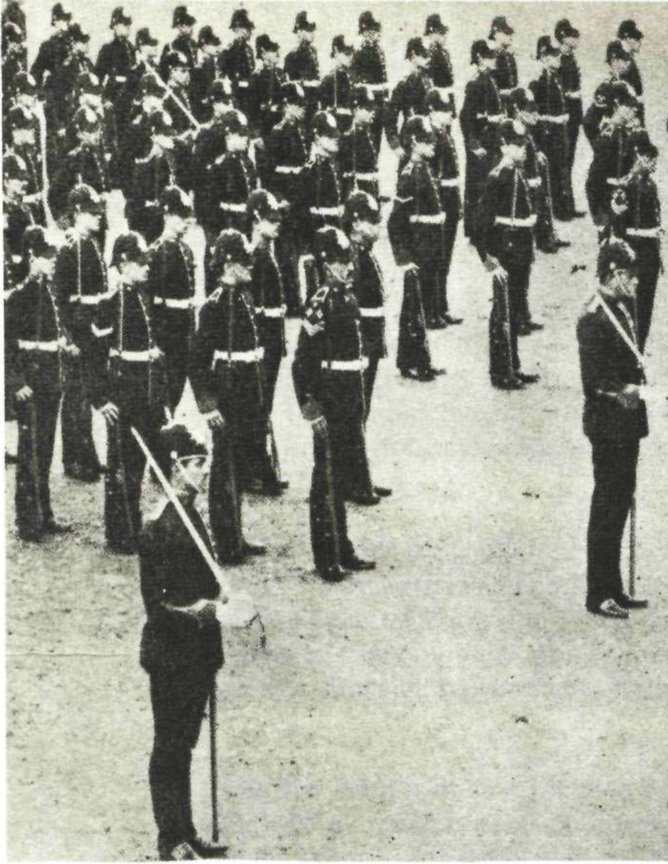
gideceği tahmin edilmişti. Hemen New York vasıtasıyle Berlin'e bir mesaj gönderilerek geminin planlandığı tarihte değil de, Pazar gecesi gelmesi gerektiği bildirildi. İskoçya'nın kuzeyinden dolaşan ve fırtınaya kapılan Aud'da telsiz yoktu. İngiliz donanmasının devriye gemilerinin arasından sıyrılmayı ve yüzyılın en korkunç fırtınasından kurtulmayı başaran Aud'un kaptanı, gemisini daha önce aldığı emirde belirtilen en erken tarihte, Perşembe günü öğleden sonra Tralee Körfezine getirdi. Fakat ortalıkta kimse yoktu. O gece de kıyıdan yeşil işaret ışığı yakılmadı. İngilizler Aud'un geleceğini biliyor ve bekliyorlardı. Kaptan 24 saat bekledi ve Cuma günü öğleden sonra Kraliyet Donanması ufukta göründü. Şimdi Cobb adını almış olan Queenstown'a gitmesi emredilen kaptan limana girmeden önce gemisini havaya uçurdu. Böylece taşıdığı silahların hiçbiri Paskalya Haftasını düzenleyenlerin eline geçmedi.

Aynı Perşembe gününün akşamı Casement ile iki arkadaşı Tralee Körfezinde Alman denizaltısından karaya çıktılar. Demir atmış Aud'u görmüşler fakat işaret vermenin akıllıca bir hareket olmayacağını düşünmüşlerdi. Çok yorgun olan Casement kırlarda kalırken iki arkadaşı Dublin'de en önemlisi Austin Stock olan cumhuriyetçileri aramaya gitmişlerdi. Casement o gece yakalanarak tutuklandı.

Casement'in Almanya'dan birlikte geldiği arkadaşlarından biri, Robert Monteith, Cuma günü Casement'in başına gelenleri anlatan ve eğer ayaklanma Almanya'dan gelecek silahlara bağlıysa ertelenmesi gerektiğini bildiren notu bir haberciyle Dublin'e göndermeyi başardı. Moneith, mektubunu her şeyden haberi olduğunu sandığı MacNeill'e göndermişti ama mektup Liberty Hall'da Connolly'e verilmiş, o da Pearse'a iletmişti.

Aynı Cuma sabahı Pearse, MacNeill ile görüşmüştü. Casement'ten ve Aud'dan haberi olmayan MacNeill bir gün önce ayaklanmanın gerçekleşmek üzere olduğunu anlamış ve Pearse ile arkadaşlarının verdikleri sözü tutmamalarına iyice kızmıştı. Hemen Gönüllüler örgütündeki yüksek rütbeli görevlilerin işine son vererek yerlerine kendi adamlarını getirmişti. Şimdi de Pearse kendisine Almanya'dan silah getiren geminin gelmek üzere olduğunu ve ayaklanmanın Pazartesi günü yapılacağını söylüyordu. Mac Neill istemeyerek Pearse'in kendisine verdiği görevi yerine getirmeyi, ayaklanmayı tüm Gönüllüler gücü silahlandırıldığı takdirde faal olarak, silahlandırılamadığında ise pasif olarak desteklemesini kabul etti. Ayaklanmayı düzenleyenler gene de işi sağlama almak istiyorlardı. Pearse'ın emirlerini, vereçeği karşı emirlerle etkisiz bırakmak yetkisine sahip, Gönüllüler örgütünün ileri gelenlerinden IRB üyesi Bulmer Hobson'u tutukladılar. Bu olay belki de ilerde çıkacak iç savaşın ilk eylemiydi.

Cumartesi sabahı Dublin'e Casement'in tutuklandığı ve Aud'un havaya uçurulduğu haberi geldi. MacNeill hemen o hafta sonu İrlandalı Gönüllülerin yapacağı manevraları iptal etti ve The Sunday Independent gazetesine de manevraların iptal edildiğini bildiren ilanlar verdi. Kırsal alan-

Solda üstte - Dublin yakınındaki İngilizlerin en büyük üssü olan Curragh Kampında İngiliz askerleri görülmektedir. Altta solda - Dublin'deki İngiliz askerlerinin Londra'dan gelen emre uymadıkları Curragh İsyanı olarak bilinen günlerde Belfast'a gönderilen İngiliz askerleri. Sağda - O sırada İrlanda'daki İngiilz kuvvetlerinin başkomutanı olan General Sir Arthur Paget.

lardaki Gönüllüler örgütlerini haberdar etmek için de haberciler gönderildi.

Pearse'in yüksek rütbeli adamları ile yandaşlarından oluşan Askeri Konsey Pazar sabahı erkenden Liberty Hall'da toplandı. Toplantıya Thomas Clarke başkanlık ediyordu. Kerry'deki felâketlere, MacNeill'in emrine ve durumun umutsuzluğuna rağmen Ayaklanmanın planlandığı gibi ertesi gün yapılmasına karar verildi. Dublin tugayının komutanı Thomas MacDonagh, kendisine bağlı dört taburun Pazartesi sabahı 10.00'da geçit töreni yapacağını emreden ve Padraic Pearse tarafından da imzalanan bir emir yayınladı. Ingilizlerin karşı saldırılarında ilk hedef olacağından Liberty Hall'un da boşaltılmasına karar verildi. Alınan kararları kabul eden Connolly'nin Vatandaş Ordusu Pearse ile Askeri Konseyi tam olarak destekliyordu.

Ayaklanma başladığında İngiliz subaylarının çoğu tahmin edildiği gibi Fairyhouse'daki at yarışlarına gitmişlerdi; Müsteşar Augustine Birrell Londra'da ve Irlanda'daki İngiliz Kuvvetlerinin Başkomutanı da görev yerinden uzakta bulunuyordu. Sadece İrlanda'yı yıllara dayanan tecrübesiyle iyi tanıyan Genel Vali Lord Wimborne bir şeyler olacağını sezerek Paskalya için Pazar günü Belfast'a yapacağı geziyi iptal etmişti. Gerçekten de o gece Müsteşar Yardımcısı Sir Matthew Nathan'a - Birrell'in yokluğunda yönetimi elinde bulunduruyordu - «Bu gece 60 ilâ 100 kadar elebaşının yakalanmasını istiyorum,» demişti. Nathan Genel Valinin bu isteğini kabul etmediğinden tutuklanan olmadı. Elebaşıları yakalamak, Vatandaş Ordusuna karşı silahlı saldırıya geçmek demekti. Gene de ilk bakışta, Conan Doyle'nin Şerlok Holmes'inde olduğu gibi ortada esrarlı bir durum vardı. geceleyin köpek havlamamıştı. Acaba neden?

Bu sorunun cevabı oldukça karışıktır. Bazı gerçekler ortaya çıkarılmışsa da, karanlıkta kalmış noktalar vardır.

İngiliz hükümeti, Aud kaptanı tarafından havaya uçurulmadan ve Casement yakalanmadan önce bir Alman gemisinin Irlanda'ya silah getirdiğini ve Casement'in bir Alman denizaltısı ile İrlanda'ya döndüğünü (belki Londra'nın da Casement'in dönmekte olduğundan haberi olmamış olabilir) Dublin Şatosuna bildirmemişti. Nedeni de şöyle açıklanabilir: Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında düşman şifrelerinin çözüldüğü kesinlikle gizli tutulurdu. Şifre çözümüyle elde edilen bilgiler ancak çok az sayıda yetkiliye verilir ve gene de kaynak kendilerine açıklanmazdı. Aud'un Almanya'dan yola çıktığı Dublin Şatosuna bildirildiği takdirde kaynak ortaya çıkacak ve İngiliz Deniz Kuvvetleri haberalma örgütünün şifreyi çözdüğünü Almanlar hemen anlayacaklardı: herhangi bir casusun bilgiyi bu kadar kısa süre içinde İngiltere'ye bildirmesine olanak yoktu. Ayrıca, Dublin Şatosunda güvenlik koşullarına gereğince uyulmuyordu. Öte yandan, İngiliz Donanmasının Aud'u yakalaması iki ülke savaş halinde bulunduğundan normal olduğundan şifrenin çözüldüğü anlaşılamazdı. Bu nedenlerle, Londra Casement hakkında bilgi verseydi, Almanlar durumu anlayacak ve Alman güvenlik

İrlanda Gönüllüleri eğitim sırasında.

örgütleri, özellikle İngiliz Deniz Kuvvetleri haberalmasının çok büyük yararlar sağladığı Alman donanmasının şifresi ile birlikte Amerika'ya gönderilen diplomatik mesajların şifresini de değiştireceklerdi. O dönemde Almanların açısından Alman-Amerikan ilişkilerini izlemek İngilizler için çok önemliydi. Jutland ve Somme savaşları ancak birkaç hafta sonra başlayacaktı ve bu iki savaşın sonuçları Birinci Dünya Savaşının sonunu etkileyebilecek nitelikteydi. Birinci Dünya Savaşı ile karşılaştırıldığında, İrlanda önemli olmakla birlikte hem İngilizler hem de Almanlar için ikinci planda yer alan bir sorundu. Bu nedenle de Alman Deniz Kuvvetleri Casement'i istenilen şekilde desteklemekten kaçınmış ve İngiliz Deniz Kuvvetleri de Aud'un yakalanması için sadece İrlanda kıyılarını gözleyen devriye gemilerinin komutanını haberdar etmekle yetinmişti.

Dublin Şatosuna bilgi verilmemesi, ileri sürüldüğü gibi İngiliz haberalmasının yetersizliğine örnek değil, üstelik tam tersidir. İlgili haberalma görevlilerinin, birkaç yüz çaresiz İrlandalı cumhuriyetçinin ayaklanmasıyla ortaya çok büyük ve uzun süreli politik karışıklıklar çıkacağını önceden kestirmeleri beklenemezdi; onlar, büyük savaşın parçaları olan deniz ve karada yer alacak büyük çarpışmaların önemini görmüş ve anlamışlardı. İlgililer için Almanların şifreli mesajlarını okumak hayatî önem taşıdığından, İrlanda'da birkaç kişinin hayatını kaybetmesi, bu olanağı yitirmenin yanında önemli sayılmazdı. İşte bu nedenlerle, Ayaklanmadan hemen önce Londra'nın bildiğini Dublin Şatosu öğrenememiş, kendi haberalma olanakları ile yetinmek zorunda kalmıştır.

ÇOK FAZLA VE ÇOK AZ İSTİHBARAT

İngilizlerin, İrlandalıları gaddarca bastırmak ve İç Yönetim olasılığını kökünden ortadan kaldırabilmek için Ayaklanmanın gerçekleşmesini istediklerini öne süren varsayım, Londra'da, Belfast'ta veya başka yerlerdeki aşırı Birlikçiler için doğru olabilir. Fakat İngiliz hükümetinin büyük sorumluluklar taşıyan üyelerinin böyle düşündüğünü söylemek kesinlikle yanlıştır. Bakanlar, haberalma görevlileri gibi dikkatlerini Almanya ile yapılan büyük savaş üzerinde toplamışlardı ve arka planda huzursuzluk çıkmasını istemiyorlardı. Londra'dan «İrlanda'da sükûnet bozulmasın» diye aldığı emri beceriksizce de olsa yerine getirmeye çalışan Dublin Şatosu da Ayaklanmanın gerçekleşmesini hiç istemiyordu. İleri sürülen kışkırtıcı varsayım, İngilizlerin 1798'de İrlanda milliyetçiliğini ortadan kaldırmak ve Birlik Yasasını yürürlüğe koymak için İrlandalıları ayaklandırdığı yolundaki yersiz ve gerçekle ilgisi olmayan söylentiden farksızdı.

Gene de Şato, Paskalya Ayaklanmasından önceki haftalarda ve günlerde neden bir şey yapmamıştı? Bu sorunun tam bir karşılığı yoktur. Ancak kısmen cevaplandırılabilir.

Birkaç yıldan beri İrlanda'da kasabalarda yürüyen ve kentlerde geçit törenleri yapan yasalara aykırı yarı-silahlı özel ordular vardı. 1916 ilkba-

harına gelindiğinde bu ordular İrlanda'da artık olağan karşılanır olmuştu ve bütün bu askeri faaliyet halk tarafından pek fazla ciddiye alınmıyordu.

Haberalma şebekesi de çok geniş ve çok karışıktı. Özel Şube ile RIC hergün Dublin Şatosuna çok sayıda rapor göndermekteydi. Raporların incelenip değerlendirilmesi ise, bilgi toplamaktan çok daha önemliydi. Şatonun raporları değerlendiren bölümünde çalışanların sayısı yetersizdi ve 1916'da Ingiliz haberalma görevlilerinin en iyileri de, Skibbereen emniyet müdürünün gönderdiği bilgileri veya Batı Mayo'da politik durumu değerlendirmek yerine daha önemli işlerde çalışıyorlardı. Ayrıca İrlandalıların gevezeliği ve dedikoduyu sevmeleri, bu tür bilgilerin ayıklanıp değerlendirilmesini herhalde oldukça güçleştirmekteydi: «dağlarda binlerce silahlı adam var,», «yarın bir ayaklanma olacak» gibi uyarılar, ülkenin her yanından yıllardır Şatoya gelmekteydi. Böylesine çok çeşitli bilgileri değerlendirerek gerçeğe varmak ise olanaksızdı.

Öte yandan, daha önemli düzey hakkında Şatonun bilgisi çok azdı. Özel Şube görevlileri IRB'nin, Sinn Fein'in ve Vatandaş Ordusunun gerçek ve savaşçı hücrelerine sızamamışlardı. Gerçekten ciddi olan konularda İrlandalılar şaşılacak kadar ketumdurlar. Yahudiler gibi, yüzyıllar boyu cezalandırılan ırklar, susmanın ne zaman ve nasıl hayatî önem taşıdığını iyi bilirler. Din ve ırkları dolayısıyle cezalandırılan gruplardan da çok iyi tertipçiler çıkar. 1916'da İngilizler sekiz yüzyıla yakın bir süredir eza çekmediklerinden tertip tekniğini anlayamamışlardır.

Genel Vali Lord Wimborne, Sir Matthew Nathan'dan elebaşıların yakalanmasını istediğine bakılırsa, Özel Şube bazı bilgiler elde edecek kadar İrlandalı örgütlere sızmayı kısıtlı da olsa başarmış gibi görünmektedir. Sir Matthew'un Genel Valinin fikirlerine katılmaması ve başka bir plan ileri sürmesi üç şekilde açıklanabilir.

İlk bakışta Sir Matthew, Liberty Hall'un bir süredir silahlı adamlar tarafından korunduğunu biliyordu. Çok sayıdaki İrlandalı elebaşıları yakalamak için yapıya topçu desteğinde saldırmak gerekecek ve böylece görevinin önlemek olduğu ayaklanma hemen başlayacaktı.

İkinci olarak, Sir Matthew tecrübeli bir asker, sömürge yönetiminde bulunmuş bir kişi ve İngiliz İçişleri Bakanlığının görevlisiydi.. Kraliyet İstihkâmında yarbay rütbesiyle görev yapmış, Ülke İçi Vergi Kurulunun başkanı olmadan önde de Sierra Leone'de, Gold Coast'ta ve Hong Kong'ta yöneticilik görevlerinde bulunmuştu. İrlanda'daki şimdiki görevine ise 1914'de atanmıştı. Devrimcilerin kaynaştığını anlayacak, sonu belirli olumsuz davaların peşinden koşmayacak kadar tecrübeliydi. Masasının başında çalışıyor ve gerçekleri değerlendirip akla yakın sonuçlara varıyordu. Akıllı bir adam olduğuna göre, İngiltere'ye karşı çıkan İrlandalıların hiç de Gold Coast'taki vahşilerle bir olmadıklarını, kendisi gibi akıllı ve mantıklarını kullanan kişiler olduğunu herhalde anlamıştı. Dublin Şatosu sosyetesi dışında İrlanda'yı ve Irlandalıları iyi tanımıyordu. İşi yıllardır insan-

1905'de Abbey Tiyatrosunun Yeşil odası. Soldaki oyun yazarı Lenneox Robinson'dur. Altta sağda - Abbey Tiyatrosunun orijinal programı. 20 nci yüzyılın ilk on yılında İrlanda'da özellikle edebiyat ve tiyatro alanlarında değerli kişiler yetişmiştir. Bunlardan Yeats, Moore, James Joyce (sağda üstte) ve Show dünyaca ün kazanmış sanatçılardır.

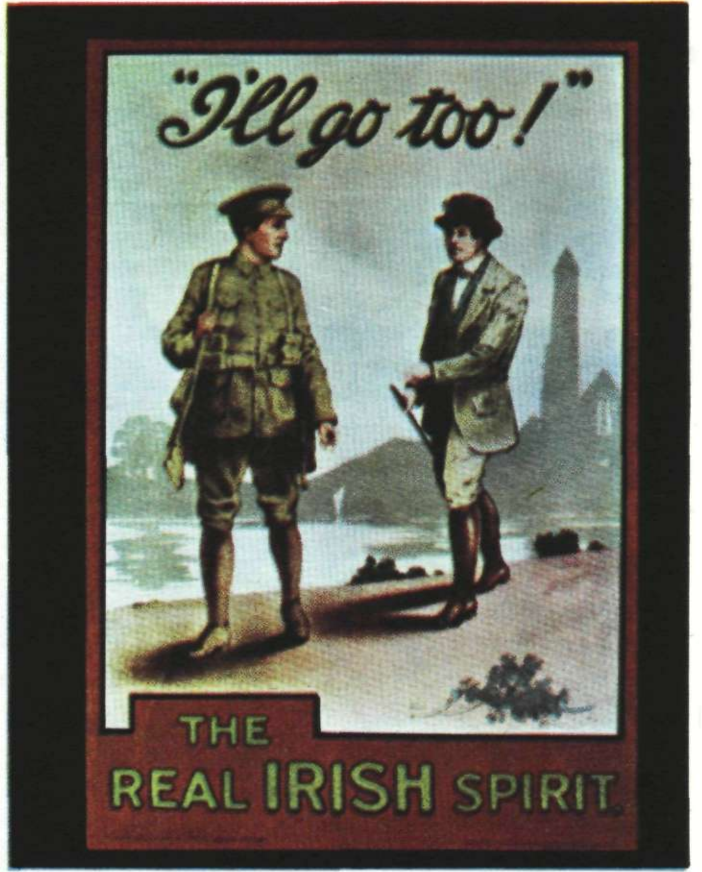
larla ilişkilerde bulunmak yerine kâğıtlar ve raporlarla meşgul olmaktı. O yaştaki akıllı, vicdanlı, dürüst ve çok çalışkan bir İngiliz devlet memuru için duygusallık belirgin düşüncenin tam karşıtıydı. Bazı eylemlerin bazı sonuçlar doğurması beklenebilirdi. Alman silahları olmadan veya olsa bile ayaklanma, ayaklananlar için ancak doğrudan doğruya ve hemen felâketle sonuçlanırdı. Bu nedenle Sir Matthew gibi çok akıllı bir adam, MacNeill, Pearse, Hobson ve Connolly gibi çok akıllı kişilerin kendilerinin ve uluslarının intiharına meydan vermeyecekleri kanısındaydı. Sonradan anlaşıldığı gibi, böyle düşünmekle yarı yarıya haklıydı da.

Üçüncü olarak, Gönüllüler örgütünün önderleri arasındaki bölünmelerden haberi vardı. MacNeill'in manevraları iptal etmesi, başarılı bir ayaklanma olasılığını ortadan kaldırmıştı. Aşırılar ancak iyi silahlandırılmamış birkaç yüz kişiye güvenebilirlerdi. Sir Matthew Nathan için Clarke, Pearse, Connolly ile taraftarları bağnaz olabilirlerdi ama kendisi bu kişileri kesinlikle gerçek birer deli olarak görmüyordu. Bu nedenle, Paskalya Haftasının Pazartesi günü ayaklanmak çılgınlıktan başka bir şey olamazdı ve Sir Matthew da ayaklanma girişiminde bulunulmayacağından emindi.

Ve İngilizler tarafından hiçbir özel önlem alınmadı: izinler kaldırılmadı ve Pazartesi günü çok sayıda İngiliz subayı Fairyhouse'daki at yarışlarına gitmek için Dublin'den ayrıldılar.

Padraic Pearse de Paskalya Ayaklanmasının intihar demek olacağını fark etmişti ama ulusal açıdan tam karşıt etki yaratacağını umuyor ve inanıyordu. Ayaklanmadan bir süre önce annesine, «Vurulacağım, yok olacağım gün yaklaşıyor. Arkadaşlarım da benim gibi vurulacaklar,» demişti. Annesi, Padraic yönetimindeki Gönüllüler'de görevli ikinci oğlu William'ın ne olacağını sorduğunda da, «William mı? Ötekiler gibi o da vurulacak. Hepimiz vurulacağız,» karşılığını vermişti. Ve James Connolly'nin de şöyle dediği söylenir: «Şansımız binde bir.» Ayaklanmanın başladığı sabah adamlarından biri umut olup olmadığını sorduğunda gülerek, «Kesinlikle yok,» diye karşılık vermiştir.

Ancak kendi eylemleri için olasılıkları tartmaya alışmış Dublin Şatosunda görevli asker ve siviller için, sayıları 1250 kadar bir grup adamın (Mac Neill'in emirlerine aldırış etmeyen Vatandaş Ordusundan 250 kişi de dahil), bu durumda çarpışmaya ve ölmeye hazır olduklarını anlayabilmek gerçekten zordu. Oysa o dönemde daha akıllı olmaları gerekirdi: Ypres'deki katliamın üstünden çok az bir zaman geçmişti, Verdun Savaşı devam ediyordu ve Somme'da da çarpışma başlamak üzereydi. Tarihte insanların herhangi bir ülkü uğruna hayatlarını kaybetmeye böylesine hazır ve istekli olduklarına pek sık raslanmaz. Kökü çok derinlere uzanan İrlanda ülküsü için bu adamlar ortaya çıkıp savaşmış ve ölmüşlerdir.

Sağda - Birinci Dünya Savaşında İngilizlerin yanında çarpışmak üzere İrlandalıları çağıran iki duvar ilânı. Solda - İngilizlerin yanında çarpışmayı reddedenlerin birçoğu İrlandalı Gönüllüler gücüne katılmıştı.

1916'daki Paskalya Ayaklanması sırasında bir barikatın arkasından ateş eden İngiliz askerleri.

BEŞİNCİ BÖLÜM

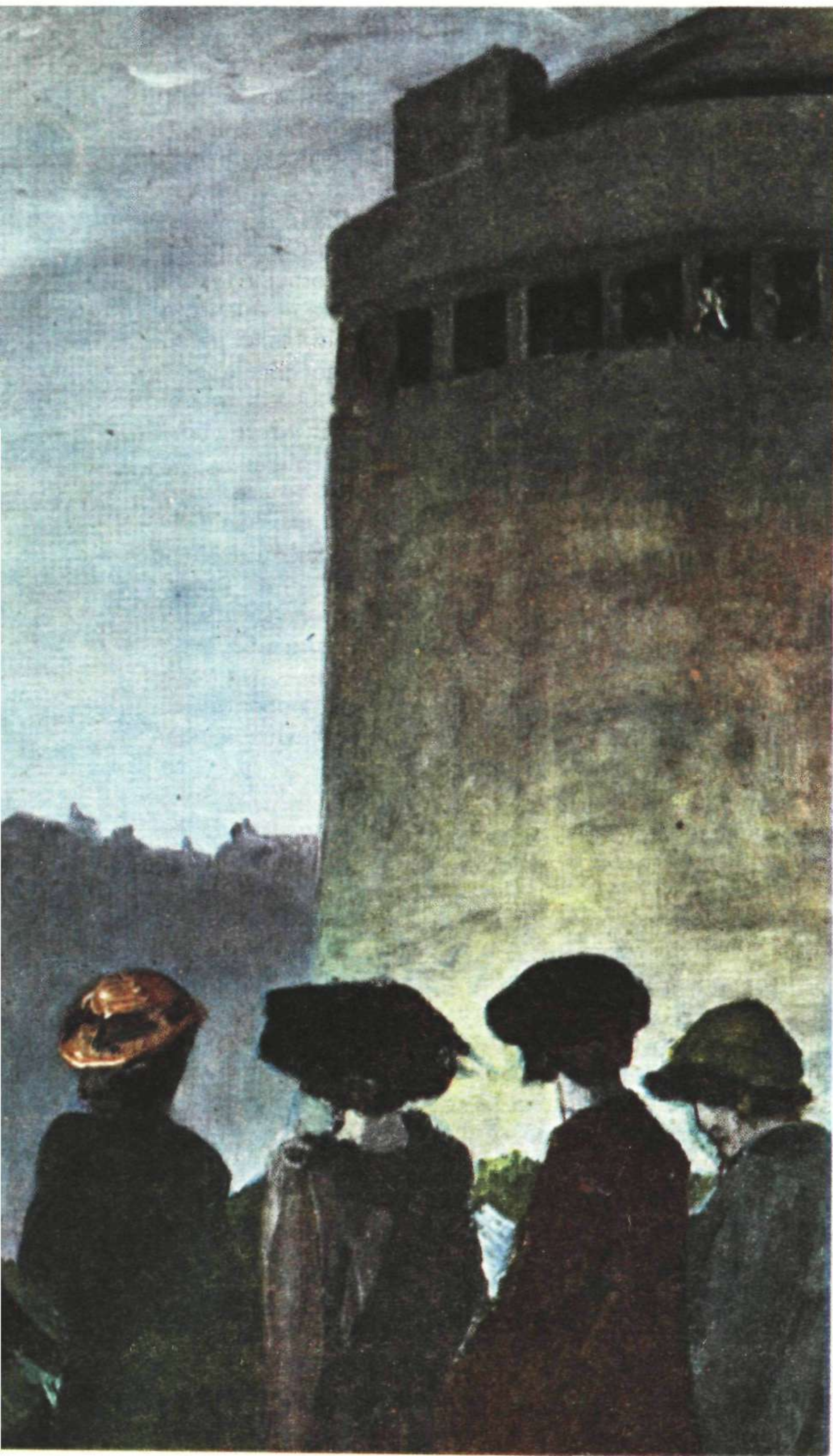
Paskalya Ayaklanması

Koşullar kökten değişmiş bulunuyorsa da daha önce yapılacağı ilân edilen askeri harekâtın tarihini cuma ve pazartesi günleri arasında değiştirmeye vakit yoktu. Kentlerdeki ana noktaları ele geçirmek, kara ve demiryolu ulaşımını kontrol altına almak ve çarpışmalara dağlarda devam etmek yerine, savaşa MacDonagh'ın tugayı ile Vatandaş Ordusundan 250 kişiyle (toplam olarak 1250 kişi) hemen Dublin'de başlamak gerekiyordu. Harekât planı hemen değiştirilerek İngilizleri oyalamak için ele geçirilen yapıların mümkün olduğu sürece elde tutulması kararlaştırıldı. Bu takdirde, aşağıda sıralanan iç gelişimden birinin gerçekleşmesi umuluyordu: geri kalan Gönüllüler gücü ve genellikle tüm ülke MacNeill'in tutumuna rağmen isyancıların yardımına koşabilirdi; Birinci Dünya Savaşının sürdüğü bu kritik dönemde İngilizler A.B.D.'yi kızdırmamak gerektiğini düşünür ve İrlandalıları artık zorla bastıramayacaklarını anlayarak ülkeden kendi istekleriyle çekip giderlerdi; ya da, çok zayıf bir umut olsa da, Almanlar isyancıların yardımına gelebilirlerdi. İsyancıların elinde top bulunmadığından ele geçirdikleri noktalarda ancak İngilizler de top kullanmazlarsa dayanabileceklerdi. Connolly, kapitalist nedenlerle İngilizlerin Dublin'i top ateşine tutarak kendi mallarına zarar vermekten kaçınacaklarını umuyordu. Bu da bir hayaldi.

Harekât öğleyin 12.00'de başladı. O gün resmi Banka Tatili olduğu için sokaklardaki kalabalık Gönüllüler ve Vatandaş Ordusundan bazı grupların omuzlarında silahlarıyla çeşitli kilit noktalarını ele geçirmek için koşuştuklarına tanık oldu. Başlangıçta her şey şaşılacak kadar yolunda gitti. Liffey Nehrinin kuzeyinde beş, güneyinde de dokuz ana yapı ile bazı tren istasyonları ele geçirilmişti. Karargâh, planladığı gibi büyük bir yapı olan Genel Postanede kuruldu. Her yanına İrlanda bayrakları çekilen Postaneden Padraic Pearse yeni İrlanda Cumhuriyetinin geçici hükümetinin kurulduğunu açıklamış ve duvarlara ilanlar asmıştı. Pease'ın yanısıra Postanede

Jack Yeats'ın tablosunda da görüldüğü gibi cezaevlerindeki mahkûmlarla yakınları gör

rlardı.

komutan olarak Connolly ile Tom Clarke, hastaneden çıkıp arkadaşlarına katılan ve çok hasta olan Joseph Plunkett, O'Rahilly, Sean MacDermott ve diğer önderler bulunuyordu. Aralarında bir de Micheal Collins adında genç bir asker vardı. İsyancılar, İngilizlerin hemen saldırabileceklerini göz önüne olarak Postaneyi korumak hazırlıklarına giriştiler.

Ele geçirilen diğer dört ana nokta, eski evlerden oluşan Güney Dublin Sendikası (Eamonn Ceannt), kalın yasa ciltlerinin kum torbaları yerine kullanıldığı Adliye (Eamonn Daly), siperlerin kazıldığı ve ters çevrilen otomobillerle barikatların kurulduğu St. Stephen Parkı (Micheal Mallin ile subay üniforması giymiş Kontes Markievicz) ve İngiltere'den gönderilecek kuvvetlerin karaya çıkacağı o zamanki adı Kingstown olan Dun Laoghaire'den Dublin'e gelen yolun ağzındaki Boland'ın Un Değirmeniydi (Eamonn de Valera). Dublin Şatosunu da ele geçirmek girişiminde bulunuldu. Şatoyu almak için gönderilen kuvvetin önderi Şatodaki İngiliz askerlerinin sayısını haklı olarak olduğundan daha fazla sandığından hemen saldırıya geçmemişti. Şatodan ateş açıldığında adamlar yakındaki yapılara saklanıp pusuda beklemeye başladılar. Magazin Fort olarak bilinen Phoenix Parkındaki cephane deposundan büyük miktarda silah ve cephane ele geçirilmesi de planlandığı gibi başarıyla sonuçlanamadı. İngiliz komutan deponun anahtarını her zamanki yerine bırakmak yerine cebine koyup yarışlara gitmişti. Ancak birkaç tüfek ele geçirilmiş ve İngilizlere haber vermemesi için de bir asker öldürülmüştü. Yeterli sayıda adam bulunmadığından planlanan ölçüde olmasa da çok sayıda telefon hattı kesilebilmişti. Dublin Şatosunun bir süre için dışarıyla bağlantısı kesilmişti. Sackville Sokağına saldırı girişiminde bulunan Ingiliz Süvari bölüğü, isyancılardan kayıplar verilmesine rağmen geri püskürtülmüştü.

Gafil avlanan İngilizler ayaklanmanın büyüklüğü konusunda hemen hiç bir şey bilmiyorlardı. Şatodan hemen Curragh ile Dublin dışındaki üslerden asker gönderilmesi emredilmiş ve Londra'dan da yardım istenmişti; Şiddetli bir Birlikçi olan ve ne yapacağı hiç belli olmayan Lord French Ingiltere içindeki İngiliz kuvvetlerinin başkomutanı olarak Londra'da bulunuyordu. Hemen en azından dört tümenin Irlanda'ya gönderilmesi için emir verdi, oysa, yardımcı birliklerle birlikte 100.000 kişiden oluşan bu kuvvete Batı Cephesinde şiddetle ihtiyaç vardı.

Anayasal yolu bırakıp devrimci yöntemlere başvuran İrlandalılar gibi artık İngiliz politikası da değişecekti. İngilizler ve İrlandalılar henüz bilmiyorlardı ama İç Yönetim olasılığı, var olsun veya olmasın, Redmond'un İrlanda Milliyetçi Partisiyle birlikte 1916 yılının Paskalya Haftasında ölmüştü. Ingiliz hükümeti çok az sayıda İrlandalının giriştiği eylemin nasıl bastırılacağını biliyordu. İrlandalı asilerin başı hemen ezilmeliydi. Fakat İrlandalı asiler de bu ölüm dansının kendileri öldükten sonra da sürdürüleceğini bildiklerinden şansları olmadığını bile bile eyleme girişmiş bulunuyorlardı.

KIYIM BAŞLIYOR

Askeri açıdan salı günü oldukça sakin geçti. Dublin'deki İngilizler kadar isyancılar da durum hakkında kesin bir şey bilmiyorlardı. Ele geçirdikleri ana noktalar arasında ve dış dünya ile telsiz bağlantıları yoktu. Genellikle Fianna nah Eireann örgütünden çocuklar haberci olarak isyancılar arasında haberleşmeyi sağlıyorlardı. Fakat çarpışmalar şiddetlendikçe bu da gittikçe zorlaşmış ve sonunda olanaksızlaşmıştı.

İngilizler kısa sürede planlarını yaptılar: isyancıların kilit noktalarının bulunduğu çevre kordon altına alınacak, sonra ikiye bölünecek ve en sonunda da temizlenecekti. Bu nedenle, yüksek duvarlarla çevrili kale gibi yapılara sahip Trinity Koleji kentin merkezinde bulunduğu ve Liffey Nehri üzerindeki en önemli köprünün başı olduğu için büyük değer taşıyordu. İrlandalı cumhuriyetçiler işin başında Trinity Kolejini ele geçirmeyi tasarlamışlarsa da ellerinde yeterli güç bulunmadığı için yapıyı alamamışlardı. Trinity Koleji akademik olarak Birlikçi düşüncenin merkeziydi. Kolejde İngiliz Ordusunda hizmet görecek subay adayları eğitilirdi. Kolej, Postane ve ele geçirilmiş diğer yapılar gibi teslim olmazdı ve zaten Pearse de uzun ve yüksek duvarların ardındaki yapı kompleksine saldıracak güce sahip değildi. Kolejin büyük demir kapısı isyancılara kapatılmış ve ancak İngiliz askerleri ve İngiliz silahları geldiğinde açılmıştı.

Salı günü yağmacılık artmış ve sıkıyönetim ilan edilmişti. İngiltere'den de İngiliz kuvvetleri Kingstown'a gelmeye başlamıştı. Yüzbaşı Bowen-Colthurst adında çılgın bir İngiliz subayı «kaçmaya teşebbüs eden» üç zavallı İrlandalı gazeteciyi vurdurtmuştu; «kaçmaya teşebbüs ederken» bahanesi artık sadece İrlanda'da değil, başka yerlerde de sık sık duyulacaktı. Kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınmasından yana olan ve savaş aleyhtarlığı ile tanınmış Dublin'li Sheeky-Skeffington da aynı bahaneyle öldürüldü. Kıyım başlıyordu artık. Athlone'dan getirilen 18'lik toplarla içinde sacere kapıcının bulunduğu Liberty Hall dövülmeye başlandı.

Çarşamba sabahı isyancılar karşı koyma durumuna gelmişler ve İngilizler de ciddi saldırılara girişmişlerdi. Liffey Nehrine giren HMS Helga gemisi Liberty Hall'u top ateşine tuttu. Karadan atılan toplar gibi gemiden atılanlar da hedefi şaştığından top ateşine maruz kalan birçok yapıda yangınlar çıkıyor ve sivil halktan kayıplar veriliyordu. Connolly yanlış düşünmüştü: Dublin Şatosu yakınında pusu kurmuş tek bir isyancıyı öldürmek için İngilizler 9'luk bir top mermisi kullanmaktan çekinmemişlerdi. Dublin yanmaya, Dublinliler de kente yiyecek gelemediği için açlıktan kıvranmaya başladılar. İsyancıları bastırmak için girişilen harekât, sivillerin hayatının da hiçe sayıldığı gerçek bir savaşa dönüşmüştü. Bu arada, Kingstow'a çıkarılan yardımcı İngiliz kuvvetleri yolda Valera'nın adamları tarafından tuzağa düşürülmüş ve ağır kayıplar vermişlerse de sayıları fazla olduğundan isyancıları yarıp geçebilmişlerdi. St. Stephen Parkından geri çekilmek zorunda kalan isyancılar da Kraliyet Cerrahlık Kolejine sığınarak üslenmişlerdi.

Salı günü yeni İngiliz başkomutanı geldi. Tüm İrlanda'da sıkıyönetim ilan edilmiş bulunduğundan bütün güç ve yetkiler başkomutanın elindeydi. General Sir John Maxwell birkaç yıldır İngiliz-Mısır kuvvetlerinin başkomutanı olarak Mısır'da görev yapmış ve bir ay önce de İngiltere'ye dönmüş oldukça yetenekli olarak tanınan bir askerdi. Kuzenlerinden biri de Kontes Markievicz idi ama Generalin İrlanda'daki politik hava hakkında hiç bir fikri yoktu. Gerçekten de, sonraki aylar içinde yaptıklarıyla işi yüzüne gözüne bulaştırmış, hatalarıyla İngiliz yönetiminin kuyusunu kazmakta tüm isyancılardan daha başarılı olmuştur. Asquith, Generale elinde bulunan tüm yetkileri kullanarak ayaklanmayı en kısa sürede bastırması için emir vermişti. O da doğacak politik sonuçları gözönüne almadan aldığı emri yerine getirmeye girişti.

İngiltere'den gönderilen kuvvetler de artık harekâta katılmışlardı. Bunlar tüm askerlerin iğrenç bulduğu türdeki çarpışmalarda yer almaları emredilmiş bulunan, çoğu yeterince eğitim görmemiş, tecrübesiz askerlerdi. Kısa bir süre sonra İrlanda Cumhuriyetçi Ordusundaki (isyancılar şimdi kendilerine bu adı vermişlerdi) adamların üniforma giymemiş, sivil elbiselerle savaşan kişiler olduğunu gören İngiliz askerleri, sokakta karşıdan karşıya koşan bir adama ateş etmeden önce silahlı olup olmadığına bakmıyorlardı bile. Ayrıca, 1914'de Erksine Childers'in yatıyla Almanya'dan getirilen silahlar, ilkönce Ruslar tarafından satın alınan ve Hague Anlaşmasıyla yasaklanmış dum dum kurşunu atan tüfeklerdi. Ruslar anlaşmaya aykırı silahları başlarından defetmek için bir Alman silah tüccarına, o da İrlandalılara satmıştı. Dum dum kurşunu gerçekten çok kötü yara açar; on altı yıl önce bu tür silahları kullanan Boerler kıyım yapmakla suçlanmışlardı. Ve askerler şimdi de İrlandalı silahlı sivillerin arkadaşlarını lanetlenen silahlarla öldürdüklerine tanık oluyorlardı. Artık nerede bir sivil görseler üstüne hemen ateş açıyorlardı. Hele Güney Staffodshire Alayının yaptıkları hepsinden beterdi.

O gün Boland'ın Değirmenine birkaç kez saldıran İngilizler ayrıca Güney Dublin Sendikasında üslenmiş isyancıları püskürttüler ve Postaneyi de top ateşine tuttular. Yapının üst katlarında başlayan yangın aşağı katlara da sirayet etti. Connolly iki kez yaralanmıştı. Aldığı birinci yarayı adamlarından saklamıştı ama ikinci daha ağırdı. Bir ayağı parçalandığı için çok acı çekiyor, morfin iğneleriyle ayakta kalmaya çalışıp elinden geldiğince çarpışmayı yönetiyordu. Dublin alevler içindeydi. O günlerde Dublin'deki yangınlar, 1940-1941 yılları arasındaki Alman bombardımanlarının neden olduğu Londra yangınlarıyla eş düzeydeydi. Sokaklara kurşun yağdığı ve yeterince su bulunmadığı için yangınlar söndürülemiyordu. İngilizler artık Dublin'in merkezini çevirmişler, Trinity Kolejini üs olarak kullanarak isyancıların nehrin kuzeyindeki kilit noktalarını güneydekilerden ayırmışlardı. Gene de isyancıların elindeki büyük ana noktalardan hiçbiri teslim olmuyordu.

Connolly cuma günü, cesaretle çarpışmış olan kadınların artık her yerle ilişkisi kesilmiş ve yanmakta olan Postaneden ayrılmalarını istedi

Üstte solda - İrlanda Cumhuriyetini kurulduğunu ve kurucularını ilân eden Genel Postane Binasının duvarlarına asılan ilânlardan biri. Ayaklanma bastırıldıktan sonra bildiriyi imzalayanların tümü idam edilmiştir. Altta solda - İngiliz askerleri Paskalya Ayaklanması sırasında. Sağda - Adliye Binasının dışındaki İngiliz askerleri.

Aynı gün akşama doğru Connolly, Pearse ve diğerleri pazartesi günü ele geçirdikleri, şimdi alev alev yanan ve nerdeyse çökecek olan Postaneden kaçıp yakındaki bir yapıya bir süre için sığındılar. İngilizler artık bomboş kalan ve yanan yapıyı hâlâ topla dövüyorlardı. Son çarpışma Adliye yakınındaki King's Sokağı için yapıldı. Beş gündür uyumadan çarpışan 200 isyancıya karşı, zırhlı araçlar ve toplara sahip 5000 İngiliz askeri tam 28 saatte ancak 130 metre kadar ilerleyebilmişti. İşte bu çarpışmadan sonra Güney Staffordshire Alayı bodrumlarda saklanmaya çalışan sivilleri süngülemiş ve vurarak öldürmüştür.

Her şey bitmişti artık. Cumartesi sabahı Pearse ve Connolly kayıtsız şartsız teslim oldular. Verdikleri teslim emri, İngilizler tarafından diğer kilit noktalarındaki isyancılara da iletildi.

Paskalya Ayaklanmasının birçok yanı gibi, ne kadar kayıp verildiğini söylemek güçtür. İngilizlerin kayıpları 500, İrlandalıların ise siviller de dahil, 1000 kadar olduğu tahmin edilmiştir. O zamanın parasıyla maddi zarar ise 2.500.000 Sterlin olarak hesaplanmıştır. Dublin'in büyük bir kısmı yıkıntı haline gelmişti. (Bu sayıları, o günkü koşullara göre değerlendirmek gerekir. Birkaç hafta sonra başlayan Somme Savaşında İngilizlerin kayıpları ilk günde 20.000'i bulmuş, Alman cephesinin yarılması için yapılan ve başarısız kalan saldırılar sonuna kadar da 419.654 kişiye ulaşmıştır.)

Teslim olan İrlandalılar pazar günü bir cezaevinden ötekine götürülürken, özellikle yoksul semtlerde kalabalık tarafından yuhalanmıştı. Kırsal bölgelerde halk isyancıları hemen hiç desteklememişti. Daha başlamadan önce ayaklanmaya karşı olan kamuoyu, Paskalya Haftasında ve onu izleyen günlerde de değişmemiş, ancak misilleme hareketleri başlayınca halk fikrini değiştirmiştir.

Doğrudan doğruya Londra'dan hükümetin verdiği emirlerle idamlara gizlice ve gaddarca başlanmıştır. Askeri mahkemede yargılanan isyancıların önderleri hemen kurşuna dizildiler: ancak öldürüldükten sonra ölüme mahkûm edildikleri açıklanmış ve ailelerine haber verilmiştir. Kurşuna dizilenler arasında, isyancıların önderi olmayan ve İrlanda'da Padraic'in kardeşi olduğu için öldürüldüğüne inanılan Willie Pearse, eski Fenianci Thomas Clarke, zaten ağır hasta olan Plunkett, ve zaten ölecek olan, yattığı hastanede askeri mahkeme tarafından yargılanırken gücü olmadığı halde yatakta oturmaya zorlanan Connolly de bulunuyordu. Connolly ayakta duramadığı için sandalyeye oturtularak kurşuna dizilmiştir. İdamlar İrlanda'da nefretle karşılanmış, Asquith'in Avam Kamarasında olayların tüm sorumluluğunu yüklendiğini açıklaması duyulan kin ve nefreti azaltmamıştır.

Birkaç hafta sonra Sir Roger Casement'in Londra'da bir sivil mahkemede 1351 yılında çıkarılmış Vatana İhanet Yasasının hükümlerine göre yargılanması, duyulan nefreti daha da arttırmıştır. Norman Fransızcası ile yazılmış ve virgül kullanılmamış olan yasa, resmen iki şekilde yorumla-

nabilmektedir. Casement'in davasında başsavcı, Carson'un yakın arkadaşı ve önemli Birlikçi bir politikacı olan F.E. Smith idi. Bu nedenle dava, mahkeme içinde ve dışında yoğun bir politik özellik kazanmıştı. Bu çok eski, karmakarışık, anlaşılmaz yasaya göre verilen ölüm cezası çok kişi tarafından İngiliz hükümetini temsil eden Smith'in, kendi ülkelerindeki İngiliz yönetimine karşı çıkan İrlandalıları temsil eden Casement'ten hıncını aldığı politik bir hareket olarak kabul edilmişti. İngiltere'de, İrlanda'da ve A.B.D.'de Casement'in asılmaması gerektiğini düşünenlerin sayısı çok fazlaydı. Casement'in idam edilmemesi gerektiğini savunanlara karşılık İngiliz haberalması Casement'in günlükleri diye tanıtılan ve sahte oldukları kesin bazı defterlerin kopyelerini dağıtmaya başladı. Günlüklere göre Casement sadece bir homoseksüel değil (homoseksüel olabilir) özellikle pis cinsel ilişkilere düşkün bir sapıktı. Sahte günlüklerin varlığı İngiltere ve A.B.D.'deki Casement'in asılmasına karşı olan grupların önderlerinin Casement'i savunmalarını gerçekten çok zorlaştırmıştı. (1887'de Piggott mektubu ile The Times gazetesi tarafından Parnell'e karşı kullanılan sahte belgeler düzenleme yöntemi, 1924'de Zinoviev mektubu ile Muhafazakâr Parti tarafından da uygulanmıştır. Politik haberalma görevlileri ile yarı-resmi gazeteciler bu olaylarda tam usule göre hareket etmişlerdir.)

Kısa bir süre sonra, ayaklanmayı izleyen günlerde İrlanda'da yanlış bir tutum güttüğünü anlayan Asquith, suçu kalın kafalı bir asker olan General Maxwell'e yıkmak istemiş ve işine son vermiştir. Oysa İrlanda için ve Asquith için de artık çok geçti. Asquith'in yerine Lloyd George başbakan olmuş ve Asquith'in nazik, cömert Redmoncu dostlarının yerlerini İrlanda'da Sinn Fein almıştı. Ayaklanma ve önderlerin öldürülmesi Devrimi kaçınılmaz kılacaktı. Sean O Faolain ülkesi için şöyle yazmıştır: «Şarkılarımızın çoğu direnme şarkıları olduğu gibi, geçmişte bizi fiziksel olarak simgeleyenlerin çoğu şimdi birer yıkıntı.» Paskalya Ayaklanması tümüyle başarısızlıkla sonuçlanmıştı ama ayaklanma gerçekleştirilmeseydi belki de İrlandalılar hiçbir zaman İngiliz yönetiminden kurtulamayacaklardı. Ayaklanmanın önderleri hayattayken, İrlandalı vatanseverlerin bile desteğini görmemişlerdi, fakat öldükten sonra ülkelerinin kahramanları olmuş ve kahraman olarak da kalmışlardır. Paskalya Ayaklanması tam bir başarısızlık olduğu kadar büyük bir başarıydı da. 1916'daki Paskalya Haftasından sonra İngiltere'nin İrlanda'yı yönetimi altında tutması imkânsızlaşmıştır. Aslında bir zafer olan bu trajediyi başka trajik zaferler izleyecek fakat sonunda İrlanda tek başına amacına erişmeyi, bağımsızlığını kazanmayı başaracaktır.

Çoğu İngiltere'deki cezaevlerine gönderilmeden önce mahkûmlar Dublin'deki cezaevlerinde tutulmuşlardı. Bazıları da Galler Bölgesindeki Frongoch Toplanma Kampına gönderilmişti.

ALTINCI BÖLÜM

"Keyfi ve gaddarca zülum"

1916 yılının geri kalan günlerinde İrlanda şaşkınlık içindeydi. Casement dahil, Ayaklanmanın 16 önderi idam edilmişti. Hareketin ölüm cezasından kurtulan en önemli kişisi Amerika'da doğmuş olan Eamonn de Valera idi. İsteseydi Amerikan vatandaşı olmasından yararlanabilirdi ama kesinlikle böyle bir girişimde bulunmayan de Valera ömür boyu hapse mahkûm edilmişti. Kontes Markievicz de aynı şekilde cezalandırılmıştı. İngilizler Ayaklanmayla ilişkisi olduğundan kuşkulanılan kişileri toplarken, ayaklanmaya katılmamışları da yakalıyorlardı. Eoin MacNeill bile ömür boyu hapse mahkûm oldu. Tutuklanan 3500 kişinin 1000'i kısa bir süre sonra serbest bırakılmış ve 80 kadının da dahil olduğu 2500 kişi İngiltere'deki cezaevlerine gönderilmişti. Bu sayı, Paskalya Haftasında ayaklananların iki katıydı. Cumhuriyetçi hareket geçici bir süre için de olsa etkin bir şekilde bastırılmıştı.

Kendilerini İngiltere'deki cezaevlerine götürecek gemilere giderken, İrlandalı mahkûmlar bütün olup bitenlerin belki de boşa gitmediğini ilk kez sezmişlerdi. Teslim oldukları gün kendilerini yuhalayan kalabalık şimdi onları destekliyor, kadınlar mahkûmlara küçük armağanlar verebilmek için polis kordonunu yarıyorlardı. Mahkûmlar herhalde kendilerinin ve en başta şimdi hayatta olmayan önderlerinin İrlanda'da hemen sönmeyecek bir ateş yaktıklarını anlamışlardır. Artık Kilise büyükleri bile, ayaklanmayı değilse de, isyancıları savunuyorlardı. Limerick Piskoposu Dr. O'Dwyer, General Maxwell'e yazdığı ve yayınlattığı mektubunda ayaklanmayı bastırmada uygulanan yöntemleri «keyfi ve gaddarca zülum» olarak nitelendirmişti.

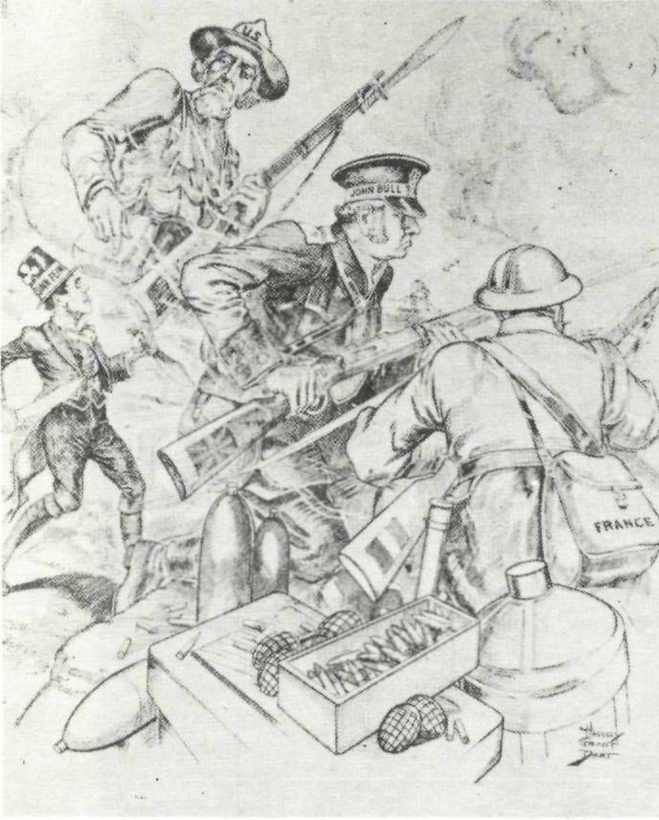
Amerikalıların tepkisi daha da şiddetliydi. Kırk Başpiskopos ve piskoposun da kurucuları arasında bulunduğu bir İrlanda Yardım Fonu kurulmuştu. Yıl sona ermeden örgüt, özellikle idam edilen ve hapse mahkûm

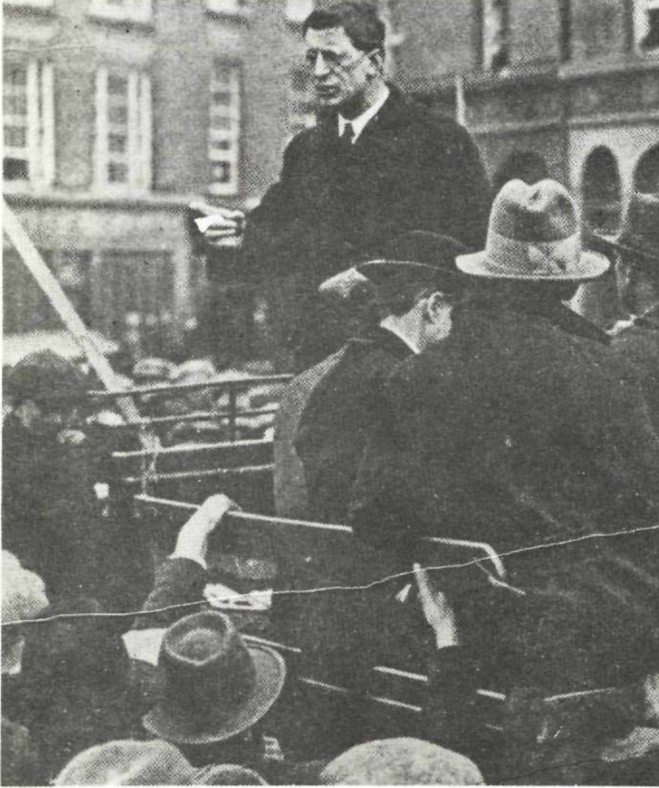
olanların ailelerine yardım etmek üzere yaklaşık 150.000 Dolar toplamıştı. İrlandalıların tepkisinden daha güçlü olan Amerikan tepkisiyle İngiliz hükümeti politikasına yeniden yön vermek zorunda kalmıştı. Somme saldırısının başarısızlığa uğraması, Verdun savaşının uzaması ve Doğu Cephesinde Brusilov'un yenilgisiyle, Amerika savaşa girmediği takdirde Müttefiklerin Birinci Dünya Savaşından galip çıkması olanaksız görünüyordu. İngiltere için Amerika'nın tutumu o günlerde çok önemliydi. Öte yandan hiçbir Amerikalı politikacı, o günlerde şimdikinden çok daha etkili olan İrlanda asıllı Amerikalıların oyunu, hele İngilizlerin İrlanda'da yaptıklarını üstü kapalı da olsa destekler görünerek, kaybetmek istemezdi. İkinci kez başkanlığa adaylığını koyan Başkan Wilson, ulusal egemenlik ilkelerini dile getiriyor, seçildiği takdirde Amerikan dış politikasının küçük uluslara hakları olan bağımsızlığın tanınması için yön verileceğini açıklıyordu.

1916 aralığında Lloyd George Asquith'in yerine Koalisyon hükümetinin başına geçti. Her ne pahasına olursa olsun Amerika'yı savaşa sokmaya kararlıydı. Başbakan olarak ilk yaptıklarından biri, İngiliz cezaevlerinde ve toplanma kamplarında bulunan İrlandalı mahkûmları yargılanmadan hemen serbest bıraktırmak oldu. Noel zamanı İrlanda'ya dönenler gerçek birer kahraman gibi karşılandılar.

Lloyd George başbakan olmadan önce de İrlanda sorunuyla yakından ilgiliydi. Yaz aylarında Carson ve diğer Birlikçi önderlerle görüşmüş, 1914'de denenmek üzere hazırlanan bölünmenin, «Ulster'in» sınırları kesinlikle belli olmamasına rağmen, İrlanda'da gerçekleşecek politik uzlaşmanın temel ve devamlı unsuru olmasını kabul etmişti. Artık tükenmiş bir adam olan Redmond da havada kalan sözler ederek bu çözümü kabullenmişti. Bölünme planında karanlıkta kalan noktalar bulunması, İrlanda'nın kuzey-doğu bölgesinde kötü sonuçlar doğurmakta gecikmedi. İç Yönetimin Roma Yönetimi demek olduğunu ileri süren Protestanlar, yetkililerin görmezlikten gelmesiyle evlerinden barklarından etmek istedikleri Katolik azınlığa karşı saldırılarını gittikçe arttırdılar. Ülkenin kuzey-doğusundaki İrlandalı milliyetçiler yerlerinden sürülmek veya devam olarak bu vahşice saldırılara maruz kalmak arasında bocalıyorlardı. Aynı şey, başka yerlerde de bölünmeyi uygun gören çok sayıda İrlandalının da başına geldi.

Lloyd George, Protestanların çoğunlukta olduğu kuzey-doğu bölgesi dışında, İngiltere İmparatorluğu içinden Krala bağlılık yemini edecek ve görevleri İrlanda'nın gelecekteki hükümeti için öneriler hazırlamak olacak İrlandalılardan oluşan bir kurul toplanmasını planlamaktaydı. İrlanda'da barış sağlanması ve yitirilen Amerikan desteğinin yeniden kazanılması için mahkûmlar serbest bırakılmıştı. Lloyd George'un toplanacak kurulun kabul edilebilir bir çözüm getireceğine inanıp inanmadığı bilinemez: akıllı politikacının zaman kazanması gerekiyordu; her şeyden önce Amerika savaşa girene dek zamana ihtiyacı vardı ve her kafadan bir ses çıkan kurulun toplanması kendisine istediği zamanı sağlayacaktı. Sinn Fein ile önemli Ulsterli Birlikçilerin boykot ettikleri kurul en sonunda toplandığın-

Üstte solda - Sam Amca, Amerika'nın yeni müttefikini arkasından vurmaması için Sinn Fein'e uyarıda bulunuyor. Birinci Dünya Savaşı sona erene dek İrlandalı cumhuriyetçiler İngiltere'ye karşı direnmelerinde Amerika'dan yardım göremeyeceklerdi. Altta solda - 1918'de İrlanda parlamentosu **Dail Eireann**'ın üyelerinin belirleneceği seçimden önce de Valera bir konuşma sırasında görülüyor. Altta sağda - 1919 yılında da Valera Amerika'da iken.

Ateşkes her yaşta ırlandalı tarafından sevinçle karşılanmıştı.

henüz başlarken bastırılan köylü ayaklanmasının tekrarı olmasını istediklerinden ayaklanmada önderlik yapabilecek kişilerin tutuklanmasına karar verdiler. Bu nedenle, 1918 Mayısında İngilizler bazı kişileri tutuklamaya başladılar. Sayıları yüz kadar erkek ve kadın yakalanıp Ingiltere'deki cezaevlerine gönderildi. Aralarında Griffith, Cosgrave, de Valera, Markievicz, Sean MacBride ile Thomas Clarke'un dul karıları da vardı. Sinn Fein ile Gönüllüler örgütü yeniden öndersiz kalmıştı. Yakayı ele vermeyen birkaç kişiden biri de Michael Collins idi. Başına konan ödül sonunda 10.000 Sterline çıkan Collins, oradan oraya kaçarak geçirdiği üç yılın büyük bir kısmını İrlanda'da geçirmiş ve sadece İrlandalı devrimci güçleri değil, biraz garip olmakla birlikte İrlanda Cumhuriyetçi Hükümetini de kontrolu altına almıştı.

11 Kasım 1918'de, halen cezaevinde bulunan de Valera'nın emrindeki Gönüllüler (örgüt o sırada Michael Collins ile IRB'nin kontrolu altında bulunuyordu), çoğu silahlandırılamamış 100.000 kişiden oluşmaktaydı. O gün sona eren savaşta İngiltere için savaşırken ölen İrlandalıların sayısı ise 50.000 idi.

Lloyd George Haki Seçim adı verilen acele bir seçim yapılmasını istedi. Sinn Fein Trinity Koleji, yanlışlıkla aday gösterilmeyen North Dacon ile Birlikçilere karşı olan oyları bölmemek için Redmond'un Parlamenter Partisinin tek başına katılması kararlaştırılan Ulster'deki dört sandalye dışında, ülkenin her yerinde seçime girdi. Bu nedenle yapılacak seçim cumhuriyetin istenip istenmediğini ortaya koyacak bir plasibit özelliğine sahipti.

Seçim sonunda bir önceki parlementoda 84 sandalyeye sahip olan Redmond'un partisi, dördü Sinn Fein'in katılmadığı Ulster'den olmak üzere ancak yedi sandalye alabilmişti. Birlikçiler, o sırada berbat bir kasabadan farksız durumdaki Trinity Kolejden dört sandalye de dahil, 25 milletvekili çıkarmışlardı. Geri kalan 73 sandalyevi ise Sinn Fein almıştı. Tüm ülkede oylarını kullanan seçmenlerin yuzde 70'i Sin Fein'e, yüzde 20'si Birlikçilere oy vermişlerdi. Böylece İrlanda halkı, İrlanda cumhuriyetçiliğinin şimdi İngiliz cezaevlerinde kapalı tutulan bir avuç bağnaz tarafından temsil edildiğini ileri süren İngiliz propagandasının ne denli saçma olduğunu ortaya koymuştu.

Sinn Fein milletvekilleri İngiliz parlementosundaki oturumlara katılmadılar. İrlanda'da her partiden milletvekiline açık **Dail Eireann** toplantıya çağrıldı. 21 Ocak 1919'da ilk **Dail** toplandığında, oturuma sadece Sinn Fein milletvekilleri katılmıştı. 73 Sinn Fein milletvekilinden 36'sı İngiliz cezaevlerinde bulunuyordu. Yoklama yapılırken cezaevlerindeki 36 milletvekilinin adı okunduğunda görevliler İrlanda diliyde, «yabancı düşman tarafından hapis edildi,» diye karşılık verdiler. Fakat oturumda hazır bulunan diğer 37 milletvekili henüz var olmayan İrlanda devletine ait hazırlanmış adlî, askeri ve mali sistemlerin temelini oluşturacak yasaları ele aldılar.

siyle, savaşın sonucunun belirlendiğini anlamışlar ve her zaman başarılı olmasa da, taraftarlarını sakinleştirmeye çalışmışlardır. Gösteriler ve kavgalar oluyor; kayıplar veriliyor ve cezaevlerinde de açlık grevleri sürdürülüyordu. Kan dökülmeden yönetimi devralacak hükümet hazırlanmıştı. 1918 yılında İrlandalıların bir ayaklanma veya devrim için, en azından IRB'nin kabul ettiği herhangi bir planları yoktu.

1918 yılının ilk aylarında İngiliz hükümetinin tutumu bu kez hepsinden daha şiddetli olarak değişti. İrlandalılar Wilson'un Ondört Maddesi çerçevesinde savaş sonu bir uzlaşma beklerken, İngilizler de İrlanda işlerinde A.B.D.'nin etkisini kullanacağı bir barışçı çözümü hiç istemiyorlardı. O sıralarda Müttefiklerin yanında savaşa tam olarak girmiş bulunan A.B.D. de kendisinin en güçlü müttefikine karşı İrlandalıların girişeceği ayaklanmayı herhangi bir şekilde desteklemezdi. İşte bütün bu nedenlerle, Lloyd George ile Londra ve Belfast'taki Birlikçi dostları, o günlerde Amerika'nın göstereceği tepkiden fazla endişe duymadan ülkenin yeniden fethedilip susturulması, İrlanda'nın henüz çekirdek halindeki hükümetinin en azından bir kuşaklık süre, şansları varsa sonsuza dek, ortadan kaldırabilmesi için İrlandalıların yeniden başkaldırmalarını herhalde istemişlerdi. O günleri izleyen kışkırtma hareketlerinin, İngilizler tarafından o sırada ve daha sonra kabul edilmediğini söylemeye gerek yoktur. Böyle bir girişim herhalde Bakanlar Kurulunda hiçbir zaman görüşülmemişti ve zaten görüşülmesine de gerek yoktu.

İRLANDA'DA ASKERLİK ZORUNLU KILINIYOR

İrlandalıları ayaklanmaya zorlayacak en önemli etken, Zorunlu Askerlik Yasasının uygulanmasıydı. Lloyd George kendi topladığı kurulun raporunun hazır olduğunu duyduğu gün, tüm Irlanda'da askerliğin zorunlu kılınacağını açıklamıştı. İrlandalıların nefret ettiği Lord French, yöneticilik açısından yetersiz de olsa İrlandalılara karşı oldukça dostça davranan Lord Wimborne'un yerine Genel Valiliğe atandı. Lord French'in, eğer bir ayaklanma olacaksa, ilk kurşunun İrlandalılar tarafından atılmasının beklenmesi için emir vermesi aslında, politik bir savaş ilanıydı. Fakat Lord French görevini gereğince yerine getiremeyecek kadar budalaydı (gerçekten de bu adam yıllardır hiçbir işi yüzüne gözüne bulaştırmadan sonuçlandıramamıştı) ve İrlandalı önderler de böylesine belirgin bir tuzağa düşmeyecek kadar akıllıydılar. Ufak tefek çatışmalar çıkıyor, bazı kişiler hayatlarını kaybediyorlardı ama devrim hareketi daha başlamıyordu. İrlandalılar barış konferansını, daha önceki yüzyıllarda İspanyolları ve Fransızları ve Birinci Dünya Savaşında da Almanları beklediklerí gibi şimdi de Amerikalıları bekliyorlardı. Fakat güçlü Sinn Fein'i dizginlemek önderlik için gittikçe güçleşiyordu.

Bu kez İrlandalılar tarafından değil, İngilizler tarafından planlanan ayaklanmanın tümüyle başarısızlığa uğraması için, İngiliz yetkilileri 1789'daki

Ayaklanmadan sonra yıkıntı haline gelen Dublin'den bir görünüş. Ayaklanmada çarpışmış İrlandalılar İngilizlere teslim olduktan sonra halk tarafından yuhalanmışsa da, idamlar başlayınca halkın kanısı yön değiştirmiştir.

1917 Ekiminde Arthur Griffith'in yerine de Valera'nın Sinn Fien'in başkanlığına seçilmesiyle, daha önce gizliden gizliye yapılan değişiklikler artık açıkça ve örgütün tüm yapısını değiştirecek biçimde sürdürülür olmuştu. Şimdi bile de Valera'nın kişiliğini ve politikacılığını tanımlamak zordur. Haşin olduğu kadar yumuşak başlı, sert fakat fazlasıyla müşfik, sevimli ve bazen özel hayatında nüktedan olmasına rağmen genellikle acımasız ve halk önünde gerektiğinde kaba olabilen iyi eğitim görmemiş ve can sıkıcı bu matematikçi dar kafalı ve açık yürekli veya geniş görüşlü ve içinden pazarlıklı biri olarak tanımlanabilir mi? Kesin bir yargıya varmak için henüz erkendir. Ayrıca de Valera, yüklendiği sorumluluklar ve kimseye açıklamadığı pişmanlıklarıyla zamanla değişecektir. Kesin olan, de Valera'nın o kuşağın İrlandalı önderler grubuna, birkaç yıl sonra tüm Avrupa'da ortaya çıkacak yönetici grubuna ait olduğudur: de Valera kendi ülküsünü kendisi saptamış bir kişiydi ve kendine özgü ülküleri olanlar için de kelimeler ve matematik formüller insanlardan hatta fikirlerden daha önemlidir. Başkalarına karşı soğuk davranan, gururlu, mantıklı fakat inatçı bir adam olan bu büyük vatansever devrimin garip bir önderiydi. Dinine fazlasıyla bağlı bir Hıristiyan ve özel yaşamında çok saygıdeğer bir adam olan de Valera, ne denli yiğit bir asker olduğunu Boland'ın Değirmeninde İngiliz Kuvvetlerini pusuya düşürdüğünde herkese göstermiş ve bir daha da bunu kanıtlamak gereğini duymamıştır. 1917'de 36 yaşındayken, ayaklanmadan sonra hayatta kalan tek önder olarak bir simge haline gelmişti ve bunu kabul etmeye de hazırdı. Sonraki elli yıllık süre içinde kendisi ve ülkesi için bundan yararlanacaktı. Çok kişi bu bakımdan kendisini taklit etmeye kalkmış ve hiçbiri de başaramamıştır. Soğuk, çok az kişinin sevimli bulduğu, ülkülerine sıkı sıkıya bağlı, fikir ve sanat gücü kısıtlı bu adam en azından Yeast ve Collins kadar «tipik» İrlandalıydı. Fakat Lloyd George'un topladığı kurulun başarısızlığı ve İrlanda milliyetçiliğinin yeniden dirilmesi nedeniyle ortaya çıkan koşullar altında Collins ile sonunda karşı karşıya gelecekti.

Başlangıçta yakın arkadaştılar. 1917 Temmuzunda toplanan kurulun kendiliğinden dağılması bir yıl sürmüştür. 1917'nin geri kalan aylarında İrlandalılar ayaklanmanın ve idamların etkisinden kurtulup, kendilerine geldiler. Sinn Fein'in başkanlığının yanısıra İrlanda Cumhuriyetçi Ordusunun başına getirilen de Valera, henüz resmen var olmayan bir ülkenin başkanı olmuştu. Ve ülke, nüfusunun büyük bir çoğunluğu ellerindeki tüm olanakları kullanarak çarpışmaya hazırlanıyor; seçimlerle, boykotlarla, silahlarla ve cezaevine girdiklerinde açlık grevleriyle gerçeği resmileştirmeye çalışıyordu. Thomas Ashe açlık grevi yaptığı için cezaevinde öldüğünde, bir devlet adamına lâyık bir cenaze töreniyle gömülmüştü. Törene Gönüllüler örgütünden silahlı bir bölüğün arkasından yürüyen 30.000 kişi katılmıştı. Artık yeni bir patlamanın daha fazla geciktirilmesine olanak yoktu. Gene de İrlandalı önderler en sonunda bir barış konferansı toplanacağına inandıklarından ve Amerika da İrlanda'ya özgürlük tanınması için kendilerini desteklemeye söz verdiğinden hareketi başlatmaktan kaçınıyorlardı. 1918 yılının başlarında akıllı IRB'ciler Amerika'nın savaşa girme-

siydi. Ayrı türden bir İrlandalı olan W.B. Yeast'in tanımladığı gibi «bir delikte savaşan sansarlardan» ve gelecekte yer alacak olaylarda rol oynayan en önemli iki adamdan biriydi.

DE VALERA DÖNÜYOR

Öteki önemli adam, Maidstone cezaevinde 16 Haziran 1917'ye kadar kalan Eamonn de Valera idi. O gün kendisiyle birlikte başka cumhuriyetçiler de Pentonville cezaevine gönderilmiş ve bir gün sonra da serbest bırakılmışlardı. De Valera cezaevinden çıkarken, Sinn Fein'dan East Clare'deki yerel seçimde aday gösterildiğini bildiren bir telgraf almış ve bir gün sonra Dublin'de bir kahraman gibi karşılanmıştı. De Valera ile diğer serbest bırakılanlar İrlanda askeri gibi kıyıya çıkmışlardı. İrlanda'nın her yanında tepelerde ateşler yakılmış, fener alayları yapılmış ve Dublin'de şeref kıtası hazırlanmıştı. Ülkelerine dönen mahkûmların karşılanmasının askeri törene dönüşmesi, Lloyd George'un isteği ve toplanmak üzere olan kurula ters düşmüştü.

De Valera döndüğünde, Michael Collins, de Valera'nın üye olduğu fakat hiçbir toplantısına katılmadığı IRB'nin Yüksek Konseyine girmiş ve Gönüllüler örgütünün önderleri üzerinde büyük etki sahibi olmuştu. Amerikan Yardım Fonu ile başka yerlerden büyük ölçüde para yardımı sağlayan Ulusal Yardım Birliğinin de sekreteriydi. Böylece tüm İrlanda cumhuriyetçi hareketini temsil eden kişiler ve örgütlerle doğrudan doğruya ilişki halindeydi. İngiliz-İrlanda ilişkilerinden yeni bir döneme girildiğinde Collins kilit noktada bulunmaktaydı.

Fakat şimdi ölüm dansı yapanlar birbirlerinden farklı adımlar atmaya başlamışlardı. 1917 yılı boyunca İngilizler, bölünme ve krala bağlılık çerçevesi içinde İrlandalıların isteklerini yerine getirmeye çalışırken, İrlandalılar da daha zorlu talepler ileri sürüyorlardı. Sinn Fein seçimlerde artık tükenen Milliyetçi Partisini gerilerde bırakıyordu. Seçilen milletvekilleri İngiliz Parlementosundaki yerlerini almayıp, kendilerini gelecekteki İrlanda Parlementosu **Dail Eireann'**ın çekirdeği olarak görüyorlardı. O günlerde yeniden yaratılan IRB ile bir tutulabilen Sinn Fein şaşılacak bir hızla yeni bir hükümet kurma hazırlıklarına başladı. Sonraki iki yıl içinde İrlandalılar giderek İngiliz mahkemelerini boykot ediyor ve cumhuriyetçiler tarafından kurulan mahkemelere başvuruyor; bu kez daha titizlikle seçilen kişilerle İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu yeniden kuruluyordu. Gelişimlerin belki de en önemlisi, Collins'in paralarının yardım amacından çok her zaman başka amaçlar için harcandığı Ulusal Yardım örgütünü henüz doğmamış bulunan İrlanda Cumhuriyetinin hazinesi olarak genişletmesiydi. 1916'nın isyancıların 1919'un devrimcilerine dönüşmesi, 20. yüzyıl İrlanda tarihi ile modern İngiliz İmparatorluğu tarihinde - iyi sindirilmemiş Boer Cumhuriyeti dışında - yepyeni bir gelişimdi.

da Lloyd George hazırlanan raporu okumamıştır bile. Artık okumasına gerek kalmamıştı zaten.

YENİ KİŞİLER ORTAYA ÇIKIYOR

Mahkûmların döndüğü günlerde İrlanda hızla değişen bir ülkeydi. İngiliz kuvvetlerine ulusal çapta karşı çıkan ve yakında tüm üstünlüğü ele geçiren bir ulusal politik güç olarak Sinn Fein da değişmekteydi. Pasif direnme yöntemleriyle İkili Krallık kurulması amacıyla Arthur Griffith'in on yıl önce kurduğu parti, yeniden yaratılan İrlanda Cumhuriyetçiler Kardeşliğinin (IRB) kanadı altında devrimci cumhuriyetçiliğin politik gücüne dönüşmekteydi. IRB de değişikliğe uğramıştı. Ayaklanmayı yöneten ve hayatlarını yitirenler belki bağnaz vatanseverlerdi ama varsayımlara dayanan, kurdukları düşlere kapılan, amatör şair, kendi kuşakları içinde Trotsky'den çok Rilke'ye yakın olan adamlardı. Ölülerin yerlerini alanlar ise çok başkaydı.

1916 yılının Noel günü Dublin'e dönen mahkûmların arasında Michael Collins de vardı. Ayaklanma sırasında Genel Postanede yüzbaşı olarak çarpışmış ve Frongoch'daki toplanma kampında bulunan mahkûm arkadaşlarının arasından sivrilerek gücünü kabul ettirmişti. Orada öndersiz kalan, morali bozuk ve ezilmiş IRB'yi yeniden örgütleyenler arasında Collins de vardı. Ve kısa bir süre sonra, Collins'in önderliğinde IRB büyük önem taşıyan bir örgüt haline geldi.

Michael Collins yoksul fakat eğitim görmüş bir ailenin çocuğu olarak 1890'da West Cork'da doğmuştu. Köy okuluna devam etmiş ve 16 yaşındayken çalışmak için Londra'ya gitmişti. İlkönce Postanede, sonra da bir bankada muhasebeci olarak çalışmıştı. Londra'da devamlı kitap okuyan, parası elverdiğince tiyatroya giden Collins kararlı bir İrlandalı vatansever olmuştu. Başlangıçta oyun oynamayı seven, çocuksu tabiatlı, daha sonra da çok büyük yeteneklere sahip olduğunu göstermesiyle kendisine «Büyük Çocuk» adı takılan Collins, on yıllık sürgünden sonra bir grup İrlandalı arkadaşıyla 1916'da İrlanda'ya dönmüştü. İngiltere'deki zorunlu askerlikten kaçmak, daha da önemlisi hemen patlayacağına inandıkları ayaklanmaya katılmak için ülkelerine geri gelmişlerdi. Gönüllüler örgütüne yazılan Collins, Postanenin içindeki zor koşullarda sadece yürekli bir adam değil, iyi bir subay olduğunu da kanıtlamıştı. Cezaevinde ve toplanma kampında kendisinin doğal bir önder olduğunu kabul ettirmiş bulunuyordu.

Kendi kendini eğitmiş olan bu sert asker, her şeyden önce yönetim konusunda bir dâhi idi. Kısa süreli ömrü boyunca dinine bağlı bir Katolik olmasına rağmen saygıdeğer, bağnaz ve karıncayı incitmekten çekinen İrlanda Katolik Kilisesine vakit ayırmamıştır. İçki içmeyi, güzel kızları öpmeyi ve çarpışmayı seviyordu. O dönemin gerçekten en kahraman kişi-

İlk **Dail**'in toplandığı gün, kayaların patlatılması için kullanılacak dinamitlerin taşınmasına gözcülük eden Kraliyet İrlanda Polis Örgütünden bir gruptan iki kişi vurularak öldürüldü. Görevlileri öldürenler, dinamitleri başka amaçlarla kullanmak için ele geçirmek isteyen İrlandalı Gönüllüler örgütünün üyeleriydi. Genel olarak, bu kişilerin İrlanda devrimini başlatan ilk kurşunları sıktıkları kabul edilir.

1919 Şubatında İngiltere'ye giden Michael Collins ile Harry Boland, de Valera ile birkaç İrlandalıyı Lincoln cezaevinden kaçırdılar. Dublin, de Valera'ya artık alıştığı görkemli bir karşılama töreni hazırlamıştı. İngiliz İçişleri Bakanlığı, de Valera ve arkadaşlarının Bakanlık tarafından serbest bırakıldıklarını açıkladığından, geçmiş yıllarda bir İngiltere Kral veya Kraliçesinin karşılandığı gibi Liffey Nehri üzerinde havai fişeklerin atılmaması için ortada bir neden yoktu. Fakat de Valera böylesine görkemli bir karşılama töreni istemedi. Huzursuzluk çıkabileceğini ve İngilizlerin de şiddetli bir tepki gösterebileceklerini hesap etmişti. O günlerde de Valera da diğer İrlandalı önderler gibi, yeniden kan dökülmesine gerek kalmadan İrlanda'ya özgürlüğünü verecek Paris barış konferansına güveniyordu. 1919 Martında İngilizler diğer İrlandalı mahkûmları da serbest bıraktılar. Kuzey-doğu bölgesi de dahil ülkenin her yanında huzursuzluk ve şiddet olayları artmaktaydı.

De Valera 1919 Nisanında, ilk **Dail**'in başkanlığını yaptığı bir oturumda seçimle **Dail** başkanlığına getirildi. Paris'de bulunan Sean O'Kelly barış konferansında İrlanda Cumhuriyetinin görüşülmesini sağlamak için çalışıyor fakat başarılı olamıyordu.

Haziran ayına gelindiğinde, Versailles Konferansında Müttefik delegelerin İrlanda konusunu ele almayacakları artık belli olmuştu. Aynı ay içinde de Valera artık kaçınılmaz olarak gerçekleştirilmesi gereken İrlanda devrimi için destek sağlamak amacıyla Amerika'ya gitti.

Amerika'da bir yıldan fazla kalacak ve büyük politik propagandalara sahne olan 20. yüzyılın bile en büyük propagandacısı olduğunu herkese gösterecekti. De Valera ülke dışında bulunduğu için Michael Collins artık kaçınılmaz olarak hemen patlaması beklenen ve her iki tarafın da hazırlandığı devrimin önderliğini elinde tutuyordu. Amerikalılar, İrlandalıların güvenemeyecekleri İspanya, Fransa ve Almanya gibi yabancı dostların tarafına geçtiğinden, İrlandalılar harekete geçtikleri takdirde bir kez daha tek başlarına kalacaklardı. İyi veya kötü, devrimi tek başlarına gerçekleştirmeleri gerekiyordu. İrlanda üstüne korku dolu bir hava çökmüştü. Ve Yeats, korkunç olaylardan önce, aynı yıl şu satırları yazmıştı:

> Yollarda şiddet; atlarda şiddet;
> Üstlerinde yakışıklı binicileriyle bazıları
> Kulakları ve yeleleri çiçeklerle bezenmiş,
> Fakat durmadan, hiç durmadan dönüp durmaktan bıkmış
> Hepsi gemi azıya alıp gözden kaybolurken, kötülük
> ufukta toplanırken...

İç Savaş sırasında kuşkulanılan bir kişi İngiliz Yardımcı Güçlerinden askerler tarafından aranırken.

YEDİNCİ BÖLÜM

Özgürlük ve İç Savaş

1919 yazında gerçek bir savaş boyutlarına ulaşan ve tüm gerilla savaşları gibi bir kıyımın ötekini izlediği, intikamın intikamı körüklediği pis bir çarpışma olan İngiliz-İrlanda savaşı iki yıl sürmüştür. Adam öldürmek her iki tarafın kabul ettiği bir savaş silahı olmakla birlikte, İrlandalılar öldürecekleri kişiyi seçiyor, İngilizler ise hemen hemen böyle bir ayırım yapmıyorlardı. Bazı Ingiliz birlikleri tutsaklara, bazı İrlandalılar da yakaladıkları muhbirlere işkence uyguluyorlardı. Yiğitçe değil, haince savaşılıyordu. Bir dağ yolunda birdenbire pusuya düşürülmek; gece baskınlar yaparak bir İngiliz subayını veya bir İrlandalı önderi karısı ile çocuklarının gözü önünde öldürmek; dar ve karanlık bir sokakta insanları sırtının ortasından bıçaklamak; bir kahvede veya lokantada kurbanın, çevresini saranların dost olmadığını birdenbire anlamasıyla dudaklarının titremeye başlaması; köyün içinden geçen yolda hızla ilerleyen bir kamyonun üstünden makinalı tüfeklerle kimin olduğu bile bilinmeyen küçük evlerin taranması; misilleme olarak sarhoş askerlerin Cork'un yarısını yakmaları; Michael Collins'in profesyonel katillerinin kurbanlarına kent dışındaki sessiz, yemyeşil semtlerde karanlıkta süzülerek yaklaşmaları; sahipleri Birlikçilerden yana olduğu için kocaman güzel evlerin gecenin karanlığında ateşe verilmesi; bir futbol maçında gözü dönmüş askerlerin seyircilerin üstüne ateş açmaları; ve her zaman geriye fırlatılan korku dolu bakış. Işte gerilla savaşı budur.

Gene de verilen kayıplar şaşılacak kadar azdı. Belirli nedenlerle kesin sayı saptanamamışsa da, en güvenilir tahminlere göre 300 İngiliz, 800 İrlandalı kadın ve erkek ölmüş, maddi zarar 5.500.000 sterlin olmuştur. Polis ve diğer yardımcı güçler dışında İrlanda'da 80.000 İngiliz askeri bulunduğu göz önüne alınırsa, uğranılan kayıpların şaşılacak kadar az olduğu anlaşılır. İmparatorluğun yitirilmesi, İngiltere'nin dünyanın en güçlü devletlerinden biri olma niteliğini kaybetmesi, Batılı adamın dünya gücünü elin-

de tuttuğu Viktorya çağının en yüksek noktasından tepetaklak yuvarlanması gibi az çok İrlanda'da gelişen olayların doğurduğu büyük sonuçlar göz önüne alındığı takdirde, Avrupa'nın en ucundaki küçük bir ülkede yer alan küçük olaylar Amerika'nın Kayalık Dağlarından doğan bir kaynağa benzer: bir süre sonra o küçük kaynak Mississippi Nehri olarak Meksika Körfezine dökülecektir.

Büyük ölçüde kayıplar verilmemesinin en büyük nedeni, İrlandalıların şimdi İngiltere'ye karşı sürdürdükleri savaşın yapısıdır. Nizami olmayan güçler ile nizami güçler arasında yapılan gerilla savaşında, savaşın stratejisini, büyük ölçüde güdülen taktikleri saptayan taraf gerillalardır. Nizami güçler daha da çok gerillaların tutumlarına göre hareket ederler. İngilizler kuvvet bakımından gerçekten çok üstündüler ama öncecilik, en azından savaş süresinin büyük bir kısmında İrlandalıların elinde bulunuyor, ölüm dansının bu döneminde orkestrayı İrlandalılar yönetiyordu. Ancak 2000 silahlı İrlandalı bulunmasına rağmen, İrlandalılar bu büyük farkı halkın destek ve yardımlarıyla kapatabiliyorlardı. Güç bakımından kendilerinden çok üstün olan İngiliz ordusuyla mümkün olduğu kadar karşılıklı savaşmaktan kaçınmışlar ve kaçamadıkları zaman da yenilgiye uğrayan genellikle İrlandalılar olmuşlardır.

İsyancı önderler arasında gittikçe sivrilen Michael Collins'in küçük grubu Sinn Fein politikasını uygulamaya koyuldu. İrlanda politikası, İrlanda'da İngiliz yönetiminin gereksizliğini ortaya koyarak sonunda da imkânsızlaştırmaktı. Bunun için de askeri bakımdan, İngiliz kuvvetlerini çalışamaz hale getirmek gerekiyordu. İngiliz kuvvetlerinin elini kolunu bağlamanın en çabuk ve belki de en kolay yolu bu güçleri kör etmekti: haberalma mekanizmalarını ortadan kaldırarak gözlerini kör etmek. Silahlı çatışmalar olmuşsa da, gerçek çatışma Michael Collins'in haberalma servisi ile Dublin Şatosunun haberalma örgütleri arasında gerçekleşmiştir. De Valera ile Amerikalılardan maddi ve manevi destek gören Collins, bu tür bir harekât için biçilmiş kaftan olduğunu göstermiştir. İngilizler savaşın gerçek yapısını anlar anlamaz Londra'dan yardımcı uzmanları İrlanda'ya göndermişler ve sivil olarak yaşayan ithal malı bu 14 haberalma göreviisi, «Kanlı Pazar» adı verilen 21 Kasım 1920'de evlerinde Collins'in adamları tarafından öldürülmüştür. Bu, Collins'in belki de en gösterişli ve başarılı darbesidir. Yiğitlikten, yüreklilikten uzak bir hareketti belki, fakat o güne gelininceye kadar İrlanda'da neler olmamıştı ki.

1919 Ağustosunda **Dail** üyeleri cumhuriyete bağlılık andı içerken, İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu Amerika'da bulunan de Valera başkanlığında **Dail** üyelerini cumhuriyetin geçici hükümeti olarak tanımıştı. O günlerde İrlandalılar ile İngilizler arasındaki çarpışmalar, özellikle Kraliyet İrlanda Polisinin elindeki silahları ele geçirmek için saldırılar düzenleyen isyancılar tarafından başlatılıyordu. Kısa bir süre sonra dağınık ve birbirleriyle ilgisi olmayan bu çarpışmalar, ilkönce batıda ve güneyde, sonra da kuzey-doğu bölgesi dışında tüm ülkede RIC üzerine yapılan sistematik sal-

dırıya dönüştü. 1916'da sadece Dublin'de yapılan çarpışmalar 1919-21'de daha çok kırsal bölgelerde yer almıştır. Kırsal bölgede RIC İngilizlerin en etkin gücüydü. İngiliz askerleri daha iyi silahlanmış ve donatılmıştı ama RIC gibi, yerel kişileri ve yerleri tanımıyorlardı. Bu nedenle, yürüttüğü haberalma savaşının en büyük hareketi olarak Collins, ilkönce RIC görevlilerini kendi bölgelerinde tecrit etmeye ve sonra da tüm gücü ortadan kaldırmaya karar vermişti.

İrlandalılar çeşitli şekillerle istifa etmeleri için baskı yaptıkları polislerden planlarını saklamıyorlardı. Bazıları Cumhuriyetçi Ordusundaki adamlara duydukları sempatiden, bazıları da RIC'da kaldıkları sürece hayatlarının tehlikede olacağını gördüklerinden istifa eden polislerin sayısı az değildi. 1920 Ağustosuna kadar polis gücünün yüzde onunu oluşturan 1000 kişi görevinden istifa etmiş bulunuyor ve ülkede gidenlerin yerini dolduracak kimse çıkmıyordu. Kalanlar ise gittikçe tahkim edilmiş kışlalarından çıkamaz, ara sıra dışarıda saldırılara katılmaktan veya Cumhuriyetçilerin saldırılarına karşı koymaktan başka iş yapamaz olmuşlardır. Görev bölgelerinde normal yaşamları kısıtlandığı için Dublin Şatosuna gerekli bilgileri gönderemiyorlardı. İngiltere'den gelen askerler ile nizami olmayan güçlere öncülük etmek dışında ülkedeki gücünü RIC tamamen yitirmişti. Hemen her kasabanın ve köyün dışındaki modern yıkıntılar RIC'ın kışlalarıydı. Bu yıkıntılar belki de Collins'in zaferinin en güzle görülür anıtlarıydı.

Collins Dublin'de en üst düzeyde İngiliz yönetim mekanizmasına sızma hareketine girişti. En azından iki Özel Şube detektifi kendisi için çalışıyordu ve bir keresinde de polisin politik ve karşı-haberalma şubesinin dosyalarını inceleme olanağı bulmuştu. Mucize olarak nitelendirilebilecek şekilde son anda polisin elinden kaçıp kurtulması - kılık değiştirmeye bile gerek duymadan Dublin'de dolaşabiliyordu - içerdeki adamlarının zamanında kendisini uyarmalarıyla mümkün oluyordu. (Bazıları Büyük Çocuğu ele verirlerse başlarına neler geleceğini de çok iyi biliyorlardı.) Gene de, bu kitabın yazarına, İngilizlerin Collins'i yakalayamamaları inanılmaz gelir. Acaba gerçekten yakalamak istememişler midir? Acaba İçişleri Bakanlığında aklı başında bir adam savaşın sonunda görüşmeler yapılması gerekeceğini, ülkülerine bağnazca bağlı de Valera yerine pragmatist Collins ile masa başında daha iyi anlaşılabileceğini ve İrlanda'da aynı durumda üçüncü bir kişi bulunmadığını anlamış mıydı? Bu, sadece ortada herhangi bir kanıtı bulunmayan bir varsayımdır, tabii.

İrlanda Cumhuriyetinin haberalma şebekesi çok genişti. Kırsal bölgelerde ve hatta kentlerde neler olup bittiği biliniyordu. Hatta daha da fazlası. Londra'da postanede çalıştığı için Collins, orada çalışan İrlandalıların sayısını ve hangilerine güvenileceğini biliyordu. Bu kişilerin yardımlarıyla, Collins'in adamları İngiliz yöneticilerinin ve ordunun resmi mektuplarının büyük bir kısmını okuyor, Dublin'de ve Londra'da bir sürü telefonu dinleyebiliyorlardı. Savaş Bakanlığı da dahil, İngiliz yönetiminin başka kollarında da çalışan İrlandalılar vardı. Birçok İrlandalı denizci İngiliz ve ya-

bancı gemilerde görev yapmaktaydı. Denizciler Amerika'ya ve başka ülkelere haber getirip götürüyor, İrlanda'dan adam kaçırıyor ve İrlanda'ya adam ve silah getiriyorlardı. Geçici İrlanda hükümetinin sahip olduğu matbaada **The Irish Bulletin** adlı gazetenin yanı sıra Amerika'da ve başka yerlerde satılan devlet tahvilleri de basılıyordu. Tarla satın alan küçük çiftçilere yardımcı olmak üzere bir İrlanda Cumhuriyetçi Toprak Bankası da kurulmuştu. Bu arada İngiliz maliyesini şaşkına çevirmek için Collins'in adamları Vergi Dairesi ile ilgili kuruluşların ellerine geçirebildikleri dosyalarını yok etmişlerdi. Halkın boykot etmesi ve yargıçların kitle halinde istifa etmeleriyle İrlanda'daki İngiliz mahkemeleri iç yapamaz hale gelmişti. Ayrıca, vergi toplamak da imkânsızdı artık. 1920 yılı yerini 1921 yılına bıraktığında İrlanda'daki İngiliz yönetimi, sıkıyönetim giderek ülkenin başka yerlerinde de ilan edildiğinden, tam anlamıyla ancak askeri bir hükümet niteliğini koruyordu.

İrlandalıların gerilla stratejisine karşı İngilizler beceriksiz ve yetersiz bir tepki gösteriyorlardı. 1920 yılında İngiltere'nin, Warren Harding'i Beyaz Saraya göndermek üzere olan ve tecrit politikası güden Amerika'nın tepkisinin dışında çekineceği başka bir şey yoktu. Lloyd George'un da politik düşmanlarından korkmasına gerek yoktu. Sadece İngiliz İşçi Partisinin pasifist sol kanadı İrlanda'yı tutuyordu ve 1920'de Solun bu parçası politik etki sahibi olmaktan çok uzaktı. Lloyd George hesabını vermek zorunda olmadığı elindeki geniş olanaklarla İrlanda'daki ayaklanmayı bastırma kararlığında, Liberal Birlikçiler ile Muhafazakâr Birlikçilerin kendisini sonuna dek destekleyeceklerinden emindi.

İngiliz tepkisinin nasıl olacağı daha 1919 Eylülünde County Cork'da belli olmuştu. 7 Eylül'de İrlanda Cumhuriyetçi Ordusunun İki Numaralı Cork Tugayı bir İngiliz subay grubuna saldırmış ve subaylardan biri ölmüştü. Sonraki gün, iki yüz İngiliz askeri de küçük kasabanın altını üstüne getirmişlerdi. **Dail Eireann** üyeleri olayı protesto ettiler ve üç gün sonra da **Dail** «tehlikeli bir kurum» ilân edilerek İngilizler tarafından yasaklandı. (Bundan böyle cezaevlerinin dışındaki **Dail** üyeleri gizli olarak toplanacaklardı.) İngilizler böylece İrlandalı düşmanlarının elinden her türlü yasal hakkı alırken, kendi silahları kuvvetlerine geniş çapta yasal olmayan hakları tanıdıklarını göstermişlerdi. Sonraki iki yıl içinde halka karşı girişilen suikast ve misillemeler İngilizlerin tepkisinin ne denli acımasız olduğunu ortaya koymuştur. O zamanki İmparatorluk Genelkurmay Başkanı ve İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasına karşı bir Birlikçi olan General Sir Henry Wilson'un söylediği gibi, İngiliz hükümeti «ayaklanmanın güçle bastırılması gerektiğine» inanıyordu. General Wilson kısa bir süre sonra Londra'da evinin önünde İrlandalı bir grup tarafından vurularak öldürülmüştür. Daha açık söylemek gerekirse; İngilizler şiddet politikası izlemeyi kararlaştırmışlardı: Ulster'de Protestan çoğunluğun, diğer üç bölgede RIC ve İngiliz ordusu tedhiş hareketlerinde bulunamayacağından dışardan getirilen yardımcı güçlerle şiddet politikası uygulanacaktı. «Karalar ve Tabalar» adı verilen böyle bir gücün toplanmasına İngiltere'de 1920 ilkbaharında başlandı.

1915'de açıkça geçit törenleri yapan üniformalı Vatan Ordusu.

Karalar ve Tabalar adı, Limerick'de avda kullanılan bu renklerdeki köpeklerden alınmıştı: yardımcı güçleri oluşturan adamların bazıları RIC'in siyah ceketini ve İngiliz askerlerinin taba rengi pantolonunu, bazıları da RIC üniformasının siyah pantolonunu ve İngiliz askerlerinin taba rengi ceketini giyiyordu. Ordu düzeni uygulanmadığı için tam anlamıyla ne askeri ne de polis gücü olmayan bu kuvvetlerin kıyafetleri gibi amaçları da yakışıksızdı. 1920'de Avrupa'nın her yerinde okuldan cepheye gitmiş ve asker yaşamından başka bir yaşam tanımayan çok sayıda genç bulunuyordu. O güne dek görülen en korkunç savaşın artıkları olan bu adamların bazıları Mussolini ile birlikte Roma'ya yürümüş, bazıları **Freikorps**'la Alman cephelerinde çarpıştıktan sonra Nazil Partisinin çekirdeğini oluşturmuş ve bazıları da Rusya'daki İç Savaş'da her iki tarafın yanında savaşmışlardır. İngiltere'dekilerin bazıları da Karalar ve Tabalara katılmış, gittikçe azalan RIC görevlilerinin yerlerini doldurmuş ve subaylarından bir çoğu ise çok daha etkin şiddet hareketlerine girişen Yardımcı Kuvvetlerde kendilerini bulmuşlardır.

Karalar ve Tabalar, ortadan yok olmakta olan RIC'ın, Yardımcı Kuvvetler de İrlanda'da İngiliz askeri haberalmasının yerini dolduramamışlardır. Az sonra ne kadar yanlış olduğu anlaşılacağı gibi, İrlanda'yı yenmek için alkolün en iyi silah olduğuna aralarında karar veren Tabalar (böylelikle karşılarındaki İrlandalıları sarhoş edip ağızlarından laf alacaklarını sanmışlardır), satın alabildikleri, çalabildikleri ve yağmalayabildikleri kadar içki içmeye başladılar. Viski ile kaçak rakıyı birbirinden ayırmaktan uzak Karalar ve Tabaların çoğu, uyandıklarından - eğer uyanabilirlerse, fakat genellikle uyanmalarına izin verilirdi - kendilerini üslerinden çok uzakta ve silahtan arındırılmış olarak buluyorlardı. Yardımcı Kuvvetler ise tatlı dili, sevimliliği ve ilkel James Bond tipi sertliği tercih ediyorlardı. Fakat onların da karşılarında uzmanlar vardı ve bulundukları yer o uzmanların köyü, kasabası ve ülkesiydi. Yardımcıların yaşama şansı, Karalar ve Tabalardan daha azdı. Geriye bakınca, «Huzursuzluklar» döneminde İrlanda'daki İngiliz Yardımcı Kuvvetlerinin, tıpkı İkinci Dünya Savaşında nizami olmayan Alman güçlerinin İşgal Bölgelerinde, daha önce ve sonra ve de gelecekte başkalarının başka yerlerde yaptığı ve yapacağı gibi üzgün, kaba ve gözle görülecek şekilde ürkek budalalar gibi hareket ettikleri görülür.

Böyle güçlerle elbette savaşlar kazanılmaz ve bağımsızlık kavgası yapan sömürgelerdeki ayaklanmalar bastırılamaz. İrlanda'daki direnmeyi bastıramayan İngilizler, gerekli dersi almamış olacaklar ki, ayni yöntemleri gelecek yıllarda imparatorluğun başkaldıran birçok bölgesinde de uygulamışlardır. İrlandalıların yöntemlerini özenle inceledikleri belli olan sömürgelerdeki bağımsızlık hareketlerinin önderleri, genellikle aynı yöntemleri kullanmış ve başarıya ulaşmışlardır. Gün gelecek bir tarihçi 1920-21'de İrlanda'daki olayların, Asya ve Afrika'da ne denli dikkat çektiğini ve belki de 1922-23 yıllarındaki olaylarla hemen hiç ilgilenilmediğini ortaya çıkaracaktır.

Küçük bir azınlık olan İrlandalı militanların halkın çoğunluğu tarafından bazen aktif, bazen de pasif olarak desteklenmesi, Irlanda'da İngiliz yönetiminin işlerliğini yitirmesinin başlıca nedenidir. İngilizlerin yıldırma politikası bir bütün olarak Irlanda halkını kapsıyordu. Mandralardan elde edilen sütlerin toplandığı ve geçimini hayvancılıkla sürdüren bir bölge için hayati önem taşıyan köy süthaneleri yakılıyordu. Sığır pazarları da yasaklanmıştı. İrlandalıları aç bırakarak sindirmek amacıyla girişilen bütün bu yersiz girişimler, halkı yoksulluğa sürüklerken İngilizlere ve yöntemlerine duyulan nefreti de arttırıyordu. Gene de, bıkıp usanan halkın büyük bir kısmı kavganın sürdürülmesini istemiyordu. 11 Temmuz 1921'de ateşkes kararlaştırıldığında tüm İrlandalıların derin bir soluk aldığını söylemek abartma olmaz. Birkaç gün sonra Arthur Griffith başkanlığında Michael Collins'in de bulunduğu bir İrlanda delegasyonu imzalanacak anlaşmayı görüşmek üzere Londra'ya çağrıldı. İrlanda'da İngiliz yönetiminin sonunun başlangıcı olan 11 Temmuz 1921, çok kişi tarafından hâlâ güçlü İngiliz İmparatorluğunun çözülmeye başladığı tarih olarak da kabul edilir.

LLOYD GEORGE GÖRÜŞMELERDE GÜCÜNE GÜVENİYOR

Birlikçi meslektaşları bir kenara, Lloyd George'un Imparatorluğun varlığını böylesine geniş çapta tehlikeye atmayı düşündüğünü ileri sürmek aşırı bir görüştür. 1921'de İrlandalılarla görüşürken, Lloyd George bir İngiliz vatanseveri olarak davranıyor ve kuşkusuz büyük bir güce sahip bulunduğuna inanıyordu. Kendisinin ileri sürdüğü İrlanda Hükümeti Yasası mayıs ayında yürürlüğe girmişti: Lloyd George'un hepsinde yüksek görevlerde bulunduğu İngiliz hükümetleri tarafından İrlanda'ya İç Yönetim tanınması için verilen sözlere rağmen, İrlanda şimdi ikiye bölünmüş, Kuzey İrlanda'nın ilk parlamentosu seçilmiş ve 7 Haziran 1921'de toplanmış bulunuyordu. İngiliz ve Belfast'lı politikacılar ile yasal danışmanlarının gözünde bölünme, bir **fait accompli** olup hiçbir İngiliz-İrlanda konferansında görüşülmeyecek bir konu idi.

Ayrıca, İrlandalı önderler arasında bir ölçüde anlaşmazlık olduğunu gösteren kanıtlar da vardı. De Valera önceki aralık ayında Amerika'dan dönmüş ve İrlanda Başkanı olarak Lloyd George'un barış görüşmeleri için yaptığı çağrıyı bir deneme olsun diye kabul etmişti. Öte yandan, İngilizler tarafından İrlanda'nın Cumhuriyetçi Bakanlar Kuruluna gönderilen anlaşma ile ilgili Londra'daki görüşmelere bizzat katılarak kendisini ve henüz sadece adı var olan İrlanda Cumhurbaşkanlığını herhangi bir bağlantıya sokmayı da kabul etmemişti. De Valera o dönemde kendisini oldukça genç bir yaşta olmasına rağmen, daha aşırı cumhuriyetçi önderler ile - özellikle Collins ve askerleri - ne pahasına olursa olsun barış isteyen Griffith gibi ılımlılar arasında alınacak kararları saptayacak nitelikte «yaşlı devlet adamı» olarak göstermek istemiştir. En azından ekim başında Londra'ya giden Collins durumu böyle görmüştür: Devrimin ve IRB'nin önderi olarak Collins, de Valera'nın cumhuriyetçiliğinin kendisininkinden daha aşı-

rı olduğunu sanmıyordu. Londra'daki görüşmelere giden Collins'in de yer aldığı delegasyon, Dublin'de Valera, **Dail Eireann,** Sinn Fein ile İrlanda hükümetinin bir başka kolunu veya ülkedeki kamuoyuna danışmaksızın her türlü belgeyi kabul edip imzalama yetkisine tam olarak sahipti.

Bu da doğal olarak Lloyd George'un işine geliyordu. Konferans masasında İngiliz tarafından Winston Churchill, Austin Chamberlain ve Lord Birkenhead (F.E. Sith) vardı. İngilizler seyrek olarak böylesine heybetli bir ekiple ortaya çıkmışlardır. İrlanda'yı ise iki avukatın desteğinde Griffith, Collins ve Barton (kısa süre önce cezaevinden çıktığından faaliyetlerden uzak kalmıştı) temsil ediyordu. Özellikle, İrlanda Cumhuriyetçi Ordusunu kaynaklarının sonuna geldiği ve İrlanda halkı da korkunç günlerin artık bitmesini istediğinden, Lloyd George kendisinin ve meslektaşlarının İrlandalı temsilcileri yıldırmakta, gözlerini korkutmakta güçlük çekmeyeceklerine inanıyordu. Bu nedenle Londra'ya gelecek delegasyonun tam yetkiye sahip olmasını istemişti.

Öte yandan de Valera farklı düşünüyordu. Cathal Brugha ve Austin Stack ile İrlandalı delegeler görüşmelerde tam yetkiye sahip olsalar da, imzalanacak anlaşmanın kendisinin başkanlığını yaptığı Cumhuriyetçi hükümetin sözünü dinleyecek **Dail Eireann** tarafından onaylanması gerekeceğine inanıyordu.

11 Ekim 1921'de başlayıp gittikçe artan gerilim ve şaşkınlık içinde geçen, sonunda da ancak ikiyüzlülük olarak tanımlanabilen toplantı iki ay sürdü. Konferans başlamadan önce, İrlandalı politik suçlular İngiltere'deki cezaevierinden serbest bırakılmış, İrlanda'da silahlar susmuş ve rahat bir soluk alınarak «Huzursuzluklar»ın sona erdiğine inanılmıştı. Görüşmeler sürüp giderken Michael Collins ve arkadaşları, İrlanda halkı arasında ateşkesten önceki İngilizlere karşı direnme gücünü yeniden yaratmanın çok güç olacağını anlamışlardı. Ayrıca; İrlandalı delegeler kısa bir süre sonra Londra'ya görüşmelerde bulunmaya değil, sadece on yıl önce İç Yönetim Tasarısında yer alan maddelere göre daha kısıtlı, kabul edilmesi daha zor koşulları kabul edip imzalamak üzere çağrıldıklarını gördüler. Lloyd George bölünme, İngiltere Kralına bağlılık yemini, tatmin edici olmayan mali ve ticari koşulları kabullenmelerini istiyordu. İrlandalı delegelerin bazıları da şarapla kafayı çekmekten, Londra'ya bir gezi yapma olanağını bulmuş olmaktan memnun görünüyorlardı. Gene de iş ciddiydi ve İngiliz hükümetinin ileri sürdüğü anlaşmayı imzalamakta duraksadıklarında Lloyd George, delegeleri savaşın yeniden başlatılmasıyla tehdit etti. Sonunda bu tehdit, karar vermeleri için 24 saat süre tanınan bir ultimatoma dönüştü. İrlandalılar aralarında uzun boylu görüştüler. Vardıkları kararı Dublin'e bildirmediler ve bildirmelerine de zaten gerek yoktu. Anlaşmayı imzaladılar ve Michael Collins hiç de hoş karşılamadığı fakat ülkesinin çıkarı açısından gerekli gördüğü anlaşmayı imzalama kararının tüm sorumluluğunu yüklenmek yürekliliğini gösterdi. Anlaşmayı imzalayan delegeler bağırlarına tas basarak Dublin'e döndüler. De Valera ile birçokları anlaşmayı kabul et-

IRB İrlandalı Gönüllüleri İngiliz yönetimine karşı kullanmanın yararlarını daha işin başında fark etmişti. Üstte solda - Başlangıçta İrlanda Gönüllüleri tahta silahlarla eğitim yaparlardı. Sağda - 1914'de Howth'a silah getiren Erkskine Childers'in Asgard adlı yatında Bayan Childers ve Mary Spring Rice silah sandıklarıyla görülüyor.

meyi reddettiler. Sinn Fein ve ülke ikiye bölünmüş ve bir yıl içinde de İrlanda iç savaşa sürüklenmiştir. Griffith fazla çalışmaktan ve belki de düş kırıklığına daha fazla dayanamadığından kısa bir süre sonra ölmüştür.

İÇ SAVAŞ

En sonunda bir İrlanda devleti doğmuşsa da bu Tone ile Emmet, Parnell ile Feniancılar, Pearse ile Connolly, hatta de Valera ile Collins'in düşlediği bir devlet değildi. Altı bölgesi kırpılmış, geçmişteki barbarlıklar altında ezilen halkı bölünmüş, daha da kötüsü yağmurluklu bir muhbirin yağmurluklu bir katilden fark edilemediği bu ülkede İrlandalıların İrlandalıyı vurmasını, bir yıl önceki kahramanların şimdi küllenmiş, amacına tam anlamıyla ulaşamamış zaferde omuz omuza çarpıştıkları kendi adamları tarafından pusuya düşürülüp öldürülmesini birçok İngiliz Birlikçi saklamaya gerek duymadıkları büyük bir zevkle izliyorlardı.

Bu kitapta İç Savaşın ayrıntılarına girmek istemiyoruz. Özgür Devlet Ordusu ile Özgür Devlet hükümetine dönüşen anlaşma yanlısı güçler, sonunda uygulamadan çok teorik olarak de Valera'nın önderliğindeki anlaşmaya karşı olan güçleri yenmişlerdir. Anlaşmaya karşı olan güçler militan sosyalistler tarafından desteklenmiştir. Kimin kimden yana olduğu, kimin taraf değiştirdiğinin belli olmadığı iç savaş, gaddarlık ve hainliklerle doludur. Savaşın patlamasının önüne belki de geçilemezdi: suç, İrlandalı önderlerin herhangi biri veya toplu olarak tümünün üstüne yıkılamaz. County Cork'ta Clonakılty'nin arkasında doğduğu eve yakın bir arka sokakta vurulup ölene dek Michael Collins yönetiminde bulunan, daha sonra da General Richard Mulcahy tarafından yönetilen Özgür Devlet Ordusu, hoş olmasa da İngilizlerce desteklenmiştir. En sonunda İrlanda'nın üstüne çöken mezarlık sessizliği barış olarak tanımlanabilirse, Özgür Devlet Ordusu galip gelmiştir. Kendisinden öncekiler ve sonrakiler gibi İrlanda Devrimi de kendi çocuklarının başını yemiştir. 1923 Mayısında önderlerin çoğu ölmüş bulunuyordu. Mayıstan önceki aylarda Özgür Devlet hükümeti, Cumhuriyetçi Gönüllülerden 77 kişiyi, İngilizlerin idam mangalarından kurtulabilen 77 vatanseveri idam ettirmişti. İç Savaşta verilen kayıplar, İngiliz-İrlanda savaşında verilen kayıplardan çok daha fazladır.

Bazıları 1918-1922 yılları arasında İrlanda'da yer alan olayları «devrim» olarak adlandırmayı kuşkusuz uygun bulmamışlardır. Son 200 yıl içindeki klasik devrimler, 1789'daki Fransız Devrimi, 1848'deki bastırılmış Avrupa devrimleri, 1917'deki Rus Devrimi ve 1940'daki Çin Devrimidir. Bu büyük olayların ekonomik temele dayanan bir sınıf çatışması oldukları kabul edilmektedir. Oysa, bu görüş olayları gereğinden fazla basitleştirmektedir. Sadece gücün değil, gücün kullanılmasının da simgesi olan zenginliğin toplum katlarına yeniden bölüştürülmesi hem Fransa'da hem de Rusya'da gerçekleştirilmiştir. Oysa İrlanda'da güç, burada kısaca anlatılan olayların sonunda el değiştirmiştir. Ülkenin eski yönetici sınıfı orta-

Evlerin arandığı bir sırada tetikte bekleyen RIC görevlileri.

dan kaldırılmamış, üyeleri «klasik» devrimin ayrılmaz parçası olarak kabul edilen katliama uğramamış fakat gücü elinden alınmıştır. 1918'de İrlanda'yı 200 yıldan fazla Londra'dan, Dublin'den veya malikânelerinden yöneten aileler sonunda geçmişteki üstünlüklerinin doğal hakları olmadığını anlamışlardır. Onların en büyük desteği sosyal, ekonomik, politik ve en önemlisi de askeri alandaki İngiltere'nin gücüydü.

Başta askeri güç gelmekteydi. Griffith ve Collins anlaşma görüşmelerinde yenik düşmüşlerdi ama İngiliz ordusunun en sonunda İrlanda'yı terk etmesiyle, öngördükleri en önemli başarıyı elde etmişlerdi. Politik güç hızla el değiştirmiştir. İrlanda Cumhuriyetinde İngiltere'nin ekonomik gücü hâlâ kendisi göstermekle birlikte, diğer güçler olmadığından tam anlamıyla etkin değildir. Sosyal açıdan da İngiliz etkisi elbette vardır ama üstünlük derecesi oldukça düşüktür. Eski nüfuzlu sınıfın mallarına hemen hemen hiç dokunulmamış, üyeleri öldürülmemiştir ama ülke yönetimindeki gücünü tümüyle yitirmiş ve 1830'dan sonra Fransız soylu sınıfı ile aynı kaderi paylaşmıştır. Rusya'da ve başka ülkelerde daha sert biçimde gerçekleştiği gibi 1920 ve 1930'larda hayran kalınacak kadar kin ve düşmanlıktan uzak yeni kişiler İrlanda'da yeni bir yönetici sınıfın yaratılması için ülke yönetimini eskilerden devralmışlardır.

«Yeni Sınıf» kendilerinden öncekilerin bazı yanlarını almışlardır. Bu sınıf, günümüz Rusyasındakilerden farksız olarak parasal farklılığı ortadan kaldırmak isteğini artık duymamıştır. Ve her iki ülkede de ikinci ve üçüncü kuşaklar toplumda yerlerini tıpkı eski etkin sınıf gibi kabul etmişlerdir. Ayrıca, belki biraz gariptir ama İrlandalılar ülke yönetiminde gereğinden fazla kamu hizmetleriyle yüklü eski İngiliz yönetim mekanizmasını ve İngiliz yöntemlerini değiştirmemişlerdir. Öte yandan, İrlanda'da Yeni Sınıf üyeleri, geçmişleri, davranışları, inanışları ve uygulamalarıyla ülkeyi elli yıl önce yönetenlerden kesinlikle çok farklıdırlar. Böylesine altüst olan bir toplum, yeni bir düzen arayacak ve ararken de önderleri Robespierre veya Mao gibi kendi saptadıkları ülkülerden başka hiçbir şeyi kabul etmeyen kişiler değilse - bu tür önderler zaten seyrek olarak ayakta kalabilirler - kabul edilecek veya edilmeyecek örnekleri saptamak için geçmişe bakacaktır. Geçmişteki kabul edilebilir bir örneği uygulamak daha kolay olduğu gibi çok kişi için yepyeni bir düzenden daha uygundur. İşte sadece bu anlamda İrlanda'daki gelişime devrim adını verebiliriz. Fakat gene de her zaman veya tam anlamıyla kullanma yoluna girmemişlerse de, İrlandalıların ülkelerinin kaderini kontrolları altına alabilmelerine devrimden başka bir ad bulmak da zordur.

İç Savaş günlerinden 1932 yılına kadar ülke başarılı ve çok gerçekçi bir hükümet tarafından yönetilmiştir. Anlaşmanın ulusça kabul edilmesini sağlayan William Cosgrave birçok önemli reformları gerçekleştirmiş, İngilizlerle takışmamış ve yenik düşen cumhuriyetçi düşmanlarına karşı acımasız davranmıştır. 20. yüzyılın patırtıları arasında hayatta kalabilmeyi başarmış birkaç tarihi kişisinden biri olan ve bu kez İrlanda'daki bir ceza-

evinden çıkarılan de Valera 1832'de yeniden ülkenin başına geçmiştir. De Valera işe başlar başlamaz Londra ile olan ilişkilerde çok daha olumlu ve kararlı bir tavır takınmıştır: İngiliz-İrlanda gümrük savaşı adı verilen gelişim, İrlandalıların ekonomilerini korumak amacıyla politik bağımsızlıklarından yararlanma yoluna gitmelerinin sonucudur. İrlanda'nın ekonomik açıdan İngiltere'ye olan bağımlılığı azalmışsa da bunun zararı da olmuştur. İrlanda ülkücülük ve yaratıcılık gücünden yoksun, ve hiçbir zaman akıllılık; beceriklilik ve hayırseverlik göstermemiş piskoposlar ile papazların manevi bakımdan desteklediği robot politikacılar ile küçük iş adamlarının yönettiği, giderek içine dönük, geçmişi özlemle anan, taşralı, küçük burjuva devleti haline gelmiştir. Sonraki yıllarda her türlü sanat kolu körelmiş ve gençler okulu bitirir bitirmez ülkeden göç etmişlerdir. Yeats'in şiirlerinde sözünü ettiği korkunç güzellik, iç savaş ile savaşın geride bıraktığı acılar altında boğulmuştur.

Daha fazla eklenecek pek bir şey yoktur. De Valera büyük bir hünerle ülkenin İkinci Dünya Savaşında tarafsızlığını korurken, Hitler'in küçük uluslar üstünde kurmak istediği zorba yönetime karşı olduklarını göstermeyi İrlandalılara bırakmıştır. Gariptir ama tüm dünyaya İrlanda Cumhuriyetini en sonunda 1949 yılında açıklayan de Valera değil, kendisinden sonraki koalisyon hükümeti olmuştur.

O günlerde çoktan sönen ateşin küllerini karıştırmaktan başka bir şey olmadığından, Cumhuriyetin kimin tarafından açıklandığı önemli olmamıştır. İrlanda zaten 1949 yılına gelene kadar uzun yıllar bağımsız bir devlet olarak ayaktaydı. Geride sadece bölünme sorunu kalmıştı. 1930'larda ve yeniden 1950'lerde sorunun yeni IRA tarafından şiddet yoluna başvurularak çözme girişimleri fiyasko ile sonuçlanmıştır. Ülkenin kuzey-doğusundaki Protestan aşırıcılar dışında, hazin sonunun yarattığı burukluk kaybolmuştur. En sonunda mantığa uygun bir çözüm yolu elbette bulunacaktır. İşte o zaman Robert Emmet'in istediği gibi, kendisinin ve İrlandalı vatanseverlerin mezar taşlarına, atalarının yüzyıllarca yoksun bırakıldığı mutluluk ve refahın gelecek kuşaklar tarafından değerinin bilinmesi dileği yazılacaktır.

Üstte - «Polis» Gladstone'un «şiddeti» tutuklarken gösteren bir karıkatür (solda); Birlikçi bayrağı Carson tarafından sunulurken (ortada); Milliyetçilerin bir geçit töreni (sağda). Orta sıra - Bir Birlikçi duvar ilânı (solda); 1914'de İngiliz kuvvetlerinin İrlanda'daki Başkomutanı General Paget (ortada); 1916'da Genel Postanenin yıkıntıları arasında İngiliz askerleri (sağda). Altta - Tutuklanan Casement cezaevine götürülürken (solda); Collins (ortada), Özgür Devlet askerleri (sağda).

KRONOLOJİ

1800 Birlik Yasası yürürlüğe girdi.

1846 İrlanda'da Kıtlık başgösterdi.

1848 William Smith O'Brien önderliğinde İrlanda'da İngiliz yönetimine karşı ayaklanma girişimi.

1867 Fenian Ayaklanması.

1870 İrlanda Toprak Yasası kiracı çiftçilere işledikleri topraklardan atılmalarıyla uğradıkları zararları karşılayacak hükümler getirdi.

1881 Gladstone'un Adil Toprak Yasası küçük çiftçiye adil kira, kiraladığı toprağı devir etme hakkı ve kira süresinin sonuna kadar kiranın artmasını önleyen haklar getirmiştir.

1882 Lord Frederick Cavendish ile Thomas Burke Phoenix Parkında öldürüldüler.

1886 Gladstone Avam Kamarasına ilk İç Yönetim Taslağını sundu; taslak onaylanmadı ve hükümet düştü; Belfast'ta Katoliklere karşı gösteriler yapıldı.

1893 İkinci İç Yönetim Taslağı Avam Kamarasında reddedildi.

1903 George Wyndham tarafından sunulan Toprak Yasası kiracı çiftçilere çiftlik alabilmeleri için devletin kredi vermesini öngörmektedir.

1910 İki genel seçimden sonra, Asquith'in Lordlar Kamarasının gücünü kısıtlayan yasayı çıkartabilmesi için İşçi Partisinin ve İrlandalı milletvekillerinin desteği gereklidir.

1911 Milletvekillerinin aylıklarıyla ilgili yasaya hükümetle birlikte oy verdikleri için Redmond ve milletvekilleri İrlanda'daki milliyetçileri kızdırmış ve Sinn Fein'in güçlenmesine yol açmışlardır.

1912 11 Nisan - Üçüncü İç Yönetim Tasarısı İngiliz Parlamentosuna sunuldu.
28 Eylül - İç Yönetime karşı direnmeye ve yasalaşsa bile karşı koymaya söz verildiği bir Ciddi Birlik ve Ant Belfast'ta imzalandı.

1913 1 Ocak - Sir Edward Carson Avam Kamarasında Ulster'in İç Yönetim kapsamının dışında bırakılmasını belirten bir konuşma yaptı.
Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere iki kez Avam Kamarasında kabul edilen İç Yönetim Tasarısı Lordlar Kamarasında her iki seferde de reddedildi.
Ekim - Sir Roger Casement Protestan Milliyetçilerin Antrim Bölgesinde yaptıkları toplantıda konuştu.

1914 26 Mayıs - İç Yönetim Tasarısı üçüncü kez Avam Kamarasında kabul edildi. 18 Eylül'de Kral tarafından onaylanan yasanın Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar yürürlüğe konulmaması kararlaştırıldı.

1916 24 - 29 Nisan - Padraic Pearse tarafından yönetilen Paskalya ayaklanması İngilizler tarafından bastırıldı. Dört önder kurşuna dizildi ve 3500 kişi tutuklandı. Sir Roger Casement'e 1351 yılında çıkarılmış Vatana İhanet Yasasına göre ölüm cezası verildi.

1918 14 Aralık - İngiliz Parlamentosuna girecek İrlandalı milletvekillerinin seçildiği seçimde Sinn Fein adayları büyük başarı kazandılar.

1919 21 Ocak - Sinn Fein partisinden seçilen milletvekilleri İngiliz Parlamentosuna gitmeme kararı alarak İrlanda Millet Meclisi olan **Dail Eireann**'ı kurdular. İngilizler Sinn Fein'in hareketini bastırmak istediler.

1920 15 Mayıs - Hareketi ezmek için İrlanda'ya Karalar ve Tabalar adı verilen yardımcı güçler İngiltere'den gönderildi.

23 Aralık - Kuzey ve Güney İrlanda'ya ayrı parlamentolar veren ve ortak konularda birlikte çalışılması için bir Konsey kurulmasını öngören İrlanda Hükümeti Yasası İngiliz Parlamentosunda kabul edildi.

1921 6 Aralık - İrlanda'ya Özgür Devlet olarak Dominyon statüsü veren, Kuzey İrlanda'nın bu kapsama alınmadığı bir anlaşma İngiliz hükümeti ile İrlandalı delegeler arasında imzalandı.

1922 7 Ocak - Dail anlaşmayı onayladı.

Mart - de Valera milliyetçilerle savaşmak için Cumhuriyetçi Birliği kurdu.

Aralık - İrlanda Özgür Devleti resmen ilân edildi ve son İngiliz askerleri de ülkeyi terk etti.

1923 Nisan - Anlaşma yanlısı güçler tarafından kazanılan iç savaş sona erdi.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 : KARANLIK BİR MİRAS 5

BÖLÜM 2 : FIRTINADAN ÖNCEKİ DURGUNLUK . 15

BÖLÜM 3 : 'ULSTER ÇARPIŞARAK İÇ YÖNETİME KARŞI KOYACAK' 29

BÖLÜM 4 : İRLANDA'DA SÜKÛNETİ BOZMAYIN . 41

BÖLÜM 5 : PASKALYA AYAKLANMASI 55

BÖLÜM 6 : «KEYFİ VE GADDARCA ZÜLUM» . . 65

BÖLÜM 7 : ÖZGÜRLÜK VE İÇ SAVAŞ 77

KRONOLOJİ 92

DİZİNİN EDİTÖRÜ :

JM Roberts

Macdonald Library of the 20th Century Genel Yayın Müdürü olan JM Roberts, Oxford Üniversitesi Merton Kolejinde Modern Tarih okutmaktadır. Roberts aynı zamanda Purnell's History of the 20th Century Genel Yayın Müdürü, English Historical of Europe'ın ortak yayımcısı, Longman History of Europe'ın «Europe 1880-1945» yazarıdır. Larousse Encyclopedia of Modern History'nın ingilizce yayımcılığını da yapmış olan Roberts The Observer, New Statesman ve Spectator'un eleştirmenliği ve BBC konuşmacılığında da bulunmuştur.

KİTABIN YAZARI :

1919 yılında İrlanda'da dünyaya geldi. Tahsilini genellikle İngiltere ve Avrupa ülkelerinde sürdürdü. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ve Amerikan Ordularında çarpışmalara katıldı. Savaş sonunda Alman Genelkurmayı hakkında önemli bir uzman ve askeri haber alma alanında ileri gelen bir isim olmuştu. Bundan sonra yazarlığa başladı. Altı kadar romanı ve biyografileri vardır.

KAPAK RESMİ :

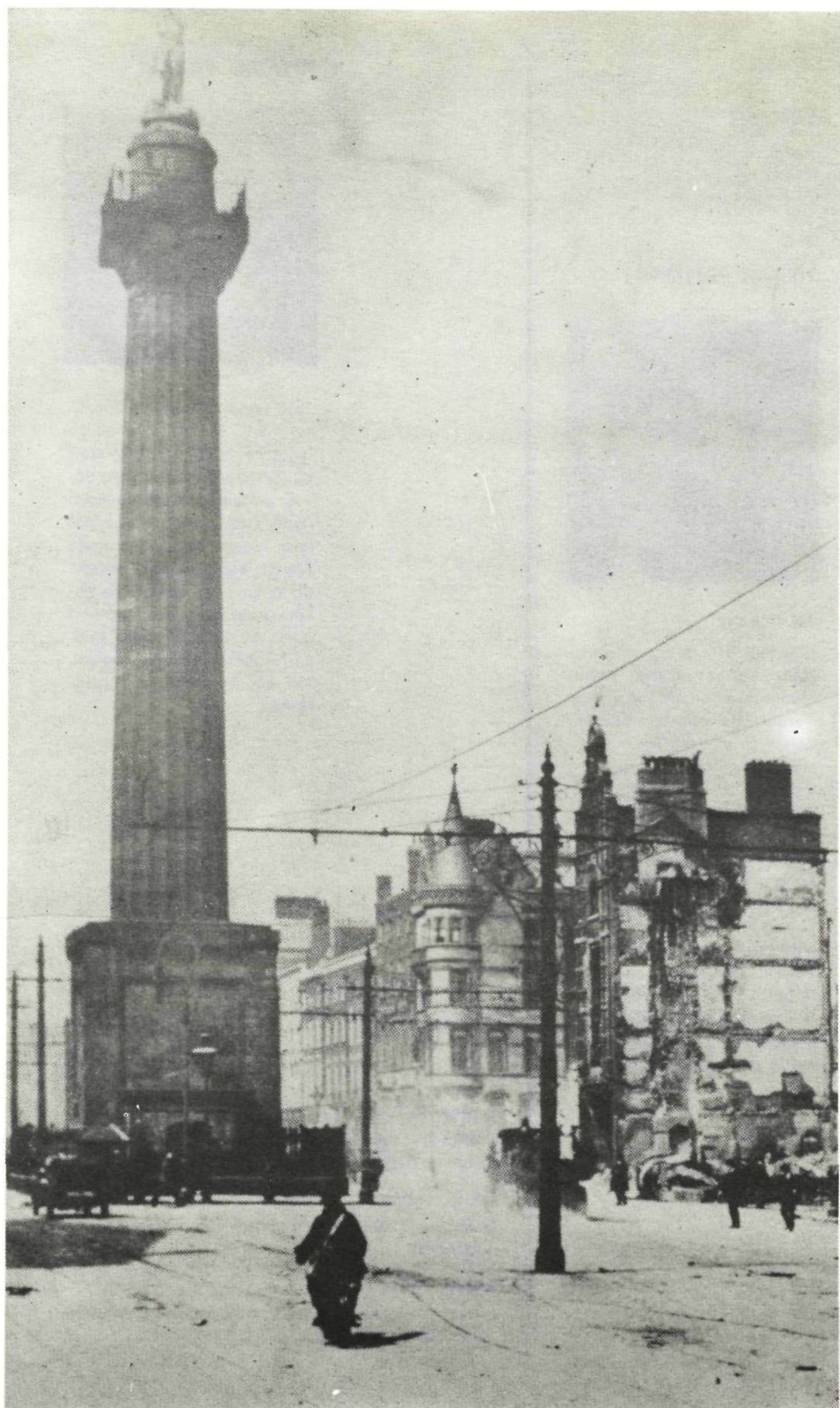
Paskalya Ayaklanması sırasında postane binası üzerinde dalgalanan flama.

ÖN İÇ KAPAK :

Dublin'de (1920) Adalet Sarayı damındaki İngiliz nöbetçiler.

ARKA KAPAK İÇİ :

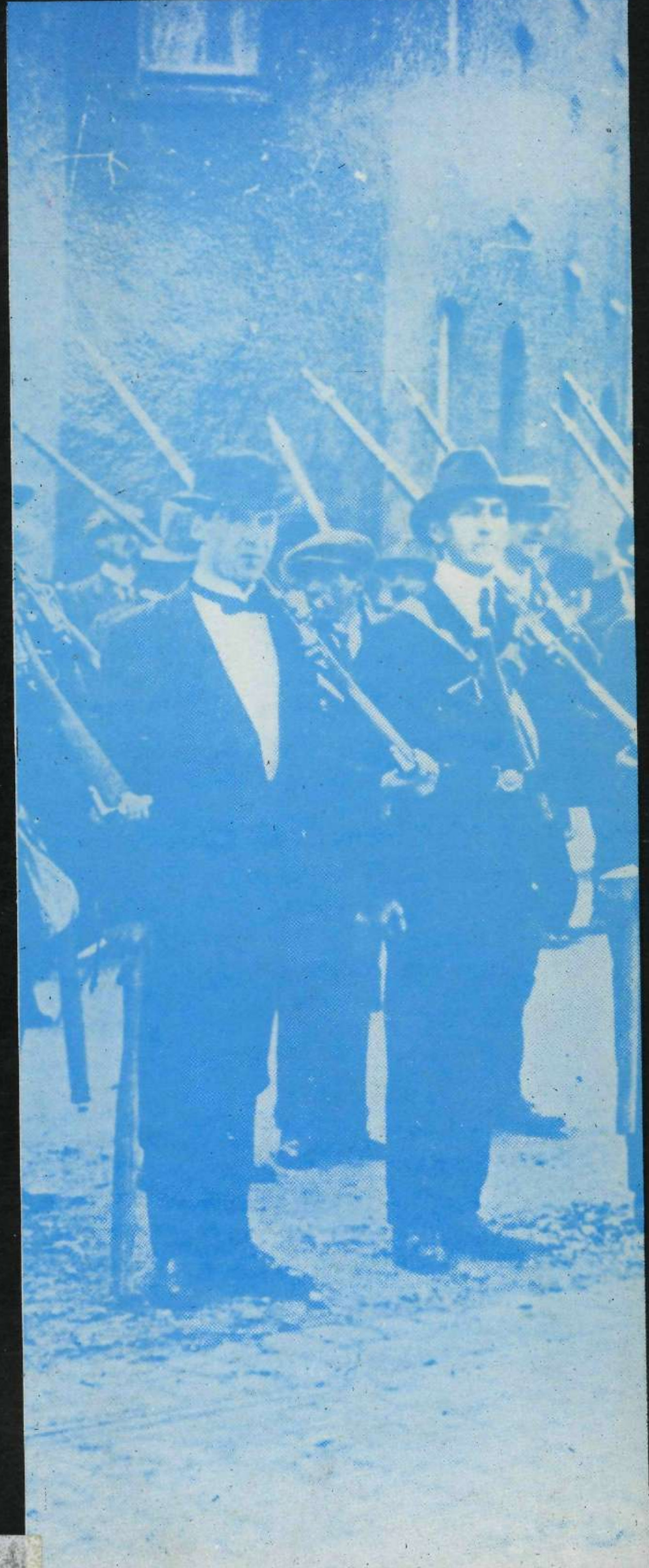
Paskalya Ayaklanması sırasında enkaz yığını halini alan O'Connel Caddesi.

20. YÜZYIL DOSYASI

Yüzyılımıza şekil veren büyük olay ve fikirlerin, kişilerin bol resimli öyküleri

İRLANDA

1916 yılının Paskalya pazarı. Bin İrlandalı İngiliz yöneticilerine karşı ümitsiz başkaldırılarına başlarlar. Vahşice, etkin bir biçimde ezilmişlerdir. Başkaldırıları bir süre sonra gerilla savaşına dönüşür. Savaşın sonunda da İrlanda özgürlüğünü kazanır. Özgürlük uzun bir iç savaşın hemen sonunda kazanılmıştır. İrlanda'nın önde gelen yazarlarından Constantine Fitzgibbon olaylara kişisel bir gözle bakıyor. Üç yüzyıldır süren ve günümüze dek uzanan bu savaşlar anlatılıyor.

Onyedinci kitap
KADIN YERİNİ ALIYOR

Fiatı : 250 TL.